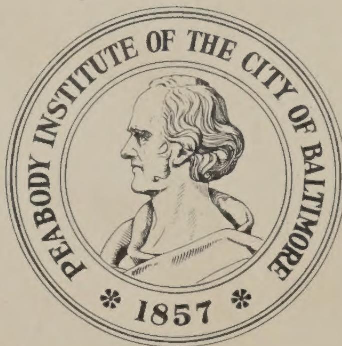
ELECTORUM
LIBRI II.

RUBEN

PEABODY INSTITUTE OF THE CITY OF BALTIMORE
1857

Rubens, Philip

PHILIPPI RVBENI

ELECTORVM LIBRI II.

In quibus antiqui Ritus, Emendationes, Cenſuræ.

EIVSDEM

ad IVSTVM LIPSIVM Poëmatia.

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
cIↃ. IↃC. VIII.

NOBILISS. ET AMPLISS.

DOMINO

IOANNI RICHARDOTO

SENATVS BELGICI

PRINCIPI.

Ximia profectò dignitas est eorum qui sedent in puppi, clauumque Reipub. tenent ac gubernant. Sunt enim arbitri rerum humanarum, imò velut mens & anima ciuitatis, ac supremi rectoris vmbra quædam & imago. Verùm hanc fortunam vt multi cupiunt, ita pauci numero capiunt. Ad scientiam principem & dominam (ita ciuilem hanc Peripateticorum ille coryphæus indigitat) magnis opus est præsidiis & adiumentis. Habet amplissimus iste honos suum onus, cui sustinendo prudentiâ ac virtute, quasi gemino tibicine, fulciri debet. *Plura* enim, vt benè animaduertit historicorum prudentissimus, *in summâ fortunâ auspiciis & consiliis, quàm telis & manibus geruntur*. Idcirco dux ille Græciæ, quod præclarè notat eloquentiæ Romanæ antistes,

numquam optat, A iacis vti ſimiles decem habeat, ſed vt Neſtoris: id ſi contigerit, non dubitat, quin Troiam, cùm facili negotio, tum breuiſſimo tempore, ſit expugnaturus. Et his te gradibus, PRAESES AMPLISSIME, qui noſtræ es ætatis Neſtor, &, vt ille,

——— * βροτῶν ὄχ' ἄριστος ἁπάντων

Βουλῇ καὶ μύθοισιν;

* --hominũ longè optimus vnus Conſilio & ſermone.

in id euectum videmus, ſuper quod aſcendi non poteſt. Hinc ſingularis illa SERENISS. erga te PRINCIPVM caritas: ſed & omnium, quotquot ipſis triginta vel ampliùs abhinc annis hiſce regionibus cum imperio præfuerunt. Mira certè res, & pænè ſupra fidem, diuerſis ex æquo placere, & apud plures vnum eumdemque gratiæ & auctoritatis locum obtinere. Sed nimirum magnæ virtutis ea vis eſt, vt ſine lenociniis, ſine conciliatriculis ipſa ſe commendet; & quamuis nihil ad gratiam faciat, omnia tamen ſint grata quæ facit. Quinetiam vel inuitam vltrò ipſe veſtigat & ambit Honor: vtque prouidus ac diligens nauarchus nauigandi peritiſſimos, architectus ædificandi, legit & aſſumit; ita boni prudentéſque Principes eos aſciſcunt ſibi conſiliarios & adiutores, quos aptiſsimos ad Rempub. & idoneos maximè iudicant. Cuius quidem ordinis atque loci non minùs

meri-

meritis quàm dignatione ſine controuerſiâ longè tu princeps, qui congeſtis omnibus à Deo bonis, ita imples omnia, quemadmodum alij ſingula; prætérque excellens ingenium, raram doctrinam, multarúmque notitiam linguarum (quas quidem ſingulas ſic tenes, nullam vt aliam ſcire videaris) eam prudentiam eúmque rerum vſum poſsides, vt viri πολιτικωτάτȣ germana quædam effigies & ſimulacrum exiſtas. Quicquid grauiter ac prudenter in legationibus obeundis, fœderibus ſanciendis, omníque adminiſtratione Reipub. ex quo Dei benignitate gubernaculis admotus es, in terrâ Belgicâ geſtum eſt, id eſt eà quâ nulla noſtro ſæculo vel fortunæ ludo magis exercita, vel plures & maiores rerum conuerſiones & vidit & ſenſit, tuâ potiſsimùm ope, tuo conſilio geſtum eſt. Quòd pro tempeſtate & procellâ belli Gallici, quæ tam atrociter in nos detonuit, priſtina ſerenitas, velut poſtliminio, reſtituta: quòd ab Angliâ tranquillitas, & Alcedonia in illo mari, quod decumanis anteà fluctibus agebatur: quòd libera denique cum vtroque regno commercia, & quibus vnaquæque præ ceteris abundat regio, cum vicinis ea liberaliter participat, teterrimæque belli clades in bona pacis conuerſæ ſunt: id optimis

quidem PRINCIPIBVS, quorum auſpiciis, ſed & tibi, cuius maximè ductu res geſtæ, acceptum ferri debet. Et, Deo faciente, iam accedet palma tertia: iam aliquando Chriſtianum ——— *pax miſſa per orbem*

Ferrea belligeri compeſcet limina Iani.

Ita ſpondent tum induſtria ac prudentia tua, tum illud dulce loquendi pondus, quo in quamuis cumque partem animos inclinas, & Gallicani inſtar Alcidę, leni quadam & blandâ vi rapis: ſed & neſcio quis Genius, qui conatus tuos ſecundat, & quicquid ſuſcipis, quicquid aggrederis, ad felicem exitum perducit. vt meritò de te dici poſsit; quemadmodum in fabulis Anij regis filiæ quidlibet tactu ſui vertebant

In ſegetem laticemq́ meri baccamq́ Mineruæ,

ſic vbique facundiâ, prudentiâ, felicitate tuâ, diſcordiam concordiâ, tumultum otio, bellum pace commutari. O laudem inſignem & omni omnino præconio maiorem! Quid habuit Gręcia, quid Italia pręſtantius? Eat, eat oſtentatrix ſui vetuſtas, triplicíque Pompeij curru laureáque glorietur; multò certè laudabilius fuerit, terna (terna, inquam, animo bonę ſpei pleno) grauiſsimorum incendia bellorum exſtinxiſſe, quibus non tantùm Europa, ſed etiam ſola terrarum vltimarum,

& alio

& alio calentes ſole populi conflagrarint. Iactet illa licet inclyta nomina titulóſque deuictarum cruore gentium óblitos, Nicatoras, Poliorcetas, Callinicos, Aſiaticos, Macedonicos, Africanos; omnibus illuſtrior & tum Deo tum hominibus, qui mite genus ſumus, multò gratior & acceptior titulus PACATORIS. Quòd ſi lumen illud & ornamentum Athenarum Pericles omnibus ſuis & victoriis & præclaris in repub. factis anteposuit, quòd eius operâ pullam nemo veſtem induiſſet; quantâ dignum prædicatione, quòd operâ tuâ pro pullâ candidam omnes ſumunt, omnes quaſi nouum adepti fatum, gaudio geſtiunt & exſultant? quam ego laudationem, quæ eulogia cum vocibus illis publici ſenſus indicibus conferam, quibus communis quaſi parens, & à POTENTISSIMO REGE & SERENISSIMIS PRINCIPIBVS proximus publicæ felicitatis auctor, publicè paſsim & priuatim audis? Nam ita profectò res eſt: ceſſit, ceſſit liuida illa Dea, quæ plerumq; eminentis fortunæ comes. Emerſit è tenebris Veritas, lucémque ſuam latè diſtulit ac diffudit. Nemo non videt, quâ caritate publico te impendas; vtque ſiderum modo, quæ irrequieta ſemper curſus ſuos explicant, quaſi in perpetuâ quadam vigiliâ,

num-

numquam oculos à republicâ dimoueas, & in tanto rerum vndique accurrentium congeſtu vix otioſum ſpiritum ducas, vt cunctis negotio tuo otium, curâ ac ſollicitudine ſecuritatem præſtes. Sed hæc vnius anguſtiis epiſtolij velle concludere, id verò ſit

——— * σχεδίῃ περάαν μέγα λαῖτμα θαλάσσης.

* *magnum rate pertransire profundũ.*

Ibunt in Faſtos & Annales: & vt quiſque ſcriptorum veritatis erit ſtudioſiſsimus, ita plurimùm in laudum tuarum commemoratione verſabitur. Nos aliqua libanda dumtaxat exiſtimauimus, omnibus vt perſpicuum foret, vel magnitudinis tuæ contemplatione, deligendum vnum ante alios te fuiſſe, cuius ampliſsimum huic paginę nomen inſcriberem: vt eo velut vmbone aduerſus maledicentiæ tela tutus tectúſque eſſem, eiúſque ſolo vel ſplendore, non aliter quàm Achillis aſpectu Phryges ac Barbari, Calumnia, quæ ſemper in procinctu, perculſa pedem referret. Nec enim metuo, ne quis hæc ipſa tenuiora cenſeat, quàm vt offerri decorè tibi poſsint. Notum nimis ac teſtatum, quarum olim artium exſtitiſti cultor, earum nunc eſſe patronum; atque etiam in loco, quando cum influentibus negotiis paria feciſti, laxando paullulùm animo, reſpicere eas & recolere. Neque verò minùs apud omnes peruulgata

facili-

facilitas & humanitas tua ſingularis, & illa difficillima comitatis cum grauitate ſocietas. Poſtremò ſcitur (& quo ſciatur, nihil ego reliquum mihi facio) quibus & quantis tibi beneficiis ſim vadatus. Conſtat me profluxiſſe è fonte domus ac diſciplinæ tuæ, quamque præcipuam duco felicitatis meæ partem, ære & librâ tuum eſſe, meoſque adeò labores ex aſſe tibi deberi. Quod igitur non modò conſuetudinis muta lex, verùm etiam officij ſanctiſſima religio iubet, hoc Amplitudini tuæ ſcriptum, maximam partem Romæ concinnatum, velut ἀνάθημα tutelari Numini, do, dico. Vt optimi conſulas, per ego tuum te Genium obſecro & obteſtor; Deum autem OPT. MAX. votis conceptis veneror, vt publicis te commodis, NOBILISSIME & AMPLISSIME DOMINE, diu commodare, & in hac ſtatione mortali diurnare velit.

VA *cuique ſæculo nota, ſuum inſigne. Noſtrum hoc loquax atque ſtreperum, & ſcriptis potiùs quàm factis fecundum. Declarant illi copioſi librorum indices, qui in omni genere litterarum ſemeſtri quôque ſpatio vulgantur, quibúſque vel ſolis peruolutandis tantúmnon ætas hominis occupetur. Quid facias? hi mores,*

* —— τοῖοι νῦν βροτοί εἰσιν.

*tales nũc homines ſunt.
* tempori ſeruire.

Nos etiam, Lector, * καιρῷ λατρεύειν *incipimus, & aliquâ ratione prouidere, ne tacitè & abſque ſonitu vitæ curſum conficiamus, ac perinde quaſi ſcenica ſatellitia, ſilentes hiantéſque præteruehamur. Ergo chartis aliquid illeuimus, & operam Criticæ dedimus, quam haut parùm multi ſuperuacaneam, neque minùs hodie fugiendam, quàm in ſano corpore Cheirurgiam volunt. Quod vtinam ita res haberet, ac nihil vſquam nobis erratorum mendorúmque reliquum elegantium & eruditorum hominum acumen & induſtria feciſſent! Meliùs certè cum libris, meliùs cum litteris ageretur, neque toties inter legendum velut in rupes & ſcopulos impingeremus. Verumtamen ſi quis tam læuus aut cæcus animi, nihilo minus vt nigrum apponendum mihi calculum cenſeat, prouocabimus, vt olim quidam à Philippo*

Mace-

Macedone oſcitante & dormitabundo ad vigilem & attentum, à iudice parùm æquo vel neglegenti (nolo dicere, imperito) ad eum qui diligenter animum aduertet, iuſtíſque noſtra ponderibus examinabit. Is enim reapſe deprehendet, non temerè alicubi ferrum & ignem vſurpatum. Niſi fortè quiſquam reperiatur tam ambitiosè triſtis, vt in crimen etiam vocet, quæ animi & amœnitatis gratiâ, velut acroamata quædam, in medium adduxi. Quæ ſanè defenſione opus non habent, cùm nota ampliationis, hoc adiecta conſilio, ſententiam noſtram ſatis ſuperq́; declaret. Sed nec, vt opinor, de genere ſcriptionis deſultorio, déque Ritualibus adiunctis & admixtis. Vt enim

—— contextæ viridantes floribus herbæ

ſuauißimos miſcent odores: vt ſenſum oculorum maximè permulcent

—— & ſuaue rubens narciſſus,
Et crocus alternâ coniungens lilia calthâ:

ſic ad delectationem & voluptatem Lectoris nihil hac varietate & commutatione aptius. Præiuit etiam *πάνσοφος *ille* καὶ πανάρετος IVSTVS LIPSIVS, *qui anno ſuperiore proximo reipub. litterariæ, cui dono quodam Prouidentiæ genitus erat, mihíque meo grauißimo tum damno tum dolore eſt ereptus. Quòd ad membranas & ſcriptos, quos cito, codices attinet, eorũ vſura partim Louanij, partim Romæ mihi fuit, cùm in Bibliothecâ Vaticanâ, tum eâ quam impenſo*

* *omni ſapientiâ ac virtute præditus.*

pretio comparatam, & omni genere librorum benè instructam, nobilitatis Romanæ planè princeps & inter lumina purpuratorum Patrum ASCANIVS COLVMNA *fidei curaq́; meæ liberaliter commiserat; quáque diutiùs magnâ cum iucunditate, sed & aliquo fortè bono litterarum, vti frui potuissem, nisi parentis imperium, amicorum hortatus ac preces, ipsius denique patriæ reuocantis quasi vox alia nos omnia missa facere & abrumpere coëgisset. Vale beniuole Lector, & his faue, quæ fauorem merebuntur; quæ minùs, condona.*

IN-

INDEX CAPITVM

LIBRI I.

LIBRI II.

THEO-

THEOGNIS.

Τοὺς ἀγαθοὺς ἄλλος μάλα μέμφεται, ἄλλος ἐπαινεῖ·
Τῶν δὲ κακῶν μνήμη γίγνεται οὐδεμία.

Ille bonos culpat grauiter, hic laudibus ornat;
Prauorum verò mentio nulla hominum.

PHILIPPI RVBENI
ELECTORVM
LIBER I.

CAPVT I.

Mos antiquus in opidis condendis. Depalare quid apud Tertullianum. Vrbs vnde dicta.

IVERSA ſunt hominum ſtudia,

* Καὶ ἄλλος ἄλλῳ καρδίην ἰαίνεται.

Me quidem, vt verum proloquar, antiqua delectant. Quippíni? inter vetera tot monimenta, quæ paſſim in oculos incurrunt,

——* σέβας δ' ἔχει εἰσορόωντα.

Itaque paullatim è Scriptoribus collectum imus, quæ maximè eò facere videntur, vt varijs inter ſe locis comparatis & quaſi colliſis abſtruſum veritatis lumen effulgeat. Specimen aliquod in his libellis vnà cum Criticis dabimus, & initium quidem ab opidis condendis, ominis cauſsâ, ſumemus. Primùm igitur obſeruo, palis ſiue terminis, qui opidum condituri eſſent, ſpatium ei deſtinatum ſignaſſe & finiſſe. Liuius lib. I. Pomerium dicit eſſe *circa murum locum, quem in condēdis vrbibus quondam Etruſci, quà murum ducturi erant, certis circa terminis inauguratò conſecrabant.* Ex quibus verbis, non tam muri locum, quàm largiùs quicquid pomerij eſſet, terminabant. Ita & Varro IV. De L. L. *Cippi pomerij ſunt circa Romam.* Tacitus de Româ vetere, lib. XII. *Inde certis ſpatijs lapides per ima montis Palatini.* Tertullianus hoc dixit meo animo, *Depalare.* vt in Apologet. cap. X. *Mons, quem incoluerat, Saturnius dictus; ciuitas, quam depalauerat, Saturnia vſque nunc eſt.* Et Metaphorâ ſcitâ, aduerſus Hermog. cap. XXIX. *Omnia opera ſua Deus ordine con-*

* *Et aliares alij voluptatem creat.*

* *- habet ſtupor aſpicientem.*

 ſummauit,

ſummauit, incultis primò elementis depalans quodammodò mundum, dehinc exornatis velut dedicans. Nec aliter aduerſus Marcionem lib. v. cap. vi. de Paullo Apoſtolo: *Nam quòd architectum ſe prudentem affirmat, hoc inuenimus ſignificari depalatorem diſciplinæ diuinæ.* Vbi quod interpretes explicant, *Propalatorem,* & quaſi à palàm deducunt, haud placet, & priores ſanè loci refutant. Sed architectum ille explicat quaſi conditorem, & qui fines poſuerit diſciplinæ diuinæ. Ergo primùm termini. quid deinde? Aratrum terræ impreſſum formâ & modo, quem Cato apud Iſidorum promit, lib. xv. *Qui vrbem nouam condit, tauro & vaccâ aret: vbi arauerit, murum faciat: vbi portam eſſe vult, aratrum ſuſtollat & portet, vt portam vocet.* Similia aut plura Io. Zonaras in Romulo: Ῥωμύλος θάψας τὸν ἀδελφὸν ᾤκισε τὴν πόλιν, καὶ βοῦν ἄῤῥενα συζεύξας θηλείᾳ, καὶ ἀρότρῳ ὕνιν χαλκῆν ἐμβαλὼν, αὐτὸς μὲν αὔλακα βαθεῖαν κυκλοτερῆ περιέγραφεν. οἱ δὲ ἑπόμενοι τὰς βώλους, ἃς ἀνίστη τὸ ἄροτρον, εἴσω πάσας τῆς αὔλακος περιέστρεφον. καὶ ὅπου μὲν ἔμελλε τὸ τεῖχος ἀνίστασθαι, καθὼς εἴρηται, ἡ αὖλαξ ἐτέτμητο· ἔνθα δὲ πύλας στῆσαι διενοοῦντο, διάλειμμα ἐποιοῦντο τῆς αὔλακος, τὸ ἄροτρον ἀνέχοντες ὕπερθεν. Πᾶν μὲν γὰρ τεῖχος νομίζουσιν ἱερόν. τὰς δὲ πύλας εἴπερ ἥγηντο ἱερὰς, οὐκ ἦν τὰ μὲν δι' αὐτῶν εἰσάγειν, τὰ δὲ ἀποπέμπειν τῶν ἀναγκαίων καὶ μὴ καθαρῶν. *Romulus cùm fratrem ſepeliſſet, vrbem condidit, & bouem marem vaccæ adiungens, æreumque vomerem aratro inſerens, ipſe ſulcum profundum in orbem circumduxit. qui ſequebantur, glebas, quas aratrum excitaſſet, omnes intra ſulcum reijciebant. Atque vbi murus extruendus erat, vt dictum eſt, ſulcus ducebatur: vbi verò portas ſtatuere volebant, interruptio ſulci atque interuallum fiebat, aratro ſublato. Nam omnem murum ſanctum arbitrantur. Quòd ſi idem in portis, tum nec inferre nec efferre per eas neceſſaria liceret & quæ non pura.* Similia Plutarchus in eâ re, imò ab ipſo Zonaras, qui ſæpè eum tranſſcribit. niſi quòd vbi hîc αὔλακα βαθεῖαν κυκλοτερῆ περιγράφει, *ſulcum profundum in orbem circumducit*, ille αὔλακα βαθεῖαν περιάγει τοῖς τέρμασι, *ſulcum profundum circumducit terminis.* vbi benè hoc de terminis tangit, & non facit priſcam Romam circularem: vti certè nec fuit. Dionyſius quidem diſertè, vbi hæc narrat, περιγράφει τετράγωνον σχῆμα τῷ λόφῳ, *colli quadrangulam figuram circumſcribit*: & Feſtus indicat in voce Quadrata. Addit Dionyſius: Ἐξ οὗ Ῥωμαίοις τοῦτο τῆς περιαρόσεως τῶν χωρίων ἐν οἰκισμοῖς πόλεων παραμένει. *Ex quo Romanis iſtud de circumaratione in*

condendis

condendis opidis hodieque manet. Varro hoc quoque totum, vt pleraque antiquitatis (exſtaret modò) monuit lib. IV. De L.L. *Opida condebant in Latio Etruſco ritu multa, id eſt, iunctis bobus tauro & vaccâ interiore, aratro circumagebant ſulcum. Terram vnde exſcalpſerant, Foſſam vocabant, & introrſum factum, Murum. Poſteà quod fiebat orbis, Vrbs.* Sed quod eſt *introrſum factum*, putarem meliùs, *iactũ.* vti ex Zonarâ & Plutarcho diſcimus fieri ſolere. Cumulus ſcilicet ille terræ, ſiue porca altior appellata Murus. De hoc ſulco & Feſtus: *Primigenius ſulcus, qui in nouâ vrbe condendâ tauro & vaccâ deſignationis cauſsâ imprimitur.* Tangit Iſidorus: *Vrbs vocata ab orbe, vel ab vrbo parte aratri, quod in vrbe condendâ adhiberi ſolet.* Et Pomponius tit. De verb. ſign. *Vrbs ab vrbo appellata eſt. vrbare eſt aratro definire. & Varus ait, vrbum appellari curuaturam aratri, quod in vrbe condendâ adhiberi ſolet.* Hinc eſt illud,

Optauitque locum regno & concludere ſulco.

Sed & Manilius de toto more, lib. IV.

Vrbibus augebit terras, iunctiſque iuuencis
Mœnia ſuccinctus curuo deſcribet aratro.

Et ſignum coloniæ opidíve conditi taurus & vacca, aut alter eorum, in numis paſſim. Quod ipſum Romæ in veteri vrbe Tacitus agnoſcit XII. Ann. *Foro Boario æneum tauri ſimulacrum aſpicimus, quòd id genus animalium in condendis opidis aratro ſubditur.* Et Xiphilinus de Commodo: Τὴν δὲ Ῥώμην ἀθάνατον, εὐτυχῆ κολωνίαν, οἰκουμένην τῆς γῆς (καὶ γὰρ ἄποικον αὐτὴν ἑαυτοῦ δοκεῖν ἐβούλετο) ἐπωνόμασε. καὶ ἀνδριάς τε αὐτῷ χρυσοῦς χιλίων λιτρῶν μετά τε ταύρου καὶ βοὸς θηλείας ἐγένετο. *Romam immortalem, fortunatam coloniam, orbem terrarum appellauit. volebat enim omnino vrbem ſuam eſſe coloniam videri: & ideò ſtatua ei aurea mille librarum cum tauro & vacca poſita eſt.* Nec verò in condendis ſolùm opidis, ſed & euertendis, adhibitum aratrum. Seneca de Clement. lib. I. cap. vlt. *Inijcere tectis ignem, aratrum vetuſtis vrbibus inducere, potentiam putat.* Horatius:

——— *imprimeretque muris*
Hoſtile aratrum exercitus inſolens.

Adde ICtum L. XXI. Quibus mod. vſusfr. amitt. & ſatis erit exemplorum. At fruſtrà eſt totaque errat viâ Cælius Rhodiginus, cùm hæc verba Ciceronis, *vt vexillum videres, & aratrum circumduceres,* ad excidium referenda cenſet, quæ nemo non videt

ad deductionem coloniæ pertinere. Sed non eſt lege agendum cum eo, cui nihil penſius fuit, quàm multa concẽturiare, numerumque librorum & grandes titulos ac lemmata venditare. Extremum erit quod Feſtus ſcribit in *Quadrata*: locum ante templum Apollinis in Palatio ſic dici, *vbi repoſita ſunt, quæ ſolent boni ominis gratiâ in vrbe condendâ adhiberi.*

CAP. II.

De communi loco quid præter Plautum Artemidorus.

PRologus Plautinus, ſed non Plauti, ſic ait:

Eâ tempeſtate flos poëtarum fuit,
Qui nunc abierunt hinc ad communem locum.

Clara res eſt, omnesque ſcimus eum ſignificari locum, quò imus omnes. Tamen quia ſumpta ea dictio è communi vulgi ſermone, pro bono facturus mihi videor, ſi fido teſte firmem. Is eſt Artemidorus lib. I. cap. LXXX. Narrat quendam per ſomnium *ſibi viſum in lupanar ingredi, nec poſſe inde retroïre. Is*, inquit, *poſt aliquot dies mortuus eſt. meritò.* Κοινὸς γὰρ ὁ τόπος οὗτος καλεῖται, ὡς καὶ ὁ τοὺς νεκροὺς δεχόμενος. *Communis enim locus ille appellatur, vt & is qui mortuos ſuſcipit.*

CAP. III.

Ciceronis oratio pro Sullâ mendis aliquot expurgata.

POſt tot eruditos homines, qui in Cicerone emendando multum & laboris & operæ conſumpſerunt, ſupereſſe videntur quæ notemus. Oratione pro Sullâ Cicero in Torquatum inuehitur, quòd ab eo peregrini eſſet nomine affectus. Sic enim inter alia:

Ac ſi, Iudices, ceteris patricijs me & vos peregrinos videri oporteret; à Torquato tamen hoc vitium ſileretur. Eſt enim ipſe à materno genere municipalis.

Vitij vox hîc vitioſa, & ſubſtituam libens, *conuitium*. Peregrinitatem enim vitium, niſi valdè ἀκύρως haud dixeris. Quod inferiùs, pollutum videtur:

Permitto

Permitto aliquid iracundiæ tuæ, do adoleſcentiæ, cedo amicitiæ, tribuo parenti. Sed niſi aliquem modum vitæ conſtitueris, coges oblitum me noſtræ amicitiæ habere rationem meæ dignitatis.

Cur enim modum vitæ hîc poſtulet? imò linguæ. Sed vera lectio ſcripti libri: *aliquem modum tute conſtitueris.*

Nemo vnquam me ne tenuiſſimâ quidem ſuſpicione perſtrinxit, quem non peruerterim.

In membranis reperio, *quem non pertulerim ac perfregerim.* Verè, ſi *perculerim* legas.

Ac ſi conſiderare cœperis, vtrùm magis mihi hoc neceſſe fuerit facere, an tibi: intelliges honeſtiùs te inimicitiarum modum ſtatuere potuiſſe, quàm me humanitatis.

Eſt inibi, *an iſtud tibi.* quod verbum ſententiæ planè eſt opus: quia defendere ſibi Cicero ſumpſerat; Torquatus accuſare.

CAP. IV.

Ciceronis lectio defenſa. Vehens pro eo qui vehitur.

MVlta quidem Dionyſius Lambinus in Cicerone correxit; quædam verò deprauauit. velut in hoc loco è Bruto, ſiue De claris Oratoribus:

Sed in te intuens, Brute, doleo, cuius in adoleſcentiam per medias laudes quaſi quadrigis volantem tranſuerſa incurrit miſera fortuna reipub.

Sic ipſe edidit, cùm antè libri *vehentem* haberent: quod negat ferri poſſe, ceu ineptum loquendi genus. *Nam equus, currus, quadrigæ vehunt; non autem res vlla vehit equo, curru, quadrigis.* Téne hoc dicere, ijs litteris, eâ eruditione virum? Ineptè igitur locutus eſt Quadrigarius Annal. VI. *Ei Conſuli pater Proconſul obuiam in equo vehens venit, neque deſcendere voluit.* Liuius apud Cariſium lib. II. *Ibi manens ſedeto, donicum videbis me carpento vehentem domum veniſſe.* Apul. I. Miles. *Equo peralbo vehens.* Lampridius Elagabalo: *Quæ earum carpento, quæ equo veheret.*

* Ἀλλ᾽ ἐ γάρ πως ἐςὶν ἀΰπνους ἔμμεναι αἰὲν
Ἀνθρώπους. ———

Humanum eſt labi, errare, neſcire, decipi.

* *At nõ eſt homini vigilanti perpetuò eſſe.*

CAP. V.

De die Lustrico plura veterum scriptorum loca. Diuersus is pro sexu. Aristoteles & Plautus explicati.

DE Lustrico die quod variè scriptum est, & ἀξιομνημόνευτον videtur, hoc capite exequi, & vno velut fasce complecti mens est. Et, vt exordiar à Festo, *Lustrici dies*, ait, *infantium appellantur, puellarum octauus, puerorum nonus, quia his lustrantur, atque eis nomina imponuntur.* Ergo purgãtur tunc lustranturque, &, spe bonâ iam vitæ, nomina imponuntur. Discrimen hoc in vtroque sexu de die lustrico etiã Plutarchus obseruauit in Quæst. Rom. CII. Διά τι τῶν μὲν παίδων τοῖς ἄρρεσιν ἐνναταίοις, ταῖς δὲ θήλεσιν ὀγδοαίαις τὰ ὀνόματα τίθενται; *Quare pueris maribus nono die, puellis octauo nomina imponunt?* & caussas deinde suas addit. Idem Macrobius I. Saturn. cap. XVI. *Est etiam Nundina Romanorum Dea, à nono die nascentium nuncupata, qui lustricus dicitur. Est autem lustricus dies, quo lustrantur, & nomen accipiunt: sed is in maribus nonus, octauus est feminis.* M. Antoninus Imperator mutasse videtur, ac tricesimum diem præfinisse. Ita enim Capitolinus de eo: *Iussit apud Præfectos ærarij Saturni vnumquemque ciuium natos liberos profiteri, intra tricesimam diem nomine imposito.* Vbi tamen alij legunt, *intra tertium diem.* Nomina autem hæc dare proximi sæpè solent, qui ritus hodieque valet. Suetonius Neronis cap. VI. *Futuræ felicitatis signum euidens lustrico die exstitit. Nam C. Cæsar, rogante sorore, vt infanti ei, quod vellet, nomen daret, intuens Claudium, eius dare se dixit.* Vbi nomen pro prænomine capiendum, quia ipsa gentilia nomina certa semper eademque erant; at Prænomina modò mutabant. Hoc ipsum de propinquis Polyænus indicat, Stratag. lib. VI. exemplo VI. de Iasone, qui nato sibi puero, primores Thessalorum ad conuiuiũ vocauit, vt nomen puero imponeretur, atque in ijs fratrem Merionem, vt is primas in eo actu teneret. Imò totum hoc Romani à Græcis sumpsere, etsi in die leuiter dissidentes. Nam Græcis decimus erat qui istis nonus. Præter alios Suidas: Δεκάτην ἑστιᾶσαι. Ἔθος ἦν παίδων συγγεννωμένων τοῖς Ἀθηναίων ἀστοῖς τῇ δεκάτῃ τῆς νυκτὸς ἀπὸ τῆς γενέσεως συγκαλεῖσθαι τοὺς περὶ πατρὸς

τρὸς δὲ μητρὸς οἰκείους καὶ τοὺς ἐγγύτατα φίλους, καὶ παρόντων ἐκείνων τά τ' ὀνόματα τοῖς παισὶ τίθεσθαι, καὶ καλλιερεῖσθαι τοῖς θεοῖς. ἔπειτα τοὺς συνεληλυθότας εὐωχεῖσθαι: *Decimam conuiuari. Mos erat cùm pueri nati essent Atticis ciuibus, decimâ noctium à natali conuocari paternos maternosque cognatos & amicorum proximos, atque iis præsentibus nomina pueris dare, & Diis sacrificare; denique qui conuenissent conuiuari.* Aristophanes in Auibus de hoc ritu:

Οὐκ ἄρτι θύω τὴν δεκάτην ταύτης ἐγώ;
Καὶ τ' οὔνομ' ὥσπερ παιδίῳ νῦν δὴ θέμην.
Non ergo decimam nunc sacrifico ob hanc ego?
Et nomen illi iam velut puero dedi.

Vbi Scholiastes: Σαφὲς ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν παίδων ἐτίθεσαν τῇ δεκάτῃ. *Notum quòd nomina infantibus imposuerunt decimâ.* Sed & Euripides in Electrâ:

Ἤκουσας, οἶμαι, τῶν ἐμῶν λοχευμάτων.
Τούτων ὕπερ μου θῦσον· οὐ γὰρ οἶδ' ἐγώ·
Δεκάτῃ σελήνῃ παιδὸς, ὡς νομίζεται.
Et partionem audisti, opinor, tu meam.
Pro me sacrifica (ego ipsa ritum nescio)
Decimâ puelli luce, sicut mos habet.

Ita isti. At Aristoteles de septimo die scribit, quod miremur. In Historiâ Animalium lib. VII. cap. vltimo: Τὰ πλεῖστα δὲ (παιδία) ἀναιρεῖται πρὸ τῆς ἑβδομῆς· διὸ καὶ τὰ ὀνόματα τότε τίθενται, ὡς πιστεύοντες ἤδη μᾶλλον τῆς σωτηρίας. *Plerique puerorum moriuntur ante diem septimum: ideoque & nomina tunc imponunt, tanquam iam de salute magis fidentes.* Sed licet accipere *tunc* non ita strictè, nempe circa & post septimum diem. Plautus non mouebit, qui in Truculento, quasi ex more Græciæ:

Quin Diis sacrificare hodie pro puero volo.
Quinto die quod fieri oportet. DIN. *Censeo.*

Nam illa sunt Amphidromia Græcorum, quinto die vsitata. de quibus Suidas, Hesychius & Athenæus. At nostra hæc sunt Nominalia ab illis diuersa. Dico Nominalia: nam & sic ille dies appellatus. In Glossis: *Nominalia*, ὀνομαθεσία. Tertullianus de Idololatriâ cap. XVII. inter officia priuatarum sollennitatum recenset *Nuptialia, Nominalia*, quibus, vt mox significat, *nomen solet imponi.* Atque hæc de Lustrico die.

CAP.

CAP. VI.

Quis Antiochus rex apud Plautum.

Lepidè & facetè à Plauto ſcriptum in Pœnulo:

—— vbi ego curer molliùs,
Quàm regi Antiocho oculi curari ſolent.

Sed enim quæ cauſſa huius dicti? Lambinus & alij negant quicquam ſuper hac re legiſſe. Ego videor aliquid, parum plenè, & ab Hiſtorico in rebus grauibus, ὡς ἐν παρόδῳ ſcriptum, tamen quod ſatis ſit ad rei fidem. Antiochus Syriæ rex, Seleuci Callinici filius ſolitus ex oculis laborare, & vti medico Apollophane in his alijsque rebus magis arduis curandis. Colligimus ex Polybij v. vbi narrat Hermeæ cædem, concinnante hoc medico & annuente rege patratam: Συμφρονήσαντες, inquit, μετὰ ταῦτα καὶ προβαλόμενοι σκῆψιν, ὡς σκοτωμάτων τινῶν ἐπιπεπτωκότων τῷ βασιλεῖ, τὴν μὲν θεραπείαν ἀπέλυσαν ἐπί τινας ἡμέρας, & plura quæ addit. Sed ex his vides σκοτώμασι, id eſt, caligini oculorum obnoxium regem fuiſſe; & haud dubiè pro more Syriaco, ſed & regio, molliſſimè curatum. Nam, vt vel obtentus hic morbus inſidijs (id enim aliquis fortaſſe dixerit) neque re, ſed verbo malè Regi fuerit; vero tamen omnino ſimile eſt, iam antè eodem illo tentatum, fideique conciliandæ genus morbi ſimulaſſe & notum & familiare. Et quamquam τὸ σκότωμα pro δίνῳ quoque, id eſt, vertigine ſumitur; hîc tamen, & propriè quidem, hebetudinem viſus atque caliginem ſignificat. Idque pòſt paullò modus curationis confirmat per motum & inambulationem matutinam, quæ ad ocularia maegritudinem proficiant; ad vertiginem non item: quemadmodum pro affectu, & eo quod inter nos eſt

Alternum ſanctæ fœdus amicitiæ,

docuit me Lud. Nonnius, qui ſupra liberalem omnem doctrinam καὶ τὴν ἰατρικὴν à patre & auo maiorum gentium medicis velut iure hereditario poſſidet.

CAP. VII.

Restitutio loci Ciceroniani. Velia pro Villâ.

IN Oratione de Aruſpicum reſponſis:

> *P. Valerio pro maximis in rempub. beneficijs data domus eſt in Villâ publicâ; at mihi in Palatio reſtituta: illi locus; at mihi etiam parietes atque tectum.*

Sunt hæc à ratione & veritate longè auerſa. Nam quomodo domus in domo ſit data? cùm ipſa Villa publica ædificium fuerit, quemadmodum in nummis videre eſt: atque adeò in campo Martio, procul ſanè à loco, vbi Valerius, conſenſu omnium, habitauit. Corrigebat Pantagathus, *in Vico publico*: Antonius Auguſtinus in *Viâ ſacrâ*. Vtrumque, ἀέρος πληγή. Nec enim de vico illo poteſt verum eſſe, qui non in regione eâ Palatij, ſed *altæ Semitæ*, vt deſcriptores Vrbis memoriæ prodiderũt; & impoſuit illi viro, cui tamen pleraque veterum litterarum quęſita meditataque erant, corrupta Liuij lectio. Non item de *Viâ ſacrâ*, quia cũ auctore nullo nititur, tum à libris nimium quantum abhorret. Ego meo remigio rem geram:

> * *Ὧδε δέ μοι φρονέοντι δοάσατο κέρδιον εἶναι,*

data domus eſt in Veliâ publica. Profectò ita res fuit. Cùm in ſummâ Veliâ ædificare Valerius cœpiſſet, idque ſuſpectum populo, tanquam arcem moliretur, *confeſtim* (ait Liuius) *delata materia omnis infra Veliam, &c, vbi nunc Vicæ Potæ eſt, domus in infimo cliuo ædificata*. Et Aſconius, an potiùs Varro, firmamentum addit. Nam Aſconius in Piſonianam ſcribit, Varronem *tradere, P. Valerio Voleſi filio Poplicolæ ædes publicas ſub Veliâ, vbi nunc ædes Victoriæ eſt, populum ex lege, quam ipſe tulerat, conceſſiſſe*. Vica Pota enim & Victoria eadem vna Dea. Docet hoc incomparabilis vir & nullo non præconio maior I. Lipſius lib. II. Quæſtionum Epiſt. & Notis in Ludum Senecæ: atque etiam Iſidorus, diſertè ſcribens, *Viciam* antiquis dictam, quæ nunc Victoria eſt: in quo ſi *Vicam* reſcribamus, habemus hanc Diuam. & in veteri codice legi, *Vitam* pro *Vicam*, quod eſt à *Vico*. Sic enim veteres dixêre ſine *n*: vt *Tago, Frago, Pugo*.

* *Sic inquirenti mihi viſum rectius eſſe.*

CAP. VIII.

In Cæsare complusculæ correctiones.

COmmentarios Cæsarianos multi studio doctrináque pręstantes homines illustrarunt; & nuperrimè quidem Ioannes Brantius vir clarissimus, & à iure ciuili, ab historiâ ac litteris politioribus benè instructus, Notis non modò suis illis perelegantibus & examussim bonis, sed etiam Petri Ciacconij, quas è schedis eius & liturarijs ingenti labore & industriâ collegit, in ordinem redegit, & vnà vulgari curauit. Quo facto cùm studij propensæque in rem litterariam voluntatis illustre specimen dedit, tum magnam ab eruditis omnibus gratiam iniuit. Huius itaque, id est hominis πολὺ φιλτάτε, ceterorúmque quibus obtigit ea Sparta, pace bonaque cum veniâ, carptim ego quædam & vellicatim è Cæsare libabo.

Hac re perspectâ Crassus, cùm suâ cunctatione atque opinione timidiores hostes, nostros milites alacriores ad pugnandum effecisset, atque omnium voces audirentur, exspectari diutiùs non oportere; cohortatus suos, ad hostium castra contendit.

Qui rem & filum narrationis videt, fatebitur contra mentem Cæsaris hæc scribi. Nam quomodo suâ cunctatione Crassus timorem hostibus, alacritatem suis daret? imò contrà prorsus; & detrectantes metum pati solent. Addo, quòd hostes hîc, non Crassus, cunctentur: atque adeò ipse eos vltrò in castris sedentes inuasit. Fuluij liber, *sua cunctatio atque opinio*: nihil pro re. ego sic emendabam: *cùm suâ cunctorumq́ue opinione timidiores hostes:* & statim, numero plurium, *effecissent.* Sententia nimis est clara. De bello ciuili lib. I.

Eadem ferè atque eisdem de rebus Prætor Roscius agit cum Cæsare, sibique Pompeium commemorasse demonstrat.

Vir doctus haud iniuriâ resistit, & hęc verba culpat. Quid enim aliud *eadem dicere*, quàm, *eisdem de rebus*? Hoc est verè * δὶς ταὐτὸ εἰπεῖν, quod meritò Comicus inscitiam appellat. Tentabam mederi: *Eadem ferè, atque eisdem diebus*. vt hoc velit, non eadem solùm mandata Roscium pertulisse, sed eodem quoque tempore.

* *Bis idem dicere.*

Quod

Quod verum esse, ex Dione lib. XLI. & ipso hîc Cæsare discimus. Eodem libro:

Decuriones Auximi ad Actium Varum frequentes conueniunt, docent iudicij sui rem non esse: neque se, neque reliquos municipes pati posse, C. Cæsarem, tantis rebus gestis, opido mœnibusque prohiberi. Proinde habeat rationem posteritatis & periculi sui.

Nego hîc aptum esse *posteritatis* verbum: quia præsens istuc omne periculum imminebat, non in posterum exspectabatur. Veriùs, *potestatis*. Callidè rogant scilicet, nec sine occultis minis: videat cogitétque, non quid velit solùm, sed quid etiam possit. sese vel inuito eo Cæsarem admissuros, nec esse ipsum resistendo. quid autem futurum sic deserto? Paullùm infrà:

Gladiatores, quos ibi (Capuæ) *Cæsar habebat, in forum productos Lentulus* * *libertati confirmat, atque ijs equos attribuit. quos posteà monitus à suis, quòd ea res omnium iudicio reprehendebatur, circum familiares conuentus Campaniæ, custodiæ caussâ, distribuit.*

* Lips. *libertate.*

Implexè & morosè dictum videtur, *familiares conuentus Campaniæ.* Qui enim isti sunt? Cicero qui in locis vicinis, & tantum non in re præsenti fuit, liquidò ita narrat, vt gladiatores distributi modò sint in vrbe ipsâ. Verba eius lib. VII. ad Atticũ Epist. XIV. *Gladiatores Cæsaris, qui Capuæ sunt, sanè commodè Pompeius distribuit, binos singulis patribus familiarum.* Non ergo temerè credimus per alios conuentus Campaniæ distributos. Mihi stat legere: *circum familias conuentus Campani.* Conuentum Campanum accipio ipsos incolas & corpus Capuæ vrbis. Sic *conuentum Vticensem* infrà nominat; sic *conuentum Cordubensem*: sic de hac ipsâ vrbe lib. III. *Periculum veritus, quòd conuentus arma ceperat.* Vide Festum de hac significatione in voce *Conuentus:* & Asconium, atque alios. Iam *Campanus* à Capuâ formatur, non *Capuanus*, quod Varro indicauit lib IX. de L.L. Virgilius etiam:

Et Capys, hinc nomen Campanæ ducitur vrbi.

CAP. IX.

Oratio Ciceronis pro Sullâ duobus locis emendata.

GVstemus iterum aliquid è Tullianâ suadâ, Oratione pro Sullâ.

Ego verò quibus ornamentis aduersor tuis? aut cui dignitati vestræ repugno? quid est quod iam ab hoc expetas? Honor ad patrem, insignia honoris ad te delata sunt. Tu ornatus ærumnis venis ad eum lacerandum, quem interemisti; ego iacentem & spoliatum defendo.

Haud paullò pulcrior meliórque lectio è m. s. eruitur, in quo est: *Tu ornatus eximijs*. Liquet scribendum: *exuuijs*. Imago ab ijs est, qui in bello hostem peremptum armis & ornamentis spoliant, eáque sibi circumponunt. Tale pæne hoc Taciti: *Cùm ex funere Reip. raptis Consularibus spolijs, innoxios pueros, illustres senes, conspicuas feminas eadem ruinâ prosterneres.*

Et pro vulgatâ lectione;

Ecquod est huius factum aut commissum, non dicam audacius, sed quod cuiquam paullò minùs consideratum videretur, quæro. Verbum ecquod vnquam ex huius ore excidit, vnde quisquam posset offendi?

longè concinnior pleniórque libri eiusdem:

Ecquod est huius factum aut commissum, non dicam audacius, sed quod cuiquam paullò minùs consideratum videretur? Factum quæro? Ecquod vnquam verbum ex huius ore excidit, vnde quisquam posset offendi?

CAP. X.

In Hirtio non paruæ rei coniectura, Iubam à Petreio cæsum; non, vt nunc vulgò legitur, hunc ab illo. Florus & Orosius obiter correcti.

IN Commentario de bello Africo locus est asper & confragosus, quem ὁμαλὸν & planum reddo.

Rex

Rex interim Iuba ab omnibus ciuitatibus exclusus, desperatâ salute, cùm iam conatus esset cum Petreio, vt per virtutem interfecti esse viderentur, ferro inter se depugnant, atque firmior imbecilliorem Iuba Petreium facilè ferro consumpsit. Deinde ipse sibi cùm conaretur gladio traijcere pectus, nec posset, precibus à seruo suo impetrauit, vt se interficeret.

In phrasi scrupulus, & in ipsâ historiâ, ob dissensum. De phrasi illâ, *cùm iam conatus esset*, scio M. Antonium Muretum * τοσούτον βάθος παιδείας * rescribere, *cùm omnia conatus*. Haud malè; verumtamen, pace tanti viri, verius arbitror, *cùm iam cœnatus esset.* Nam ista post epulas euenisse Florus dicit: *Iuba cùm se recepisset in regiam, magnificè epulatus cum Petreio.* Sed & Appianus hoc factum prodit ἐπὶ τῇ διαίτῃ, *in cœnaculo.* Quod autem ad dissensum, noster hic à Iubâ vult Petreium interfectum, cùm Florus & Liuius contrà. Ego verò nec opinor aliter ab Hirtio scriptum, & planè emendem, *imbecilliorem Jubam Petreius.* Arguunt sequentia sic fuisse, cùm addit superstitem à seruo suo impetrasse. De homine Romano hoc benè, cui serui & liberti; vix de Rege, cui comites aut satellites potiùs tribuisset. Denique nemo Iubam à seruo cæsum tradidit; quidam mutuis eos ictibus perijsse. Seneca ab hac parte, De Prouidentiâ: *Jam Petreius & Iuba concurrerunt, iacentque alter alterius manu cæsi.* Item Appianus: Ἰόβας δὲ καὶ Πετρήϊος τῶν γινομένων πυνθανόμενοι, ἐπὶ τῇ διαίτῃ ξίφεσι διεχρήσαντο ἀλλήλους: *Iuba & Petreius eorum quæ euenerant gnari, in cœnaculo mutuò se interfecerunt.* Apertè pro Senecâ, vt mirum sit Muretum scribere quòd ab Hirtio sentiat. Sed & Dio in hac sententiâ: Ἔπειτ' ἐπειδὴ μηδεὶς αὐτὸν ἐδέξατο, ἀπέγνω τε τὴν σωτηρίαν, καὶ τῷ Πετρηΐῳ μηδεμίαν μηδ' αὐτῷ ἐλπίδα ἀδείας ἔχοντι, ἐμονομάχησε καὶ συναπέθανε: *Deinde cùm nemo eum (*Iubam*) susciperet, & desperaret de salute, cum Petreio, qui nec ipse vsquam spem securitatis videret, singulari certamine concurrit, & vnà cum illo mortuus est.* Hæc ita isti; sed Hirtius aliter: ac Florus; *Iuba cùm se recepisset in regiam, magnificè epulatus cum Petreio fugæ comite, super mensas & pocula interficiendum se ei præbuit. Jlle & regi suffecit & sibi.* Obiter moneo, *cùm se recepisset in regnum.* nam regiam certè non fuit ingressus; neque in hac ea gesta, sed in villâ. Florus autem ait, Petreium sibi ipsi manus attulisse, cæso Iubâ, quod Hirtius negat: & credibile est, meliùs hunc

* Tam altæ doctrinæ virum.
* In Notis ad Sen. De Prouid.

hunc ſcîſſe. Hauſerat hoc ipſum è Floro, de more ſuo, Oroſius: *Iuba percuſſori iugulum, pretio dato, præbuit. Petreius eodem ſe gladio perfodit.* Sed planum & certum eſt, emendandum, *iugulum Petreio præbuit*; & Gloſſematium vel imperitia contaminauit. Altera ſalebra:

> *Quibus rebus Scipio, quique cum eo eſſent comites, mirari & requirere.*

Superſit enim dictio, quam exturbat codex ſcriptus, hoc modo: *quique cum eo eſſent, commirari & quærere.* Compoſitum hoc vſurpat, vt alia multa, Comicorum in morem.

CAP. XI.

Quibus victimis factum in Suouetaurilibus. Dionyſius Halicarnaſſ. emendatus.

DIuerſæ olim victimæ pro genere ſacrificij, próque Deo Deáve, cui fieret, adhibitæ fuerunt. Suouetaurilibus quidem, vt arbitror, eæ ipſæ quas vox notat & deſignat, Sus, Ouis, Taurus. Ne tamen hoc inter res iudicatas habeatur, facit diſſenſus Dionyſij Halicarnaſſenſis, qui ſacrum hoc inſtruit ταύρῳ καὶ κριῷ καὶ τράγῳ, *tauro, ariete, hirco.* Hircum videlicet pro ſue ſupponit. Quid ergo? magis illi fides vni, quàm multis erit, bonis & priſcis? Varro, cui talia ſatis exquiſita ſine dubio fuêre, II. De re Ruſt. ſcribit: *Populus Romanus cùm luſtratur Suouetaurilibus, circumaguntur verres, aries, taurus.* Enimuerò & ille *ſuem* agnoſcit, ſed marem, quem verrem appellat. Quid Fabius? *Suouetaurilia iam perſuaſum eſt eſſe ex ſue, oue, tauro.* Feſtus: *Solitaurilia hoſtiarum trium diuerſi generis immolationem ſignificant, tauri, arietis, verris.* Gloſſæ veteres: Solitaurilia, θυσία ἐκ συὸς, κριοῦ, ταύρου: *Sacrificium ex ſue, oue, tauro.* Aſconius de luſtro Cenſorio: *Solitaurilia ſacrificium de ſue, oue, tauro faciebant.* Quid quod etiam hodie Romæ in fornice Conſtantini plurimíſq. locis ſacrum hoc ſpecie trium iſtarum victimarum? Omnino Dionyſij ſcriptio labare videtur, & fortaſſe Græcorum ei ritus in mente, apud quos interdum in tali ſacro hircus. Suidas: Τριττὺς, ἡ ἐντελὴς θυσία, ἐκ συὸς, κριοῦ, καὶ τράγου: *Trittys, perfectum ſacrificium, ex ſue, oue, hirco.* At creberrimè ij-

mè ijdem aliter. imò ipſum illud Romanum iam inde ab Homero, Odyſs. Λ.

> Ῥέξας ἱερὰ καλὰ Ποσειδάωνι ἄνακτι
> Ἀρνειὸν, ταῦρόν τε, συῶν τ' ἐπιβήτορα κάπρον.
> *Neptuno faciens ſacra regi ſalſipotenti*
> *Maſculam ouem, & taurum, ſuibus verremq; maritum.*

Ibi tamen Euſtathius varietatem oſtendit. &, Ἰστέον, inquit, ὅτι ἡ τοιαύτη θυσία, τριττύα λέγεται παρὰ τοῖς παλαιοῖς, οἱ τριττύαν ἔλεγον τὴν ἐκ τριῶν ζώων θυσίαν, οἷον δύο μήλων καὶ βοὸς, ὡς Ἐπίχαρμος, ἢ βοὸς καὶ αἰγὸς καὶ προβάτου, ἢ κάπρου καὶ κριοῦ καὶ ταύρου. *Sciendum quòd tale ſacrificium Trittya dicitur antiquis. qui ita vocabant ex tribus animalibus ſacrum: ſicut duarum ouium & vnius bouis, vt Epicharmus; aut bouis, capræ, ouis; aut verris, arietis, tauri.* Poſtremus hic ternio Homeri & noſter eſt. Sicut idem in Heſychio: Τρικτύαν, τριάδα, ἔνιοι θυσίαν κάπρου, κριοῦ, ταύρου. *Trictuan, triada, quidam ſacrificium verris, arietis, tauri.* Et ampliùs deinde: Τρίκτειρα ἢ τριττύα, θυσία Ἐνυαλίῳ. θύεται δὲ πάντα τρία ἔνορχα: *Tricteira ſiue Trittua, ſacrificium Marti. Immolantur autem omnia tria cum ſuis teſtibus.* Significat integra, neque abſciſſis virilibus (quod in alijs ſacris ſolebat) immolata fuiſſe. Atque ideò *Solitaurilia* priſcâ voce, quòd *harum hoſtiarum omnium* (verba Feſti) *inuiolati ſunt tauri, quæ pars ſcilicet cæditur in caſtratione.* Tauros appellat ipſas illas res viriles, vt in alijs exemplis. Sed notetur in Heſychij verbis, *Marti factum ſacrum.* quod ipſum Dionyſius: Τὰ δὲ ἱερεῖα ταῦτα τρὶς περιαχθῆναι περὶ τὸ στρατόπεδον κελεύσας ἔθυε τῷ κατέχοντι τὸ πεδίον Ἄρει. *Eas verò victimas, ter circumductas exercitum, Marti immolauit.* Sed quid igitur in diſſenſu pronuntiandum? Dionyſij ſcriptorem (hoc malo, quàm ipſum) aberraſſe videri; & κάπρῳ pro τράγῳ, *verre* pro *hirco*, ſubſtituendum.

CAP. XII.

Ciceroni labes duæ deterſæ.

AD Ciceronem redimus, qui plurimùm nobis in mente & manu. In libris eius, quos emendatos cenſemus, legitur, pro M. Cælio:

Quo quidem tempore ille moriens, cùm iam ceteris ex partibus oppreſſa

pressa mens esset, extremum sensum ad memoriam reipub. reseruabat (vetus codex, *reuocabat:*) *cùm me intuens flentem, significabat interruptis atque morientibus vocibus, quanta impenderet procella vrbi, quanta tempestas ciuitati; & cùm parietem sæpè feriens eum qui cum Q. Catulo fuerat ei communis, crebrò Catulum, sæpè me, sæpissimè remp. nominabat: vt non tam se emori, quàm spoliari suo præsidio cùm patriam tum etiam me doleret.*

Quæ ille de Q. Metelli morte insidijs & fraude vxoris conciliatâ narrat, aptatque orationi planè ad suum casum. At quod dicit, *quanta impenderet procella vrbi*: haud germanum videtur, ex ipsâ re, quoniam bis idem dixerit, *vrbi, ciuitati*; & ex librorum dissensu. Quidam enim: *quanta impenderet procella sibi.* Fortè *ciui.* Moriens duo nempe hæc ominabatur & prædicebat: cladem ciui, id est Ciceroni, & cladem patriæ. Ita sensisse eum & dixisse Ciceronis verba satis clarè ostendunt; sed maximè ista: *spoliari suo præsidio cùm patriam tum etiam me doleret.* Vulgatam tamen lectionem non vtique reijcimus; nec ignoramus, inter vrbem & ciuitatem discriminis aliquid esse. Pro C. Rabirio istud corrigo:

At Diœcetes fuit regius, & quidem in custodiâ etiam fuit regiâ, & vita eius oblata pœnæ est. multa præterea quæ libido regis, quæ necessitas coëgit ferre, pertulit.

Corrigo, inquam: *& vita eius ablata pænè est.* Cicero ipse inferiùs: *Pertulit ipse custodiam, vidit in vinclis familiares suos, mors ob oculos sæpè versata est.* Coniectura, fateor, hæc est; sed apud æquum & cordatum lectorem satis firma. τῶ δὲ Μεγαρέων οὐδεὶς λόγος. Fidentiùs vt loquar, facit assensus & approbatio R. P. Andreæ Schotti; in quo viro, præter pietatem in Deum, animi candorem, humanitatem, & multam accuratamque doctrinam, inexplebile prorsus & incredibile quoddam studium rem litterariam omnimodis adiuuandi.

CAP. XIII.

De duplici Plauti loco coniectura.

PLauti Sticho:

Adeunt, perquirunt quid siet caussæ ilicò,

Alienum

Alienum æs cogat, an pararit prandium?
Vxorin' ſit reddenda dos diuortio?

Curioſos ac πολυπράγμονας notat, qui, ſi quis auctionem inſtituit, ſtatim quærunt cauſſas. Obruitúrne ære alieno? an prandiũ inſtituit? an ab vxore diuortit? & cauſſæ quidem aliæ ſatis iuſtæ & idoneæ; illa remotior & παρὰ δόξαν, de prandio. Obſecro, vniúſne prandij cauſsâ facienda auctio? valdè ille ſit inanis atque inops, qui eo rem abſumat. Certum eſt litteram mutatam, & primitus ſcriptum fuiſſe, *praidium*, id valet prædium. Cauſſæ ſeriæ ſunt, non paraſiticæ. Quærunt de ære alieno, de parato emptóve prędio, de dote reddendâ. Huic annotationi libet alteram ἐπιμετρεῖν, è Truculento:

A S. *Erubui mecaſtor miſera propter clamorem tuum.*
S T. *Itáne erubuiſti? quaſi verò corpori reliqueris*
Tuo poteſtatem coloris vlli capiendi, mala.
Buccas rubricâ, cerâ omne corpus intinxti tibi.

Mirum de *cerâ*; magíſque placeat, *cretâ*, quæ cum rubricâ aptè iungatur. Nam vterque color in vſu fæminis, quæ *vitia corporis*, vt Plautina ponam verba, *fuco occulunt*. Idem alibi per tralationem:

Creta eſt profectò horunc hominum mihi oratio.

quæ videlicet maculam & ſorditudinẽ omnem animo abſterſit.

CAP. XIV.

De verbo Populares quædam non protrita. vox Populi latè patens. In Gloſſario vetere diuinatio.

VAgamur huc & illuc,
Floriferis vt apes in ſaltibus,
& erraticâ ſcribendi ratione varia libamus. Et nunc quidem ſuper voce *Populares* adferre quædam mihi viſum. Significantur eâ conſortes & qui eiuſdem cœtus factionísque ſunt, ac velut vnius populi. Salluſtius: *Catilina cùm ad iuſiurandum populares ſceleris ſui adigeret.* Seneca De vitâ beatâ: *Mea quidem hæc ſententia eſt (inuitis hoc noſtris popularibus dicam) ſancta Epicurum & recta præcipere.* Populares vocat ſuos Stoïcos, in quibus & ipſe cenſebatur.

batur. Sic idem Sallustius: *Quod factum primò populares coniurationis concusserat.* Iterúmque in Iugurthâ, etsi paullò aliter: *Animaduertit fugam ad se versum fieri, quæ res indicabat populares esse.* id est, Romanos & suos milites. Et an non milites etiam interpretemur? In Glossis legitur: *Populares,* στρατιῶται. Quod tamen suspectum; & verius immissâ negatione, οὐ στρατιῶται: *non milites.* Nam ita passim, medio vel inferiore æuo, distincti ferè à militibus, & pro plebeiis & infimo populo vsurpati. Capitolinus in Antonino: *Pestilentia grauis multa millia & popularium & militum interemit.* Spartianus in Nigrino: *Qui esset odio Senatoribus, militibus, prouincialibus, popularibus.* Vopiscus in Probo: *Immissi deinde populares* (è plebe Romanâ) *rapuit quisque quod voluit.* Appuleius lib. IX. *Confususque miles de inertiâ suâ quidquam ad quemquam referre popularium, quosdam commilitones nactus istas tunc clades enarrat.* D. Gregorius de Paullino Nolano: *Ego hunc tanti meriti virum, popularẽ, vt conspicitur, esse non suspicor.* Posset tamen & in Glossis legi, *Populares,* πατριῶται: qui sunt eiusdem gentis aut patriæ, vt sæpè. Quod autem initio dixi, pro consortibus aut vnius corporis capi, id caussam habet, quia *Populi* vox latè olim ita sonabat, & ad omne ferè corpus aut gregem pertinebat. Sic in Manilio, lib. IV. de piscibus:

Littoribusque suis populos exponere captos.

Idem de auibus lib. V.

Ipse quoque aërios populos cælique ducatum,
Alituumque genus, studium censusque vocabit.

Columella de apibus: *Duo populi coniungi debent.* Appuleius de formicis: *Ruunt aliæ superque aliæ sepedum populorum vndæ.*

CAP. XV.

Lux Hirtio.

IN Hirtio ita scriptum est Commentario VIII. belli Gallici: *Fit deinde S. C^{m} vt ad bellum Parthicum legio vna à Cn Pompeio, altera à C. Cæsare, mitterentur: neq; obscurè hæ duæ legiones vni Cæsari detrahuntur. Nam Cn. Pompeius legionem Primam quam ad Cæsarem miserat confectam ex dilectu prouinciæ, Cæsari*

Cæsari eam tanquam ex suo numero dedit. Cæsar tamen, cùm de voluntate aduersariorum se exspoliari nemini dubium esset, Cn. Pompeio legionem remisit, & ex suo numero Decimam quintam, quam in Galliâ Citeriore habuerat, ex S.C^to iubet tradi.

Obscurè & implicatè, nisi cum Fuluio legimus: *ex dilectu prouinciæ Cæsaris, eam tanquam*. Sed & explicanda res est. Cn. Pompeius in tumultu necis Clodianæ, legionem vnam è Gallis Cisalpinis conscripserat: quam posteà Cæsar in Galliæ magno motu ad se mitti petijt: quod ita narratur initio lib. VI. *Simul ab Cn. Pompeio Proconsule petit, quoniam ipse ad Vrbem reip. caussâ maneret, quos ex Cisalpinâ Galliâ Consulis sacramento rogasset, ad signa conuenire & ad se proficisci iuberet*. Vbi videtur legendum diuisim: *Consul is*. cùm scilicet tertiùm Consul esset. Ergo hæc legio est, quam Pompeius suam numerat, quòd fuerat à se lecta; Cæsar suam, quòd in prouinciâ, cui præerat, collecta. Notamus etiam, quę hîc Hirtio *Decimaquinta* est legio, manifestè Cęsari Tertiam esse & scribi lib. III. belli Ciuilis: *Erant in sinistro cornu Pompeij legiones duæ, traditæ à Cæsare initio dissensionis ex S. C. quarum vna Prima, altera Tertia appellabatur*. Qui hæc sine correctione composuerit, næ ille scit conciliaturas.

CAP. XVI.

Quinctiliani locus in Declamat. purgatus.

PEtrus Pythœus multimodis rem litterariam benè iuuit; non minimùm autem eò quòd bonas & argutas illas Declamationes Quinctiliani primus è tenebris eruit, & emendauit. In earum CCCXL. legas in ipso Themate:

Qui voluntate domini in libertate fuerit, liber sit. Mango nouitium puerum per publica rostra iecit prætextatum. dicitur ille liber.

Istud de publicis rostris suspiciosum, &, quantum cernere mihi datur, haud sincerum est. Legebam: *per publicanos traiecit*. Et sententia hæc est: Mango, vt fraudem publicanis faceret, puerum venalem nouitium in prætextâ quasi liberum & ingenuum

traduxit. Fraus ſucceſſit; ſed lis oritur, & puer aſſeritur in libertatem. Quod ad phraſim, omnino ſimilis in Themate ſequenti: *Quidam rem furtiuam tranſtulit per publicanos.* & prior illa ad aquas & portum ſpectat: eóque aptum *Traiiciendi* verbum. Geminum planè eſt, quod vir ingenio, virtute & eruditione nimiùm quanto præſtabilis, meúſque ſummus & prorſus * ἀτίμητος φίλος, Ioannes VVouerius apud Suetonium legi monuit lib. De claris Rhetoribus: *Venalicij quum Brundiſij gregem venalium è naui educerent, formoſo & pretioſo puero, quòd portitores verebantur, bullam & prætextam togam impoſuere: facilè fallaciam celarunt. Romam venitur. res cognita eſt: petitur puer, quòd domini voluntate fuerit liber, in libertatem.*

* *inæſtimabilis amicus.*

CAP. XVII.

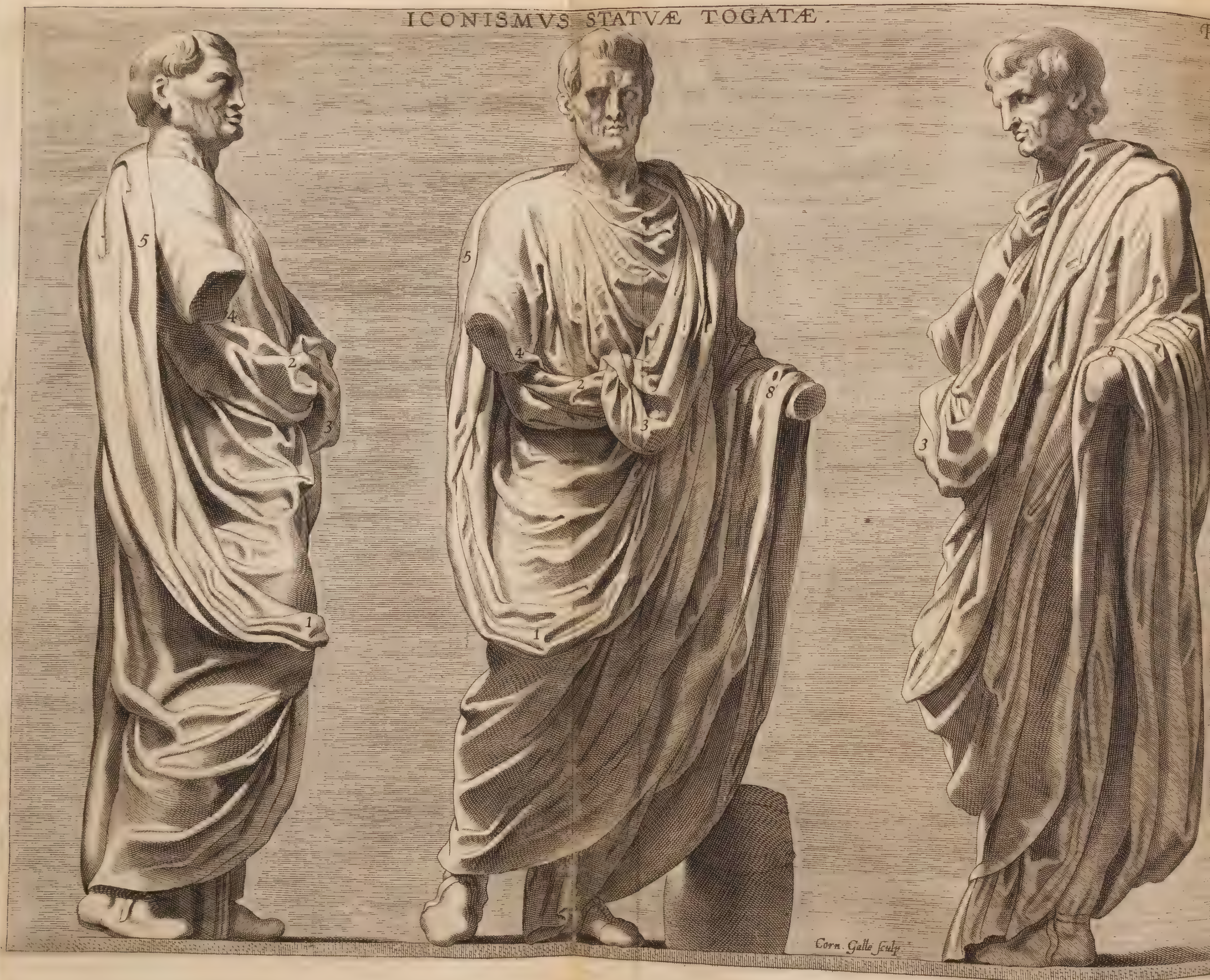
Quid Sinus togæ. Quinctilianus illuſtratus.

INcredibile eſt, quantum ad pleniorem antiquitatis notitiam valeat obſeruatio numorum, lapidum, aliorúmque veterum monimentorum. Equidem affirmare auſim, haud parùm multa in ſcriptoribus eſſe, quæ vix aliter, quàm ex illis cùm intelligi tum explicari rectè poſſint. Et inter ea, meo quidem animo, quæ ex M. Fabio Quinctiliano, quà veſtis modum Oratori præſcribit, hîc ſubieci.

> *Eſt aliquid in amictu quod ipſum aliquatenus temporum conditione mutatum eſt. Nam veteribus nulli ſinus: perquàm breues poſt illos fuerunt. Itaque etiam geſtu neceſſe eſt vſos eſſe alio, quorum brachium, ſicut Græcorum, veſte continebatur.*

Et paullò pòſt:

> 1. *Sinus decentiſſimus, ſi aliquanto ſupra imam togam fuerit, numquam certè ſit inferior.* 2. *Ille qui ſub humero dextro ad ſiniſtrum obliquè ducitur velut balteus, nec ſtrangulet, nec fluat.* 3. *Pars togæ quæ poſteà imponitur, ſit inferior: nam ita & ſedet meliùs & continetur.* 4. *Subducenda etiam pars aliqua tunicæ, ne ad lacertum in actu redeat.* 5. *Tum ſinus iniiciendus humero, cuius extremam oram reieciſſe non dedecet.* 6. *Operiri autem humerum cum toto iugulo non oportet: alioqui amictus fiet anguſtus,*

ICONISMVS STATVÆ TOGATÆ.
Corn. Galle sculp.

angustus, & dignitatem, quæ est in latitudine pectoris, perdet. 7. Sinistrum brachium eousque alleuandum est, vt quasi normalem illum angulum faciat. 8. Super quod ora ex togâ duplex æqualiter sedeat.

Nam qui isti sinus? Lazarus Baïfius, quamquam ex professo de Re vestiariâ scribit, nullum de iis verbum. Et Antonius quidem Augustinus, etsi rerum veterum apprimè sciens, longiùs abit: Aldus verò Manutius accedit, remque ipsam tantumnon attingit; sed non pariter atque alias res solet, leuiter satis atque defunctoriè. Quoniam autem hæc talia quò plenè animo & cogitatione comprehendantur, ante oculos contemplanda poni debent, ego per imagines interpretes id præstare conabor. Et, vt promissa repræsentem, ecce togæ recentioris cum sinibus exemplum; antiquioris citra sinus, & astrictæ, quoniam * alibi ponam, in præsentiâ prætermittam. * *Infrà cap. XXX. De mappæ missione.*

Pro explicatione notas adieci, quæ verbis Fabij respondent, & omnino satis habeo, quasi punctis hæc signasse. Neque enim

——— multam hîc operam consumere par est,

aut longos facere logos super eâ re, quæ meliùs oculis quàm auribus diiudicatur. Vnum tamen certum est indictum non amittere: quòd sinus hosce Manutius togæ, non attextos, sed appensos & assutos tradit, id nescio sanè, an ei dictarit * θυγάτηρ Ἀλάθεια Διός, nec, vt ipsi Fidei, credendum hîc ei censeo. Quin affirmare ausim, sinum nihil quicquam à togâ seiunctum; sed partem eius, imò illam ipsam fuisse, in certum compositam atque replicatam modum. Dicerem, fortè etiam ita leuiter consutam atque concinnatam, vt eamdem ad faciem semper ferè esset. cuius instar hodiéque in mulierum Hispaniensium & Italarum quarumdam pallis, quas Mantos appellitant. Sed obstare Tertullianus videtur, qui suo æuo (nescio an superiore) cottidianam curam & reformationem adhibitam fuisse scribit. * *Iouis filia Veritas.*

Inseratur Iconismus statuæ togatæ.

CAP. XVIII.

Medicina Liuij duobus vulneribus.

LIuium variè corruptum & auxilij egenum esse facilè animaduertet, quisquis in eo fuerit non indiligenter. Ego quibusdam locis * μαλακὰν χεῖρα προσβαλοῦμαι, & medicinam facere conabor, Apolline, quod spero, propitio. Lib. XXI. narrat legatos Romanos ad castra Annibalis venisse, iuxta Saguntum variâ ludificatione tardatos, & deniq; non admissos. Adiungit:

*mollem manum admonebo.

> *Apparebat non admissos protinus Carthaginem ituros. litteras igitur nunciosque ad principes factionis Barchinæ præmittit, vt præpararent suorum animos, ne quid pars altera gratificari pro Romanis posset. Itaque præterquam quòd admissi auditique non sunt, ea quoque vana atque irrita legatio fuit. Hanno vnus, aduerso senatu, propter auctoritatem suam cum assensu audientium egit.*

Negat ecce admissos. Adeóne feroces igitur aut barbari Carthaginienses, vt nec legatos audirent? falsum, & statim infrà scribitur: *Multò insensiùs arguebant locutum Hannonem, quàm Valerium Flaccum legatum Romanum.* Ergo admissi, auditi, ac dimissi. Et omnino tollenda negatio, legendúmque: *præterquam quòd admissi auditique sunt.* Sensus est: Ea quoque legatio tam vana fuit & irrita, quàm illa ad Annibalem: nisi tamen quòd hîc admissi sunt & auditi. Sed cor mihi perfrigefacit quod sequitur, *cum assensu audientium egit.* Itáne? cum assensu? Atqui paullò antè narrat, *aduerso senatu* dixisse. & paullò post: *Nemini omnium certare oratione cum Hannone necessum fuit, adeò propè omnis senatus Annibalis erat*; & quæ plura in hac refragatione subtexuntur. Quid agam? quomodo tragulam hanc deiecero? Audendum est. Nam, vt ille verè scribit,

> *Timidus in rebus dubiis, nauci non erit.*

& reponendum, *propter auctoritatem suam, non assensum audientium.* Hanno, inquit, silentio caussam egit Romanam, non quòd assentirentur; sed quia inueterata viri auctoritas hoc saltim iuris apud eos obtinebat.

CAP.

CAP. XIX.

Valerio Maximo vox fugitiua restituta.

VAlerius Maximus lib. IX. cap. XI.

Mithridates autem multo sceleratiùs, qui non cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellū de dominatione gessit.

Nemo quidem hoc de ipso Mithridate; sed de Pharnace eius filio, cùm Dio tum Eutropius & Orosius. In libris priscis vidi, *Mithridatis autem.* Notulam insere, & veritas emerget: *Mithridatis F. autem.* Ea valet filium, & ita signabant: quæ notula elapsa scelere Mithridatem, vitio Valerium inquinauit.

CAP. XX.

Antilogiam in Cæsare videri.

OFfendimus in istis Cæsaris verbis Commentario III. Ciuilium:

Multi iam menses transierant, & hiems præcipitauerat: neque Brundisio naues legionésque ad Cæsarem veniebant.

Nam falsa videtur, imò ἀσύστατα scribere. Ait *transisse multos menses:* ex quo scilicet copias suas Brundisio exspectat. & addit, *iam hiemem præcipitasse.* quod est, in exitu & declinatione esse. Atqui *pridie Nonas Ianuarias*, id est mediâ ipsâ hieme, Cæsar Brundisio soluerat (ipsemet ita scripsit) quomodo igitur vel ad vltimam hiemem *multi menses?* Solus sanè Februarius supererat. Res consideranti clara: sed quî soluimus aut medemur? Putarem legendum: *Multum iam mensis transierat.* siue ad ipsum hoc Ianuarium, siue & Februarium refers. Nam breuis scilicet traiectus ille ex Italiâ in Epirum: & Cæsar animo breuiorem faciebat; cui quælibet mora longa & molesta, ob cupidinem vincendi. Hæc ita probè dicta videntur; sed ad aliud ecce saxum nos fluctus ferunt. Nónne enim damnat & euertit quod eodem libro paullò suprà? *Hic fuit oppugnationis exitus, iamq; hiems appropinquabat, & tantis detrimentis acceptis Octauius, desperatâ expugnatione, Dyrrhachium sese ad Pompeium recepit.* Hæc, inquam, antè narrat:

& si

& ſi tunc hiems demum appropinquabat, quomodo nunc in exitu? Quomodo etiam Cæſar Ianuario ſoluit, cùm hæc narrentur poſtquam oram Italię ſoluiſſet? Caligo hîc mihi eſt, & omnino putem, vel malè, nec ſuo loco (quod alibi in his libris factum) hæc inſerta, vel mendosè legi. Io. autem Rhellicanũ miror, qui cuneum aliquem huic nodo quærens, per hiemem non tempus hibernum, ſed tempeſtatem intelligi cenſet. quod ſanè ποιητικώτερον, & ab huius ſcripti ſimplicitate perquàm alienum.

CAP. XXI.

In Liuio vera ſcriptura repoſita.

VBertim & λόγου quadam ἐκβολῇ Liuius diſputat, quid futurum, ſi Alexander Macedo in Italiam veniſſet. Atque ille pro Romanis pronuntiat, cùm ob alias cauſſas, tum ob vitia Regis.

> *Referre*, inquit, *in tanto rege piget ſuperbam mutationem veſtis, & deſideratas humi iacentium adulationes, etiam victis Macedonibus graues, nedum victoribus.*

Quo loco duo monenda. Primùm, *humi iacentium adorationes*, legendum videri. Nam * προσκύνησις illa Perſarum ſatis nota, & ritum hunc adorandi reges fuiſſe, non adulandi. Secundò, tranſpoſita verba eſſe, & præter Liuij mentem & præter verum. Anne victis Macedonibus graues eæ adorationes? illi verò victores erant, nec video quod acumen aut quæ lingua hæc excuſet. Cordi meo obſequar, & ſcribam: *etiam victis graues, nedum [Macedonibus] victoribus*. Fœdę & ſeruiles illę adorationes, inquit, vrebant angebántq; etiam victas gentes: quídni hanc victricem?

* *adoratio.*

CAP. XXII.

Quæſitum ſuper loco Cæſaris. Curicta inſula. Appianus correctus.

COmmentario III. Ciuilium, in mandatis quæ Cæſar dat Vibullio pro pace:

Illum

Illum ab Italiâ expulsum, amissâ Siciliâ, Sardiniâ; se morte Curionis & detrimento Africani exercitus tanto, militumque deditione ad Corcyram affectum.

Quæ hæc deditio militum Iulianorum, ad Corcyram, & inter clades nobiles, haud facilè dixeris: imò nusquam in ipso Cæsare reperio, totaque ea pars deest. Itaque suspicio est, vitium esse, germanamque scriptionem, *ad Curictam,* insulam Illyrico obiacentem. Est enim clades illa ad oras Illyrici accepta, in quâ Antonius cum XV. cohortibus captus est ab Octauio & Libone Pompeianis. Nemo locum certiùs clariúsque expressit quàm Lucanus:

Quà maris Hadriaci longas ferit vnda Salonas,
Et tepidum in molles Zephyros excurrit Iäder;
*Illic bellaci confisus gente * Curetum,*
Quos alit Hadriaco tellus circumflua ponto,
Clauditur extremâ residens Antonius orâ.

* *Fortè,* Curitum.

Et plura, quæ historicâ fide (vt solet) addit. Ergo in *Curetum,* siue potiùs *Curitum* insulâ ea clades, vbi flumen Iäder in mare exit, & iuxta Salonas. Est sanè in Ptolomæo Curicta insula eo tractu; sed longiusculè tamen à Salonis, ad occasum & interiora maris sita. Quod ipsum Lucanus videtur indicare, cùm ponit ad partem, quà in *Zephyros* (id est, occasum) *Iäder excurrit.* Certè pro hac lectione quidam Flori vetus liber, vbi *Curictico* vel *Curitico* litore scriptum. Quod non rejiculum, cùm & Plinio & Ptolomæo insula hæc *Curicta* nominata. Reliquum est, vt in Appiano manifestarium hîc errorem ostendam, II. Ἐμφυλίων: Καὶ τῶν αὐτῶν ἡμερῶν Ἀντώνιός τε περὶ τὴν Ἰλλυρίδα ἡσσᾶτο ὑπὸ Ὀκταουΐου Δολαβέλλα Πομπηΐῳ στρατηγοῦντος: *Iisdem diebus Antonius apud Illyricam oram victus est ab Octauio Dolabellâ, Pompeij legato.* Falsò planè: quasi idem Octauius qui Dolabella. Atqui seiungendi sunt, & Dolabella in Iulianis partibus fuit. Itaque talis aliqua lectio in Appiano substituenda: Ἀντώνιός τε καὶ Δολαβέλλα περὶ τὴν Ἰλλ. *Antonius & Dolabella apud Ill.* voce in suum locum retractâ. Nam Dolabella (quod in Orosio legas, libro VI. cap. XV.) ab Octauio victus ad Antonium fugerat.

CAP. XXIII.
Liuius de opinione emendatus.

ANnibalis illa concio ad milites ante pugnam ad Ticinum, facunda est, & * μαλὰ τεχνικῶς καὶ ἐπιστρεφέως facta, ac fortè pro Annibale nimis. In eâ hæc quoque leguntur:

*valdè artificiosè & accuratè.

Non ego illud parui æstimo, milites, quòd nemo vestrûm est, cuius non ante oculos ipse sæpè militare aliquod ediderim facinus, cui non idem ego virtutis spectator ac testis notata temporibus locísque referre sua possim decora: tum laudastis me milites, donastis. Alumnus priùs omnium vestrûm quàm Imperator, procedam acie aduersus ignotos inter se ignorantésque.

Sed satin' aut integra, aut pura? illa certè non videntur: *tum laudastis me milites, donastis.* Quid donauerint? an munera accipere à militibus Imperator solet? imò dare. Si non aliquid desit, legerim in hanc mentem: *donati estis.* Duo recensuit: Et ego, inquit, fortiter sæpè feci vobis spectantibus, & vos me. Laudem igitur à vobis accepi, præmium vnicum ducibus; & vos dona à me ex militiæ more.

CAP. XXIV.
Vocula Cæsari reddita. AErarium sanctius ab eo apertum.

COmmentario Cæsaris I. De bello ciuili locus est, nisi glaucoma mihi ob oculos obiecta, mutilus & mendosus.

Quibus rebus Romam nuntiatis, tantus repentè terror inuasit, vt cùm Lentulus Consul ad aperiendum ærarium venisset, ad pecuniam Pompeio ex S.C^to proferendam, protinus aperto sanctiore ærario ex vrbe profugeret. Cæsar enim aduentare, iam iamque adesse eius equites falsò nuntiabantur.

Agite dum, excutite mecum & euentilate. Testimonia desunt aperti à Lentulo & Pompeianis ærarij; imò in diuersum potiùs eunt. Dio Cassius lib. XLI. clausum ærarium à Consulibus narrat, & claues vnà ablatas: *Quasi,* inquit, *Cæsar secures non haberet*

beret ad perfringendum. Idem & Cicero tangit Ep. XII. lib. VII. ad Att. *Nec Cæsarem rerum prolatio, nec Senatus magistratuumque discessio, nec ærarium clausum tardabit.* Et idem Epist. XV. queritur, *pecuniam omnem, non modò priuatam, quæ in vrbe est, sed etiam publicam, quæ in ærario, Cæsari relictam.* At enim rediit, inquies, postea Lentulus, & aperuit. Hoc præter Cæsarem indicare Cicero videtur, Epist. XX. eiusdem libri VII. *Id. Febr. Capuam C. Cassius Tribun. pl. venit: attulit mandata ad Consules, vt Romam venirent, pecuniam de sanctiore ærario auferrent.* Sed si verba, quæ sequuntur, consideres, videbitur contrà. Ostendit enim periculum: &, *Redeant?* inquit: *quo præsidio? deinde exeant? quis sinat? Consul ei rescripsit, vt priùs ipse in Picenum.* Ergo Pompeij quidem hæc mens & desiderium fuit: vix est, vt arbitrer patratum. Cicero, qui dies & gesta diligentissimè recenset, non id ostendit, neque alius historicorum. Quid quòd palàm contradicunt? Nam consensu narrant, Cæsarem in reditu à Brundisio ærarium, obsistente Metello, perfregisse, compilasse. Ita Dio, Plutarchus, Appianus, Lucanus: & pecuniæ etiam summas Plinius lib. XXXIII. cap. III. Orosius lib. VI. cap. XV. (etsi numero impari) conceperunt. Sed iterùm fortasse quispiam dixerit, Sanctius modò ærarium, vt Cæsar hîc scribit, à Lentulo apertum; at alterum à Cæsare. Sed & is factius nihilo facit. Nam in publico siue exposito non adeò magna vis auri propter assiduos sumptus: & constat Cæsarem intactas & reconditas populi opes abstulisse, quæ sine dubio in ærario sanctiori. Disertè, vt Appianum & alios prætereum, Lucanus:

Protinus abducto patuerunt templa Metello.
Tunc rupes Tarpeia sonat, magnoque reclusas
Testatur stridore fores: tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani census populi: quem Punica bella,
Quem dederat Perses, quem victi præda Philippi:
Quod tibi Roma fugâ Pyrrhus trepidante reliquit,
Quo te Fabricius Regi non vendidit auro:
Quicquid parcorum mores seruastis auorum:
Quod dites Asiæ populi misere tributum,
Victorique dedit Minoïa Creta Metello:

Quod Cato longinqua vexit super æquora Cypro.
Tunc Orientis opes, captorumque vltima regum,
Quæ Pompeianis prælata est gaza triumphis
Egeritur: tristi spoliantur templa rapinâ,
Pauperiorque fuit tunc primum Cæsare Roma.

Sed & Florus lib. I V. cap. I I. *Ærarium quoque sanctum, quia tardiùs aperiebant Tribuni, iussit effringi.* Paullus Manutius vidit hanc antilogiam, & tollere conatus est. Verùm nihil agit, &, vt Comicum hoc vsurpem, inanilogus est, isto suo de triplici ærario commento. quasi videlicet vnum triumphale fuisset, in quo pecunia manubiarum & spoliorum: alterum, in quo aurum vicesimarium, idque sanctius: tertium, in quo annua vectigalium pecunia: medium autem illud apertum à Lentulo, primum siue triumphale à Cæsare. Sed ego

Numquam istud dixim neque animum inducam meum.

Quis enim auctor de triplici ærario? Quæ etiam mens aut stultitia Lentuli, modicum aliquid auri abripere, gazas & massas intactas relinquere? Adde dissensum Flori.

Nunc dicam, nobis quod rectius esse videtur.

* Νῦν δ' ἂν τ' ἐξερέω, ὥς μοι δοκεῖ εἶναι ἄριστα.

in Cæsaris nempe verbis mendum aut defectum potiùs esse, & interpositâ negatione legendum, *protinus non aperto.* Constat quidem venisse eo fine Lentulum (ex Cæsare hîc & Cicerone:) sed ex verbis item ipsis Cæsaris & narratione, trepidè nimis aufugisse, & re infectâ, videtur. Verumtamen hîc nisi de opinione nihil certum dico, & Academicâ lege, ἐπέχω.

CAP. XXV.

Liuij & Silij ἀβλεψία.

ABsolui Liuius non potest, ita scribens, lib. X X I.

Saguntum vt caperetur, quid per octo menses periculi, quid laboris exhaustum esse? Romam orbis terrarum caput petentibus, quidquam adeò asperum atque arduum videri, quod incœptum moretur?

Verba Annibalis sunt, qui milites suos territos & detrectantes porrò ire ob infames illas Alpes, incitat atque adhortatur. Saguntum,

guntum, inquit, cùm præmium peteretur, octo menses eam obsedistis, oppugnastis; piget transcendere hos montes, cùm Roma ipsa futura merces sit? Cetera apposìtè & disertè; sed quòd Romam *orbis terrarum caput* hîc Annibal appellat, quis id feret? A decoro valde ea laudatio abit (præsertim cùm hostis) & magis à vero. An enim illo æuo Roma terris caput? imò nec toti Italiæ, Gallis Cisalpinis & Liguribus etiamnum restantibus: & extra eam vix quicquam firmiter in potestate suâ ac ditione habuit, præter Sardiniam & Siciliæ partem. En dominam orbis! Peccauit igitur Liuius, eiúsque exemplo Silius, qui eumdem Annibalem adhortantem suos facit sub pugnam Cannensem, lib. IX.

——— Raptor per sæcula longa
Dardanus edomitum vobis spoliauerit orbem.

Minimè verò: paupertina tunc Roma, neq; dum in illud spoliarium cruentæ exuuiæ congestæ edomiti orbis. Vterque æuum suum pro veteri, cùm hæc scriberet, mente complexus est: quæque essent vera & apta, si ab ipsis dicerentur; desinunt esse talia, cùm ad priscos illos relegantur.

CAP. XXVI.

Curtij numeralis error de exercitu Darij.

ERrorum in libris magna seges & materia numerales notę. nec ratio scruposa est, tam procliui librariorum circa eas lapsu. Manifesta res est, tum multis è locis, tum ex isto Q. Curtij, quo numerat copias Darij, quas in Ciliciam duxit contra Alexandrum, Lib. III.

Vniuersas vires in conspectum dedit, & circumdato vallo, quod decies centenûm millium armatorum multitudinem caperet, Xerxis exemplo numerum copiarum iniit.

Hæc ita recentiores libri, cùm prisci præferant, *decem millium armatorum.* Neutri fideliter, quòd & hi minuunt valde, & illi nimium quantum augent. Enimuerò grandis ille numerus vanus & * ἀδόξαστον: quē vel ipse Curtius refellat, vbi de copiis Darij ad Arbela: *Dimidio fermè maior exercitus erat, quàm in Ciliciâ fuerat.* * *inopinabilis.*

* magna nugæ.

Ergóne ille vicies centenûm millium? * λῆρος πολύς. imò *octingentorum millium peditum, ducentorum millium equitum,* ex Diodori fide. Quem eumdem si audimus in priore numero (quod ipsius exemplo Curtij faciamus, qui multa ab illo mutuatur) si, inquam, audimus, emendabimus in Curtianis, *sexies centenûm millium.* Tot enim in Ciliciâ ille numerat; at Arrianus tantùm *millia quingenta.* Curtij summæ, quas distinctè subiicit, hunc ipsum numerum non efficiunt; nec eæ scilicet correctæ.

CAP. XXVII.

Antilogiæ suspicio ab Hirtio & Suetonio segregata.

AD pacem inter scriptores conciliandam nihil profectò videtur efficacius, quàm diligens obseruatio distinctióque temporum, eóque potissimùm remedio quicquid inter Hirtium & Suetonium dissensionis ac dissidij vir doctus esse censuit, omnino tolli componíque posse existimo. Verba sunt & querelæ Cæsaris Commentario VIII. Gallicorum:

> *Ereptum Ser. Galbæ Consulatum, cùm is multò plus gratiá & suffragiis valuisset, quòd sibi coniunctus & familiaritate & necessitudine legationis esset.*

Si verè hæc & ex animo Cæsar, quid ita Suetonius in Galbâ, cap. III. caussam huius repulsæ in ipsum Cæsarem transfert? Nam ait: *Eius Galbæ nepos* (hic ipse noster) *ob repulsam Consulatus infensus Julio Cæsari, cuius legatus in Galliis fuerat, conspirauit cum Cassio & Bruto.* Apparet iniuriam hanc à Cæsare illatam, atq; adeò Galbam eius cæde se vindicasse. Hoc & Cicero indicat Philippicâ XIII. vbi hæc verba ex epistolâ M. Antonij: SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS. Subiicit Cicero: *Nihil tibi de Galbá respondeo, fortissimo & constantißimo ciue. coràm aderit, præsens tibi ipse, & ille, quem insimulas, pugio respondebit.* Nam pugionem hunc intellegit, quo Cæsarem interfecit. Quis litem hanc dirimat & incîdat? Tempora distinguenda sunt. Prior enim illa repulsa euenit, cùm Cæsar in Galliâ: quod ex narratione Hirtianâ constat; hæc posterior, Cæsare iam Dictatore, & rerum honorúmque potente.

Cùm

Cùm igitur tunc magiſtratus ordinaret, Galbam iterùm petentem diſtulit aut reiecit. quod ei ſic perdoluit, vt in necem Cæſaris cum Caſſio conſpiraret: illo Caſſio, qui ipſe ob cauſſam ſimilem, vt Velleius memoriæ prodidit, cum Bruto coniurationis auctor. Deſignat poſterius hoc tempus vno verbo Suetonius, cùm ait: *cuius legatus fuerat.* non ergo nunc erat, cùm ſecundò petebat.

CAP. XXIIX.

Liuij locus corrigitur & declaratur.

QVod in Liuij XXII. legitur,

Celtiberi principes, qui regionis ſuæ legatos obſidéſque dederant Romanis, nuntio miſſo exciti à Scipione arma capiunt.

in tenebris aut in vitio eſt. Nam qui iſti *regionis Legati?* Ioh. Saxonius in ſuis ad Liuium notis explicat *Vicarios, & quos vulgò dicimus Locum-tenentes.* Apage, non ſic Latini. Liber ſcriptus ex parte ſubuenit, qui habet traiectis vocibus: *Celtiberi, qui principes regionis ſuæ.* vt non legati regionis, ſed principes ſint. Sed, vt diximus, ex parte: quia ſuſpectum etiam & durum, *Dare legatos.* Obſides ſanè damus, at illos mittimus. Velim: *qui principes regionis ſuæ legarant, obſidéſque dederant.* Duo commemorat amicitiæ & fœderis ſigna. Celtiberi, inquit, primores gentis ſuæ legatos miſerant, & obſides quoque præterea dederant. Hæc autem legatorum miſſio ſuprà indicata his verbis: *Reditúmque in citeriora prouinciæ, quò omnium populorum qui Iberum accolunt, multorum & vltimæ Hiſpaniæ legati venerunt.*

CAP. XXIX.

Vitium in Curtio animaduerſum. Roxanem Oxatris, non Cohortani filiam fuiſſe.

EGo iam diu mecum diſputo, &, Homeri verbis,

* ——— κατὰ φρένα μερμηρίζω, ** Studiosè in pectore verso.*

quid ita Roxanem Cohortani Satrapæ filiam Q. Curtius faciat,

quam

quam alij conſenſu Oxatris vel Oxyartis. Verba eius ſunt hæc, libro VIII.

Inde peruenit in regionem, cui Cohortanus Satrapes nobilis præerat, qui ſe regis poteſtati fideique permiſit. Ille imperio ei reddito, haud ampliùs, quàm vt duo ex tribus filij ſecum militarent, exegit. Satrapes etiam eum, qui penes ipſum relinquebatur, tradit. Barbarâ opulentiâ conuiuium, quoniam regem accipiebat, inſtruxerat. Id cùm multâ comitate celebraret, introduci XXX. *nobiles virgines iuſſit: inter quas erat filia eius Roxane eximiâ corporis ſpecie & decore habitus in barbaris raro.*

Vides ex contextu & ſerie, palàm appellari Roxanem. Atqui Arrianus cautus & veri diligens hiſtoricus ita ſcribit: Καὶ ἦν Ὀξυάρτου παῖς παρθένος ἐν ὥρᾳ γάμου, Ῥωξάνη ὀνόματι: *Erat Oxyartis filia virgo iam viro matura, Roxane dicta.* Atque adeò Alexander apud Curtium lib. x. *Ergo ipſe Oxatris Perſæ filiam mecum in matrimonio iunxi, non dedignatus ex captiuâ liberos tollere.* Iterumque Curtius indicat, lib. IX. *Oxatres Prætor Bactrianorum non abſolutus modò, ſed etiam iure amoris, amplioris imperij donatus eſt finibus.* Vbi Curtius ſanè quàm eleganter *ius amoris* dicit, quia non ex merito promotus, ſed ab hoc in filiam affectu. Quid igitur? illum pro Cohortano ſubſtituimus? temerarium ſit & falſum. Nam quæ hîc narrantur non congruunt Oxyarti, qui iam diu in fide regis. Puto hiatum aliquem & defectum eſſe, & poſt illa de Cohortano narrationem fuiſſe de Oxatris comitate & conuiuio, cuius cauſſa ſiue occaſio deeſt. Ponamus igitur ἐκλείψεως notam inter hæc verba: *tradit * barbarâ opulentiâ.* Nam vt aliter nunc ſuppetias feram, non eſt copia.

CAP. XXX.

De Circo & mappæ miſſione.

QVod à Pyrrho Ligorio, ceteríſque qui Circum delinearunt & deſcripſerunt, aut perperam expreſſum aut prætermiſſum eſt, in præſentiâ monendum exiſtimaui: dexteram videlicet eius partem ſpatium occupaſſe latius quàm ſiniſtram. Vidimus in eo, qui iuxta viam Appiam eſt vnus omnium, qui fuere,

ICONISMVS CIRCENSIVM ET MISSIONIS MAPPÆ.
Corn. Galle sculp.

fuere, maximè integer; & aliquantum ſubmirati, cauſſam anquirere cœpimus, móxque inueniſſe viſi ſumus. Procurſionis nempe initium hinc fiebat, pluréſque ſimul quadrigæ effundebantur. has autem, vbi longiùs proueherentur, diſiungi neceſſe erat; atque ita, aliis ante alias emicantibus, anguſtiora facilè ſpatia ſufficiebant.

Irroborauit etiam inueterauítque paullatim opinio, Prætorem Editorémve, vt ſignum committendorum Circenſium daret, ingentem vtraque manu mappam miſiſſe, eóque modo Ligorius depinxit. Verùm hæc ſollicitat Lapis antiquus apud portam Nomentanam, vbi id ipſum fit vnâ tantùm manu, linteolúmque ſiue mappula fimbriata, muccinij inſtar, excutitur atque mittitur. Sed ellum, vt verba compendi faciamus, & oculis certiùs dijudicemus.

Inſerendus hîc Iconiſmus miſsionis mappæ.

CAP. XXXI.

Deſperatus & depoſitus Liuij locus ſanatus.

IN Liuio, lib. XXII.

Conſules M. Atilius Regulus, Cn. Seruilius Geminus, exercitu accepto, hibernaculis maturè communitis (tum enim autumni tempus erat) Fabij artibus cum ſummâ inter ſe concordiâ bellum geſſerunt.

Mira & prodigioſa hîc ſcriptio veterum librorum: *M. Atilius Fabianus, Cn. Seruilius Muſicanus*, aut *Nuſitanus*. Nec aliter etiam antiquitus excuſi. Glareanus & Sigonius, tam multi in ſtudiis ac celebrati nominis, non hîc par ceteris factis ſuis fecere; & audacter potiùs, quàm feliciter, hæc quæ habemus ſubſtituerunt. Non enim illa cognomina Conſulum, inquiunt, vt è Faſtis patet. Fateor; ſed nónne tamen attentiùs cogitandum erat ſuper librorum pertinace illo conſenſu? Ego non is homo ſum qui ſciam

 diuini-

*Arist. VII Eudemiorum.

*prudentium & sapientium velocē esse diuinationem.

diuinitus; neque me fugit quod summus ille * Sophus scripsit, * φρονίμων καὶ σοφῶν (à quibus me titulis longissimè abesse scio) ταχεῖαν εἶναι τὴν μαντικήν· dicam tamen quod in mentem mihi venit, & eruditis, vt spero, viris approbantibus rescribam; *M. Atilius Fabiano, Cn. Seruilius Minuciano exercitu accepto.* Consules nempe pro more veteri copias inter se diuiserunt, & Atilius quidem Fabianum exercitum accepit, Seruilius Minucianum. Ista autem diuisio paullò antè inter duos Dictatores facta: *cùm prima & quarta legio Minutio, secunda & tertia Fabio euenerunt.* Ita enim Liuius ipse suprà. Nihil alienius ingenio meo quàm iactantia & * μεγαληγορία, satísque commemini Poëtæ monitum,

*magniloquentia.

*Non est se supra vires iactare decorum.

*dextrè & feliciter.

* ——— οὐ καλὸν ὑπέρβιον εὐχετάασθαι.

non verebor tamen dicere * διαφερόντως καὶ δεξιῶς, præ quàm aliis fuit, hunc locum à me tentatum videri.

CAP. XXXII.

Conatus in duobus Hirtij locis emaculandis.

HIrtius de bello Alexandrino, vbi raponem illum Longinum describit:

> *Pecuniæ locupletibus imperabantur, quas Longinus sibi expensas ferri non tantùm patiebatur, sed etiam cogebat. in gregem locupletium simultatum caussæ tenues coniiciebantur, neque vllum genus quæstus prætermittebatur.*

Dictio *simultatum* huic sententiæ non satis apposita videtur. Scribo: *mulctarum.* Cassius Longinus, inquit, tenues aliquas & leuiculas caussas diuitibus impingebat, ob quas certâ pecuniâ eos mulctaret. Non item ad palatum meum est hoc eodem libro:

> *Nam neque interfectis amissam vitam, neque exsectis virilitatem restituere posse. quod quidem supplicium grauius morte ciues Romani subiissent.*

Quæ verba Cæsaris sunt sæuitiam Pharnaci meritissimò obiectantis. Nónne verò nihili & vacuum ibi verbum est, *amissam?* mihi quidem videtur; & si quid tale addendum, aptius fore, *ereptam.*

ereptam. Vt coniecturam tamen meam iterùm promam, libenter reſcribam: *interfectis Amiſi vitam.* Hiſtoriam hoc illuſtret atque factum, de quo Appianus I I. Ἐμφυλίων: Ἀμισὸν πόλιν ἐν τῷ Πόντῳ ῥωμαΐζουσαν ἐξηνδραπόδισε, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν τομίας ἐποίησε πάντας. *Amiſum Ponti vrbem ad Romanos inclinantem diripuit, in ſeruitutem ciuibus abductis: eorumque liberos omnes exſecuit.* Tamen fluctuat mihi animus, & * οὐκ εἰδώς, ἀλλὰ εἰκάζων, id dico. **non probè ſciens, ſed coniecturâ ductus.*

CAP. XXXIII.

Q. Curtius aliquoties caſtigatus.

PHilotas coniurationis reus forti ſanè & facundâ oratione apud Q. Curtium cauſſam ſuam agit. In eâ hæc quoque exſtant:

> *Non mehercule iſta me magis lædunt, quàm quòd Amyntas Perdiccæ filius inſidiatus eſt regi. cum quo quòd amicitia fuerit mihi, non recuſo defendere, ſi fratrem regis non oportuit diligi à nobis.*

Legendum cenſeo: *non recuſo dependere.* litterulâ immutatâ, ſed longè commodiore ſenſu. Ego paratus ſum, inquit, luere hanc culpam, & pœnas pendere, ſi nefas amare eum, quem rex amat. In Alexandri quoque oratione, quâ Philotam culpat, ſcriptum vitiosè:

> *Deûm prouidentiâ & miſericordiâ viuo, conſpectuſque veſtri venerabilis coëgit, vt vehementiùs parricidis iraſcerer, quoniam ſpiritus, imò vnus vitæ meæ fructus eſt, tot fortiſſimis viris & de me optimè meritis referre adhuc gratiam poſſe.*

Nam τὸ *ſpiritus* * ὑπονοθεύεται, libenterq; verbum vicarium ei dem, *ſupremus.* Ἀνέφελον hoc & clarum. In extremo verò libro, retectâ iam & oppreſsâ coniuratione, quaſi acclamationem & epiphonema auctor addit: **ſuppoſitium eſt.*

> *Magno non ſalutis, ſed etiam vitæ periculo liberatus erat Alexander. Quippe Parmenio & Philotas principes amicorum, niſi palàm ſontes, ſine indignatione totius exercitus non potuiſſent damnari. Itaque anceps quæſtio fuit. Dum inficiatus eſt faci-*

nus, crudeliter torqueri videbatur; post confessionem ne amicorum quidem misericordiam meruit.

Sordent squallentque hæc verba: *magno non salutis, sed etiam vitæ periculo.* An enim salus & vita diuersa? non priscis quidem Latinis. Quare rescribendum autumo: *non salutis, sed & inuidiæ.* Alexander, inquit, non solùm salutis & capitis discrimen effugit, sed etiam inuidiæ & calumniarum flammam, per confessionem hanc Philotæ. Fortè etiam rectiùs legatur: *Ita cùm anceps quæstio fuit, dum inficiatus est facinus, crudeliter.* Sed non temerè affirmo.

CAP. XXXIV.

Quid Abacus & Delphica: quando Romam & vnde aduecti: quâ materiâ: quomodo vasa in iis disposita. In Plinio coniecturæ.

FAtendum est, ab Asiâ Græciaque cultum & elegantiam manasse; nec artes inde solùm & disciplinas, sed supellectilem quoque lautiorem ac magnificentiæ choragium, Romanos accepisse. Quædam huius generis ab historicis nominantur. Liuius lib. XXXIX. de triumpho Manlij ex Asiâ & Gallo-Græciâ, deque eius militibus: *Ji primùm plagulas & alia textilia, & quæ tum magnificæ supellectilis habebantur, monopodia & abacos Romam aduexerunt.* Et Plinius libro XXXIV. cap. III. *Triclinia ærata abacósque & monopodia Cn. Manlium, Asiâ deuictâ, primùm inuenisse triumpho L. Piso auctor est.* Vbi legendum, ὡς ἐν παρόδῳ τοῦτο λέξω, *inuexisse.* Romam enim ille modò transtulit, & diu antè nota hæc Asiaticis & inuenta. Quid autem per *Abacum* hîc intelligitur? non aliud quàm mensula minor, quæ seorsim ad cenaculi latus stabat, poculis & vasis ad potum ferendis. Apertè hunc vsum Cicero ostendit, in Verr. *Abaci vasa omnia, vti exposita fuerant, abstulit.* Plinius libro XXXVII. cap. II. narrat, in triumpho Pompeij de Asiâ & Ponto translata *vasa ex gemmis & auro abacorum nouem:* id est, quæ vel abacos nouem implerent. Nominat Sidonius lib. II. *In hac* (cenatiunculâ) *stibadium & nitens abacus.* Cur *nitens*? quia ex marmore, argento, auro, aliáve materiâ

pretio-

pretiosiore factus. Vulgò quidē è marmore. Id Horatius voluit:

—— *Lapis albus*
Pocula cum cyatho duo sustinet. ——

Ibi Scholiastes vetus: *Mensa marmorea, quam Delphicam vocant.* Sed ex rariore etiam materiâ apud diuites: vt Plinius notat de Murrhinis: *Protinus ad hominum vsum transiere, abacis etiam escariisque vasis inde expetitis.* etsi veriùs fortasse ibi scribatur, *abaci etiam*: vt significet non ipsos abacos, sed eorum vasa (quod palàm est) item escaria ex murrhinis concinnata. Sed notandum in Scholiaste Horatiano, idem *Abacum* & *Delphicam* esse: quod ipsum Iuuenalis Scholiastes in illud,

—— *Vrceoli sex*
Ornamentum abaci. ——

Quod nos, inquit, *Delphicam dicimus.* Itaque recepta & vsitata vox *Delphica.* Vnde nomen? an quia Delphis eiusmodi mensulæ, in quibus exposita donaria, Apollini sacræ? Sanè quod Plutarchus in Solone & Laërtius in Thalete τρίποδα aureum appellarunt, qui nimirum sapientissimo daretur; id Valerius in ipsâ eâ historiâ *auream mensam Delphicā* dixit. Ea vox etiam in Martiale:

Argentum atque aurum non simplex Delphica portat.

Significat, vel operosum abacum, nec è simplice soloq; marmore, vel non vnum, sed plures pro copiâ poculorum, in diuite hac domo fuisse. Sidonius indicat, strui per loculamenta in iis vasa solere:

Nec per multiplices, abaco splendente, cauernas,
Argenti nigri pondera defodiam.

Qui mos adhuc seruatur, ac ministerij hæc vasa per gradus & ordine disponuntur. Agrœtius vetus Grammaticus scribit per paria solemne fuisse collocari: *In Delphicâ*, inquit, *comparia vasa semper sunt.* Vnde ipse Cicero dicebat: *Scyphorum paria complura.* In Glossis priscis legimus: *Abacus, Delphica*, μνισήριον. Ab vsu nempe; quemadmodum Hispani hodie *Aparador*, & Itali *Credenza.* Sic Lampridius in Alexandro: *Ducentarum librarum argenti pondus ministerium eius numquam transiit.* Ibidem: *Argentum in ministerio plus ducentis libris non habuit.* Vopiscus in Tacito: *Argentum mensale, quod priuatus habuerat, ministeriis conuiuiorum, quæ in templis fierent, dedicauit.*

CAP. XXXV.

Cæsaris quædam loca tentata.

SEcundo Com. Ciuilis belli, de rebus à Curione in Africâ gestis:

Sed hoc itinere est fons, quò mare succedit, longè latéque is locus restagnat.

Mirum satis fontem hîc esse, & mare in eum succedere. An scribendum? *pons, quòd* (ita Ciacc. è suo cod. pro *quò*) *mare succedit, & longè lateq; is locus restagnat*. Quasi dicat: Est eâ parte viæ pons structus, non quòd flumen aliquod illic, sed quia mare longiùs in terram se insinuat, & æstuarium stagnumque facit. eius pars ponte transeunda. Com. III.

At Labienus cùm ab eo impetrauisset, vt sibi captiuos tradi iuberet, omnésque deductos (Faernus, *productos*) *ostentationis, vt videbatur, caussâ, quò maior perfugis fides haberetur, commilitones appellans, & magnâ verborum contumeliâ interrogans, soleréntne veterani fugere, in omnium conspectu interfecit.*

Non omnino capio, quid de *Perfugis* hîc velit. Nihil tale præiuit aut sequitur, & mihi quidem *ἀδιήγητον est, quibus perfugis fides hoc facto concilianda sit. Reformo leuiter in aliam sententiam: *perfugio fides haberetur.* perfugio nimirum ipsius Labieni. Hoc fine crudelitas hæc suscepta, vt ostenderet se bonâ fide Pompeianum esse, & alienissimum ab illis partibus, in quas tam fœdè sæuiret. Est & alterum inibi *ἐλαττωμάτιον:

*inenarrabile.

*leue mendum.

Senatores omnes ex prouinciâ vocasse, vt iis testibus summa pecuniæ vteretur.

Quod, vt opinor, tollitur, si legimus, *summa pecuniæ iniretur*. Sed quid hæc minuta colligo? vix pretium curæ est, & tamen remoram sæpè faciunt Lectori.

CAP.

CAP. XXXVI.

In Liuio diuinationes.

OCcultum ſed certum vitium eſt in his Liuij verbis libro XXI. de Annibale iter faciente:

Quartis caſtris ad Inſulam peruenit. Ibi Arar Rhodanúſque amnes diuerſis ex Alpibus decurrentes, agri aliquantum amplexi confluunt in vnum.

Minimè *diuerſis*, ſed *diuerſi*. Ex iiſdem enim Alpibus Arar & Rhodanus orti, ſeorſim diſparatique aliquamdiu fluunt. Seneca in Apocolocynthoſi:

Vidi duobus imminens fluuiis iugum,
Quod Phœbus ortu ſemper obuerſo videt:
Vbi Rhodanus ingens amne prærapido fluit,
Ararque dubitans quò ſuos curſus agat.

Eodem libro, de procuratione prodigiorum,

Signum æneum matronæ Iunoni in Auentino ædificauerunt.

Bellè. Signa ſcilicet & æreæ ſtatuæ ædificantur, vt domus, ac templa. Ridiculum eſt, & tamen deprauatio ea manifeſtaria in omnibus adhuc libris. Quin tu lege, *dedicauerunt*, & Liuium impuri ſermonis abſolue.

CAP. XXXVII.

Curtij duo loci priſtino nitori reſtituti.

OFfendunt nos in honeſtiſſimâ Q. Curtij facie etiam paruæ labes. Talis eſt in oratione, quâ milites ſuos Alexander increpat, miſſionem importunè flagitantes, & quidem in hac eius parte, libro X.

Omnem herculè ſpem, quam ex vobis conceperam, damno: nec, vt cum militibus meis (iam enim eſſe deſtitiſtis) ſed vt cum ingratiſſimis oportet, agere decreui.

Satin' enim concinno ſenſu ſunt hæc poſtrema? *vt cum ingratiſſimis oportet.*

——— * ἐγὼ δ' οὐκ οἴομαι εἶ).

Erunt autem, si legas: *vt cum ingratissimis operis*. Non vltrà vobiscum, inquit, quasi cum militibus aut ingenuis agere mihi decretum est, neque præmia dare aut munera; sed, vt vilibus mercenariis, appendere debitam modò diurnamque vestram mercedem. *Operarum* scilicet vox ignominiam habet, quadratque in eos, qui viles & lucello tantùm inhiantes. * Σύστοιχον est huic istud Ciceronis pro Sestio: *Erat mihi contentio non cum victore exercitu; sed cum operis conductis, & ad diripiendam vrbem incitatis*. Spero, vt cum Pindaro dicam, hoc iaculum * οὐκ ἀγῶνος ἔξω βαλεῖν, & ita caput hoc concludo.

*--- * ego verò haud arbitror esse.*

** Cognatū.*

** non extra certamen iecisse.*

CAP. XXXIIX.

De armillis Collectanea. Glossæ & Isidorus emendati. Tertullianus illustratus.

ARmillas inter dona militaria legimus. Quid fuerunt? rotundi circuli ex argento vel auro, quibus summum brachium cingebant, idque ornatus caussâ. Festus: *Armillas ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas esse existimant, quòd antiqui humeros cum brachiis armos vocabant. vnde arma ab his dependentia sunt vocata.* Ait, *ex auro*. atque ita apud Valerium lib. VIII. cap. XIV. *Scipionem dona militaria diuidentem T. Labienus admonuit, vt forti equiti aureas armillas tribueret.* Sed fuere etiam sæpissimè *ex argento*. In eo ipso Valerij loco, Scipio non paruit Labieno, &, *Imperator te*, inquit, *argenteis armillis donat*. Sic Liuius lib. x. *Equites omnes ob insignem pluribus locis operam, corniculis armillisque argenteis donat*. Capitolinus in Maximino: *Seuerus militares ludos dabat, propositis præmiis argenteis, id est armillis, torquibus, baltheolis.* In lapidibus etiam priscis testimonia huic ritui; vt Taurini: C. GAVIO. L. F. DONIS. DONATO. A. DIVO. CLAVDIO. BELLO. BRITANNICO. TORQVIBVS. ARMILLIS. PHALERIS. CORONA. AVREA. Festus Galbeos siue Calbeos eiusmodi armillas ostendit olim dictas. *Calbeos*, inquit, *armillas dicebant, quibus triumphantes vtebantur, & quibus ob virtutem milites donabantur*. Facit huc quod ille idem: *Galbeum ornamenti*

menti genus. Atque olim ſanè Armillæ iſtæ in vſu; ſed, vt videtur, per luxum. De Sabinis Liuius lib. I. in arcis proditione: *Quòd vulgò Sabini aureas armillas magni ponderis brachio læuo habuerint.* Dionyſius in eâdem re: Καὶ ἀυτὴν ἔρως εἰσέρχεται τῶν ψαλίων, ἃ περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίοσιν ἐφόρουν: *Atque ipſam* (Tarpeiam) *cupido ſubiit armillarum, quas circum brachia ſiniſtra gerebant.* & addit: Χρυσοφόροι γὰρ ἦσαν οἱ Σαβῖνοι τότε, καὶ Τυῤῥηνῶν οὐχ ἧττον ἁβροδίαιτοι: *Auri enim geſtores tunc Sabini erant, & non minùs quàm Etruſci molli vitæ addicti.* Ac poſteriore etiam æuo armillæ per delicias geſtatæ. Petronius de ſuo Trimalcione: *Dextrum nudauit lacertum, armillâ aureâ cultum.* Athenæus in reliquo Samiorum luxu, lib. XII. Ἐφόρουν χλιδῶνας ἐπὶ τοῖς βραχίοσι: *Ferebant armillas in brachiis.* Sed & Caligula manuleatus & armillatus in publicum proceſſit: Sueton. cap. LII. Etiam Nero (in eodem Suetonio cap. VI.) *exuuias ſerpentis aureæ armillæ incluſas dextro brachio geſtauit.* Credo hæc eſſe, quæ Tribunis militū dari ſolebant, & *Brachiales* appellabantur. Trebellius in Claudio, ex epiſtolâ Valeriani: *Anulum bigemmeum vncialem, brachialem vnum vnciarum ſeptem.* Vopiſcus ex epiſtolâ Aureliani: *Stipendium in baltheo, non in popinâ habeat, torquem, brachialem & anulum apponat.* Atque vt Latini *Brachiales*, ita Græci Βραχιστῆρας aut Βραχιστήρια dicunt. Etiam in Gloſſis priſcis Latinam vocem expreſſam inuenias: Βραχιάλιον, *Veriola.* Corrige, *Viriola.* Vt in iiſdem: ψέλιον, *Viriola, Armilla.* Iſidorus lib. XIX. cap. XXXI. *Dextras communes eſſe virorum ac feminarum, quia vtriuſque ſexus dextræ ſunt. Armillæ autem propriè virorum ſunt, collatæ victoriæ cauſſâ militibus ob armorum virtutem. Vnde & quondam vulgò Viriliæ dicebantur.* Scribe, *Viriolæ.* Ampliùs, *Dextral commune eſt virorum:* quod res exigit & contextus. *Dextralia* nominat D. Gregorius lib. III. epiſt. CI. *Sicut ex auro vno alij murænas, alij anulos, alij dextralia ad ornamentum faciunt.* Quæ ipſa *Dextrocheria* dicta. Capitolinus in Maximino: *Pollice fuit ita vaſto, vt vxoris dextrocherio vteretur pro anulo.* Idem in Maximino Iuniore: *Dextrocherium cum coſtulâ de hyacinthis quattuor.* Trebellius Pollio in Quieto Macriani F. tyranno: *Alexandrum Magnum Macedonem viri in auro & argento, mulieres in reticulis & dextrocheriis & in anulis & in omni ornamentorum genere, exſculptum ſemper habuerunt.* Iuuenalis etiam, vt propria feminarum, ea tangit, Sat. IX. vbi

F munera

munera recenset pathico cuipiam mittenda, quasi mulieri:

En cui tu viridem vmbellam, cui succina mittas
Grandia.

Scholiastes vetus ibi: *Gemmata dextrocheria.* Et sanè illud discrimen inter Armillas & Dextrocheria siue Dextralia indicare etiam Tertullianus videtur, De pallio, cap. IV. *Cùm latrinarum antistes sericum ventilat, & immundiorē loco ceruicem monilibus consolatur; & armillis, quas ex virorum fortium donis ipsæ quoque matronæ temerè vsurpassent, omnium pudendorum conscias manus inserit.* Nam armillas à matronis abdicat, etsi fatetur vilissimos homines (sed diuites) eas vsurpasse. *Latrinarum antistes* est, vt opinor, qui *foricas conducit*, apud Iuuen. Sat. III. Nec plura de Armillis, nisi quod Festus Plautinum Spinther huc trahit: *Spinther*, inquit, *vocabatur armillæ genus, quod mulieres antiquæ gerebant summo brachio sinistro.* Priscianus lib. V. *Spinther quod ἀκρόχειρον aut fibulā in humeris aut armillam significat.* Et subiungit loca Plauti è Menæchmis.

CAP. XXXIX.

Coniectura triplex in Liuio. vna in Ammiano.

APud Liuium in oratione P. Scipionis, suos ad pugnam in Annibalem hortantis, ita scriptum, lib. XXI.

Nec nunc illi, quia audent, sed quia necesse est, pugnaturi sunt. Nisi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectauere, eos duabus partibus peditum equitumque amissis, qui plures penè perierint quàm supersint, plus spei nactos esse. At enim pauci quidem sunt, sed vigentes animis corporibusque, quorum robora ac vires vix sustinere vis vlla possit. Effigies, imò vmbræ hominum, fame, frigore, squalore enecti, contusi ac debilitati inter saxa rupésque: adhæc perusti artus, niue rigentes nerui, membra torrida gelu.

Pluscula transscripsi propter duplicem mendam. Anterior in verbo, *penè.* quod aut ablegandum, aut mutandum in *planè.* Cùm enim lineâ superiore proximâ adfirmatè Scipio dixerit, duas partes hostium amissas, cur nunc ambigat & mutet? Parùm hoc decorum sit: vtique in concione publicâ, cumque verè & confidenter asserere possit, plures periisse, quàm supersint.

Nam,

Nam, vt omittam de tertiâ tantùm parte reliquâ, quod illum pro caufsâ magis quàm pro vero dixiſſe credo, Polybius periiſſe vel in Alpibus ait, σχεδὸν πȣ τ̃ ἡμίσειαν τ̃ δυνάμεως· *circiter dimidium exercitus*. En priorem mendam. Altera videtur in voce, *torrida*. quæ cum gelu rectè quidem alibi iungitur, vt ſuprà: *pecora iumentaque torrida frigore*; verùm hoc loco nec ſcitè nec opportunè. Nam præiuit in hac ipsâ clauſulâ, *peruſti artus*; & inuenuſtum iſtud, δὶς ταυτὸ. Itaque ſcribendum aio, *torpida gelu*; & vnà mecum Silius, qui hæc è Liuio proculdubiò ſic hauſit:

Hoſtem miles habes fractum ambuſtumque niuoſis
Cautibus, atque ægrè torpentia membra trahentem.

Lib. XXII. de pugnantibus ad Thraſymenum:

Tantuſque fuit ardor animorum, adeò intentus pugnæ animus, vt eum terræmotum, qui multarum vrbium Italiæ magnas partes proſtrauit, auertitque curſu rapido amnes, mare fluminibus inuexit, montes lapſu ingenti proruit, nemo pugnantium ſenſerit.

Nil temerè muto. Vult fortaſſe auctor, in locum fluminibus vacuum mare ſe inſinuaſſe, cùm illa nouum ſibi alueum & curſum quæſiſſent. Tamen dubitabam leuiter, an non *culminibus*: vt dicat, mare ſublatum expulſumque in ipſos montes. Silius ita hîc:

——— *Lacus ater in altos*
Sublatus montes, & ſede excuſſus auitâ.

Et Ammianus in terræmotu, qui ſub Valentiniano: *Ingentes aliæ naues extruſæ rapidis flatibus* (fortè fluctibus) *culminibus inſedere tectorum.*

CAP. XL.

In Polybio loci nomen de opinione repoſitum.

QVid Polybius velit, haud facilè aſſequare, dum ſcribit, libro III.

Κρίνων δὲ συμφέρειν τὸ κατὰ πάντα τρόπον ἀναγκάσαι μάχεσθαι τȣ̀ς πολεμίους, καταλαμβάνει τ̀ τ̃ καινῆς προσαγορευομένης πόλεως ἄκραν· εἰς γὰρ ταύτην συνέβαινε τόν τε σῖτον καὶ τὰς λοιπὰς χορηγίας ἀθροίζεσθαι τοῖς Ῥωμαίοις, ἐκ τῶν περὶ Κανύσιον τόπων.

 Quæ

Quæ verba ſic ab interprete verſa: *Cùm ſtatuiſſet vſque adeò premere Romanos, vt neceſſariò in prælium deſcendere cogerentur, Neapolitanam arcem occupat, frumento & omni commeatus genere munitiſſimam.* Quid? Neapolitanam arcem Annibal? graue vulnus Romanis infligitur; ſed mihi inauditum. Legimus quidem aliquantò poſt Cannenſem pugnam Annibalem * affectaſſe Neapolim, ſed fruſtra. Numquam ille obtinuit maritimam eam vrbem, aut eius arcem; quî verò nūc poſſet, cùm in Apuliâ maritimâ verſetur, id eſt diuerſo valde tractu? Falſa non dubiè interpretatio: ſed nec lectio, vt opinor, vera. A'nne τῆς Καλήλης πρ. πολ. ἄκραν? Certè eam agnoſcit auctor in hac regione ad Geronium paullò antè vbi de Minucio: Ἀφικόμενος δὲ ἐπὶ τὴν ἄκραν, ἣ κεῖται μὲν ἐπὶ Λαρινάτιδος χώρας, προσαγορεύεται δὲ Καλήλη: *Adueniens in arcem quæ in Larinatium regione ſita; appellatur autem Calela.* Nam hunc locum caſtris occupauit, & muniit Minucius, cumque aggeſtio illic facta commeatuum, videtur nunc eo Annibal potitus. Nec turbet aliquem quòd πόλιν ſiue opidū Polybius appellet. Nam, quid ſi fuerit opidum arci iunctū aut ſubiectum? Quid etiam, ſi interpolata lectio ſit, & illud πόλεως gloſſematium & aliena vocula? Huc equidem inclino, niſi ſecùs iudicauerit litterarius ille Prætor, cuius operâ Polybium, quaſi Virbium aliquem, * παλιγγενῆ breui exſpectamus; & adipiſci tam gratum erit, quàm ſperare prolixum eſt.

*Liu. initio lib. XXIII.

* renatum

PHI-

PHILIPPI RVBENI ELECTORVM LIBER II.

CAP. I.

Vestibus olim versus & tituli inscripti. sed & imagines intextæ.

Vantum æui longinqua valet mutare vetustas? Quis nunc ferat, præterquam in scenâ, spectaculis & rebus ludicris, inscriptas versibus ac titulis, aut variis depictas imaginibus vestes? Et tamen has olim frequenti in vsu fuisse è scriptis veterum constat. Vt omittam Homerum, qui variegatam animalium figuris tunicam Vlyssi attribuit; vt taceam de Massagetis, quos Herodotus herbarum succo pinxisse animalia in vestibus tradit, & hæc talia casca nimis & vetusta; sub ipsis Cæsaribus in imperio Romano legimus idipsum vsurpatum. Et quidem apud Spartianum in Carino, de pallio tyrianthino, cui Messallæ nomen & vxoris inscriptum: apud Ausonium etiam in Epigrammatis, de Sabinâ textrice simul & Poëtriâ:

Licia qui texunt & carmina, carmina Musis,
Licia contribuunt casta Minerua tibi.
Ast ego rem sociam non dissociabo Sabina,
Versibus inscripsi quæ mea texta meis.

De eâdem:

Siue probas Tyrio textam subtegmine vestem,
Seu placet inscripti commoditas tituli;

Ipsius hoc dominæ concinnat vtrumque venustas:
Has geminas artes vna Sabina colit.

De Hermiones zonâ:

Punica turgentes redimibat zona papillas
Hermiones: zonæ textum elegeîon erat:
Qui legis hunc titulum, Paphie tibi mandat, ames me,
Exemploque tuo neminem amare vetes.

In gratiarum actione, ex epistolâ Gratiani Augusti: *Palmatam tibi misi, in quâ Diuus Constantius parens noster intextus est.* Sed vt palàm fiat, quod initio dictum, frequens id atque adeò promiscuum & cõmune omnibus fuisse, audiamus Asterium Amaseæ episcopũ, in Homiliâ quâdã* ἀνεκδότῳ de diuite & Lazaro, vestes eiusmodi, dum vsum earum carpit, nimis quàm graphicè describentem: Οὐ δὲ μέχρι τῶν εἰρημένων ἔστησαν τῆς μωρᾶς ἐπινοίας τοὺς ὅρους, ἀλλά τινα κενὴν ὑφαντικὴν ἐξευρόντες περίεργον, ἥτις τῇ πλοκῇ τοῦ στήμονος πρὸς τὴν κρόκην τῆς γραφικῆς μιμεῖται τὴν δύναμιν, καὶ πάντων ζώων τοῖς πέπλοις τὰς μορφὰς ἐνσημαίνεται, τὴν ἀνθινὴν καὶ μυρίοις εἰδώλοις πεποικιλμένην φιλοτεχνοῦσιν ἐσθῆτα ἑαυτοῖς τε καὶ γυναιξὶ καὶ παισίν· παίζοντες λοιπὸν, οὐ σπουδάζοντες, καὶ τῆς ἀμετρίας τοῦ πλούτου παραχρώμενοι τῷ βίῳ, οὐ χρώμενοι, ἀντινομοθετοῦντες τῷ Παύλῳ καὶ μαχόμενοι ταῖς θεοπνεύστοις φωναῖς, οὐ γράμμασιν, ἀλλὰ πράγμασιν. ἃ γὰρ ἐκεῖνος ἀπεκήρυξε λόγῳ, ταῦθ' οὗτοι κρατοῦσι, καὶ κυροῦσι τοῖς ἔργοις. ὅταν οὖν ἐνδυσάμενοι φανῶσι, ὡς τοῖχοι γεγραμμένοι παρὰ τῶν συντυγχανόντων ὁρῶνται, καί που καὶ τὰ παιδία αὐτοὺς περιΐσαν) μειδιῶντα πρὸς ἄλληλα καὶ δακτυλοδεικτοῦντα τὴν ἐν τοῖς ἱματίοις γραφήν. βαδίζουσι δὲ παρεπόμενα, οὐκ ἀναχωροῦντα μέχρι πολλοῦ. ἐκεῖ λέοντες καὶ παρδάλεις, ἄρκοι καὶ ταῦροι καὶ κύνες, ὗλαι καὶ πέτραι καὶ ἄνδρες θηροκτόνοι, καὶ πᾶσα ἡ τῆς γραφικῆς ἐπιτήδευσις μιμουμένη τὴν φύσιν· ἔδει γὰρ μὴ τοὺς τοίχους αὐτῶν μόνον, ὡς ἔοικεν, καὶ τὰς οἰκίας κοσμεῖσθαι, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς χιτῶνας καὶ τὰ ἐν ἐκείνοις ἱμάτια. ὅσοι δὲ καὶ ὅσαι τῶν πλουτούντων εὐλαβέστεραι, ἀναλεξάμενοι τὴν Εὐαγγελικὴν ἱστορίαν τοῖς ὑφανταῖς παρέδωκαν· αὐτὸν λέγω τὸν Χριστὸν ἡμῶν μετὰ τῶν μαθητῶν ἁπάντων, καὶ τῶν θαυμασίων ἕκαστον, ὡς ἡ διήγησις ἔχει. ὄψει τὸν γάμον τῆς Γαλιλαίας καὶ τὰς ὑδρίας, τὸν παραλυτικὸν τὴν κλίνην ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντα, τὸν τυφλὸν τῷ πηλῷ θεραπευόμενον, τὴν αἱμοῤῥοοῦσαν τοῦ κρασπέδου λαμβανομένην, τὴν ἁμαρτωλὸν τοῖς ποσὶν τοῦ Ἰησοῦ προσπίπτουσαν, τὸν Λάζαρον ἐκ τοῦ τάφου πρὸς τὴν ζωὴν ὑποστρέφοντα. καὶ ταῦτα ποιοῦντες εὐλαβεῖν νομίζουσι καὶ ἱμάτια κεχαρισμένα τῷ Θεῷ ἀμφιέννυσθαι. *Nec verò constituerunt hic stultæ sollertiæ fines; sed vanâ quâdam & superuacuâ arte texendi inuentâ,*

* *ineditâ.*

uentá, quæ ſtaminis atque ſubtegminis contextu pictoriam facultatem imitatur, & omnium formas animalium in veſtimentis exprimit, floridam & infinitis imaginibus variegatam veſtem tum ſibi tum vxoribus & liberis ſtudioſè comparant: ludentes etiam in reliquis puerili more, nilque ſedulò vel ſeriò agentes, per immodicas diuitias abutentes vitâ, non vtentes, aduerſantes denique Paullo, pugnantéſque cum iis quæ numinis inſtinctu profatus eſt, non dictis, ſed factis. Quæ enim ille verbo proſcripſit, hæc iſti mordicus retinent, & ipſâ re confirmant. Quandocumque igitur ſic amicti prodeunt, quaſi depicti parietes ab obuiis aſpiciuntur. ſed & pueri eos circumſiſtunt, ridentes inter ſe, digitiſque commonſtrantes in veſtibus picturam. Proſequuntur etiam ad multum ſpatij, neque temerè recedunt. Sunt ibi leones, pantheræ, vrſi, tauri, canes, ſiluæ, ſaxa ac venatores, & omnia denique, circa quæ pictorum verſatur induſtria, ad imitationem naturæ expreſſa. Neceſſe quippe erat, vt videtur, parietes non ſolùm atq; domos ita adornari, verùm etiam ipſas tunicas & pallia eis ſuperiecta. Qui verò, quæque ex diuitibus illis religioſiores ſunt, ex hiſtoriâ Euangelicâ textoribus argumenta ſuppeditant: ipſum dico Chriſtum noſtrum cum diſcipulis omnibus, & vnumquodque miraculorum, hoc ipſo quo narratur modo. Videbis nuptias Galilææ & hydrias, paralyticum humeris lectum ferentem, cæcum qui luto curatur, mulierem, quæ ſanguinis profluuio laborat, fimbriam prehendentem, peccatricem ad pedes Ieſu accidentem, Lazarum è ſepulcro ad vitam reuertentem. Et hæc dum faciunt, piè ſe facere & veſtimenta Deo grata induere arbitrantur. Plura quidem adduci à me poſſint; ſed nihil clarius & illuſtrius.

CAP. II.

Mendum è Propertio extritum. Sententia melior & argutior repoſita.

ITa res habet: eæ ſcriptorum mendæ quæ minùs in oculos incurrunt, & à vero propiùs abſunt, quaſi breuia latentéſq; ſcopuli, incautos maximè fallũt, & pertinaciùs ſedibus ſuis hærent. Eiuſmodi fortè illud è Propertij Elegiâ I X. lib. III. de Cleopatrâ:

Coniu-

Coniugis obſceni pretium Romana popoſcit
Mœnia, & addictos in ſua iura patres.

Quod nullus adhuc Ædilis, ſi probè commemini, vitioſum iudicauit. Et tamen, ſi benè inſpicimus, haberi pro ſano non poteſt. Nec enim coniugis, id eſt Antonij, pretium Romam Cleopatra popoſcit. Illáne Antonium emeret? imò contrà planiſſimè Antonius ipſam totâ Româ. Florus: *Hæc mulier Ægyptia ab ebrio Imperatore pretium libidinum Romanum imperium petiit. Et promiſit Antonius: quaſi facilior eſſet Partho Romanus.* Qui profectò dicterium hoc à Propertio ſumpſit, quem emendandum ita cenſeo:

Coniugij obſceni pretium.

Sui, inquam, coniugij & communicati tori pretium hoc venuſtiſſima fæmina petiit. Hoc quidem * ἀναντίῤῥητον eſt, & pluribus probare, *tam ſit ſtultum, quàm in clariſſimum ſolem mortale lumen inferre.* Legitur in Elegiâ XII. lib.I. querela de amicâ abductâ aut immutatâ:

* extra cõtradictionẽ

Inuidiæ fuimus. Num te Deus obruit? an quæ
Lecta Prometheis diuidit herba iugis?
Non ſum ego qui fueram. mutat via longa puellas.
Quantus in exiguo tempore fugit amor?

Quæ poſtrema frigent ac iacent præ ingenio & argutiis Poëtæ. Correctio iuuabit ac diſtinctio:

Non ſum ego qui fueram? an mutat via longa puellas?

hac ſententiâ: An ego ſubitò alius factus ſum? an te via longa potiùs immutauit? Simile ferè in Theocrito:

* Ἆρά τις ἐξαπίνας με θεὸς βροτὸν ἄλλον ἔτευξε;

* Num quis me ſubitò Deus aliũ hominem fecit?

CAP. III.

Liuij locus de coniecturâ correctus.

SIncerum haberi non poteſt quod apud Liuium eſt lib. XXI. ſub pugnam ad Trebiam:

Ponte perfecto traductus Romanus exercitus in agrum Inſubrium quinque millia paſſuum à vico tumulis conſedit.

Sigonius & ante eum Glareanus abeſſe nomen loci cenſuerunt, & hîc

& hic quidem, *tumulis considere* quomodo in plano, vt hîc omnia erãt, intelligatur, haut capere se fatetur. Ego vitium potiùs quàm defectum odoror, & è duabus vocibus nomen loci concinno: *à Victumuiis.* Vestigia scripturæ suadent, & Liuius, qui infrà Emporium isto nomine agnoscit; idq; in hoc ipso tractu. *Paucorum inde dierum quiete sumptâ ad Victumuias ire pergit* (nempe Annibal) *oppugnandas.* Nam ita membranæ, non *Vicumuias*, vt libri vulgati.

CAP. IV.

In Hirtio coniectura. Verba in ordinem reposita.

TEntare locum Hirtij placet, De bello Africo:

> *Dum hæc ad Ruspinam fiunt, legati ex Acillâ ciuitate liberâ etiam vndique ad Cæsarem veniunt, seque paratos quæcumque imperasset, & libenti animo facturos pollicentur.*

Illud *etiam vndique* nimis laxè & ἀορίστως dictum videtur: nec valde subuenit Fuluius, qui diuisim, *& iam*, legit. Ego, quam insistam viam, nescio. Concinnabam tamen ex ductu scripturæ: *& immuni.* De solâ enim Acillâ sermo videtur, eamque dicit liberam & immunem; vt suprà de Lepti: *Inde mouit, & peruenit ad opidum Leptin liberam ciuitatem & immunem.* Nota hæc conditio quarumdam vrbium, quibus id beneficio S.P.Q.R. concessum. Idem hic deinde,

> * Ὥς πάντ᾽ ἄγαν γ᾽ αἰνικτὰ κἀσαφῆ λέγει,

* *Obscurè vt omnia atque crepere disserit.*

in his nempe verbis:

> *Aquila tempestate iactatus promontorium superare non potuit: atque angulum quemdam tutum à tempestate nactus cum classe se longiùs à prospectu remouit. reliqua classis in salo ad Leptin, egressis remigibus, vacua à defensoribus stabat.*

Nam prior narratio expungitur, damnaturque à sequenti. Si Aquila cum classe angulum nactus est, quomodo adiicit, *reliqua classis in salo ad Leptin?* Sed auctor culpâ vacat, & editio prisca verissimè scribit & ordinat: *Aquila tempestate iactatus, cum classe propius promontorium superare non potuit: atq; angulum quemdam tutum à tempestate nactus, se longiùs à prospectu remouit.* Cur

hæc mutata? Nam Aquila solus angulum illum cum naui suâ cepit; reliqua classis ad Leptim appulit.

CAP. V.

Lucani incogitantia & ἀπερισκεψία.

AMo Lucanum vel ob altum & verè excelsum animum. Seruile nihil spirat in mediâ illâ temporum seruitute. Atqui dicam,

* Κ' οὐδὲν παρήσω τῆς ἀληθείας ἔπος,

à se & à decoro nimium recedit; cùm laudatum illum Magnum tam humilem subitò támque mollem facit, vt nulla mulier abiectior esse potuerit in calamitate. Versus eius principio lib. VIII.

Cornipedem exhaustum cursu stimulisque negantem
Magnus agens incerta fugæ vestigia turbat,
Implicitásque errore vias. pauet ille fragorem
Motorum ventis nemorum: comitumque suorum
Qui post terga venit, trepidum laterique timentem
Exanimat.

Quid ais, Annæe? hic est ille tuus, quem paullò antè in ipso nimbo * καὶ κλυδῶνι δεινῆς συμφορᾶς alterum Herculem fingis aut Catonem? Recognosce tua ipsius verba lib. VII. exitu:

Non gemitus, non fletus erat, saluaque verendus
Maiestate dolor: qualem te Magne decebat
Romanis præstare malis: non impare vultu
Aspicis Æmathiam. nec te videre superbum
Prospera bellorum, nec fractum aduersa videbunt.

Hìc ego Lucanum agnosco suum & vigilem; cùm illa verò scripsit, somno dedisse operam puto.

* *Nihilque, verum quod siet, non proferam.*

* *ac tempestate horrêda calamitatis.*

CAP. VI.

Liuio lux & sanitas.

DE Fabio Maximo Liuius, lib. XXII.

Ad aures quoque, militum dicta ferocia voluebantur: ac si

militaris suffragij res esset, haut dubiè ferebant, Minutium Fabio duci prælaturos. Fabius pariter in suos haut minùs quàm in hostes intẽtus, priùs ab aliis inuictum animum præstans, quamquam probè scit, non in castris modò suis, sed etiam Romæ suam cunctationem infamem esse, obstinatus tamen eodem consiliorum tenore æstatis reliquum extraxit.

Supinum autem illud nimis & natans, *ab aliis inuictum animum præstans.* A quibus enim aliis? Itaq; Germanâ simplicitate Glareanus: *Vt ingenuè dicam, quid hoc, ab aliis, referat, haud equidem intellego.* Nec ego certè, &, vt anus ad armillum, ad correctionem decurro ac rescribo, *priùs à fabulis inuictum.* Sententia quidem ista: spreuisse eum rumores, & quod ipse Fabius Æmilio præcipit, *aduersus famam rumorésque hominum firmum stetisse.* Monemus etiam, alibi esse: *inuictum animum præstat. Quamquam enim probè scit.*

CAP. VII.

Taxatus Cæsaris locus & tentatus.

INconsiderata & supina mihi visa isthæc scriptio de expugnatione castrorum Octauij III. Belli ciuilis:

Ipsi (Salonenses) *manu factâ, cum iis quos nuper manumiserant, in proxima Octauij castra irruperunt. his expugnatis, eodem impetu altera sunt adorti, inde tertia & quarta, & deinceps reliqua: omnibúsque eos castris expulerunt.*

Ait, *deinceps reliqua.* Quæ, malùm, reliqua? perinde quasi terna etiam aut quaterna ampliùs expugnata. Atqui anteà scriptum: *Octauius quinis castris opidum circumdedit.* Si quina tantùm, & quarta iam expugnata, quæ, sodes, hæc *reliqua?* Hæret hæc res nisi fortè scribimus, *Octauius quindenis castris.* id est, castellis & propugnaculis. Præter hoc nihil exsculpo: quod si non optimum est, melius tamen quàm quod deterrimum.

CAP. VIII.

De simpulo siue simpuuio. Scholiastes Iuuenalis & Varro correcti.

ROmani cùm aliarum rerum antiquarum, tum rituum sacrorum retinentissimi fuerunt, &, quod opidò mirum, etiam in maximis opibus & inter spolia orbis terrarum fictilibus ad sacrificia vasis vsi sunt. Fuit inter ea *simpulum* siue *simpuuium*; vt quidam appellarunt. Varro lib. IV. *In sacrificiis remansit Guttum & Simpulum.* Plinius XXXV. cap. XII. *In sacris quidem, etiam inter has opes, non murrhinis crystallinísve; sed fictilibus prolibatur simpulis.* Apuleius in Apolog. *Eadem paupertas populo Rom. imperium à primordio fundauit: proque eo in hodiernum Diis immortalibus simpulo & catino fictili sacrificant.* Intellegit hæc ipsa Valerius lib. IV. cap. V. *Per æternos Vestæ ignes, fictilibus etiamnum vasis contentos, iuro.* Et Dionysius lib. II. vbi Romuli instituta frugi dilaudans, ea (in sacris quidem) mansisse ad suum æuum scribit: Καὶ σπονδὰς εἶδον, inquit, ἐγκεκεραμένας οὐκ ἐν ἀργυρέοις καὶ χρυσοῖς ἄγγεσιν, ἀλλ' ἐν ὀστρακίναις κυλίσκαις καὶ πρόχοις: *Et libationes vidi infusas non argenteis & aureis poculis, sed fictilibus culignis & simpulis.* Nam πρόχους ibi sic explicem; à profundendo scilicet, & quòd vsus eorum in libando. Festus: *Simpulum vas paruum non dissimile cyatho, quo vinum in sacrificiis libabatur.* Cum cyatho comparat: atque ita Glossæ, *Simpulum*, Κύαθος. Scholiastes Iuuenalis in Sat. VI. *Simpuuium vas sacrificiis aptum, in quo Pontifices lauare solebant.* Ridiculum de lotione: corrigo, *liuare* siue *libare*, & paullò antè, *aptum, quo*, præpositiunculâ deletâ. Quemadmodum & Varro apud Nonium corrigendus: *Non vides ipsos Deos, si quando volunt gustare vinum, deripere ad hominum fana, & tamen tum illi ipsi Libero simpuuio vinitari.* Lego, *simpuuio liuitari* seu *libitari*, compari erroris caussâ. Quod etiam præit, *deripere*, velim esse, *dirigere*: id est, ire, tendere. Festus: *Dirigere apud Plautum inuenitur pro discedere.* Sed enim in his postremis exemplis *simpuuium*, non *simpulum* scribitur, & vtrique scripturæ assertores. huic posteriori etiam Cicero apud Nonium: *Oratio exstat Lælij, quam omnes*

omnes habemus in manibus, quàm ſimpuuia Pontificum Diis immortalibus grata ſint, Samiæque, vt is ſcribit, capedines. Et Iuuenalis Sat. VI.

Simpuuium ridere Numæ. ——

vbi & Verſus *ſimpulum* reſpuit, niſi quis vellet *ſimpullum*. In Arnobio *ſympinia* leges, quaſi ἀπὸ τοῦ συμπίνειν: *Brias, pateras, ſympinia.* Sed neſcio, an verè; neque Hadriano Iunio, quamuis viro longè doctiſſimo, ſecundas agere poſſum, cùm lectionem hanc annixè tuetur, & Lazaro Baïfio nimis inclementer dicit, quòd hîc ei Lib. VII. aduerſus gentes.

—— * θυμὸς ἐνὶ στήθεσσιν ἄπιστος, ---* *incredula pectore mens eſt.*

neque id ipſum ab aliis antè dictum aſſentiat. *Simpulum* certè Latinam, ſecundùm Varronem, habet originem. à ſumendo nimirum, quòd vinum eo *ſumebant*, id eſt bibebant, *minutatim.* Et optimis libris auctoribus tam *ſimpulum* quàm *ſimpuuium* abſque litterâ Græcanicâ, ſecùs atque eruditiſſimus ille vir cenſebat, ſcribendum eſt. Plura equidem adferrem, niſi alij occupaſſent, ſcriptumque in animo meo Sophocleum illud eſſet, Lib. IV. de L L.

* Τὰ μὲν περισσεύοντα τῶν λόγων ἄφες. * *Dictis ſuperuacaneis abſiſtito.*

Ex his autem, quæ adduxi, ſatis conſtat ſacrorum proprium eſſe *ſimpulum*, & Pontificibus attribui, qui creberrimè eo vſi. Quare etiam inter inſignia eius ſacerdotij numi priſci ponunt.

CAP. IX.

Duûm Liuij locorum correctio.

OBſcurus, imò vitioſus eſt locus in calumnioſâ oratione Tribuni Bæbij apud Liuium lib. XXII.

Abhorrere igitur interregnum eos. Conſulatum vnum certè plebis Romanæ eſſe: populum liberiùs habiturum ac daturum ei, qui magis vincere quàm diu imperare malit.

Si meo fiet modo, furcillis primùm eiicietur τὸ *abhorrere*, & vacuam in ſedem atque ſuam reducetur quod in membranis eſt, *habere*: deinde ex ingenio diſtractis vocibus malè iunctis ſcribemus, *liberum ius habiturum.* Dicit Tribunus, Patres omnibus artibus rem ad interregnum duxiſſe, vt in eorum manu comitia eſſent: nullâ tamen arte efficere poſſe, quin alter Conſulum ſit

 è plebe.

è plebe. populum igitur *liberum ius habiturum*, & illum ſaltem talem facturum, qui potiùs publica commoda quàm ſua ipſius ſpectet. Saxonius quidem aliter, &, *liberiùs habiturum*, Helleniſmum eſſe ait: ſed illud

——— * ἐμῷ θυμῷ δοκεῖ εἶναι ἄριστα.

*... * mihi viſum rectius eſſe.*

CAP. X.

Petronius correctus & illuſtratus.

IN Petronij Satyrico Carmen eſt ſublime, ſonorum, quo cauſſas refert ciuilis Cæſariani belli, atque inter eas auaritiam & luxum. Ibi hæc:

Nec ſatiatus erat. grauidis freta pulſa carinis
Jam peragrabantur: ſi quis ſinus abditus vltrà,
Si qua foret tellus, quæ fuluum mitteret aurum,
Hoſtis erat.

Grauidas carinas haut ſatis probo; & puto germanum eſſe, *Graiis freta pulſa carinis.* Nempe Pontus & loca, per quæ Iäſon cum ſuis ad aureum vellus. Quod ſequitur in oratione Cæſaris,

Sanguine Germano ſexagintáque triumphis
Eſſe nocens cœpi. quamquam quos gloria terret,
Aut qui ſunt qui bella volunt? mercedibus emptæ
Ac viles operæ, quorum eſt mea Roma nouerca.

id ſumptum eſt à Scipionis voce liberâ, qui in mediâ concione: *Taceant*, inquit, *quibus Jtalia nouerca eſt.* quaſi diceret libertinos aut exteros & nec ſanguine Romanos eſſe.

CAP. XI.

Liuij locus emaculatus.

NOn ſatis cum fide retulerunt Patribus Decemuiri, ſi fida hæc Liuiana, lib. XXII.

Decemuiri libros Sibyllinos adire iubentur. qui inſpectis fatalibus libris, retulerunt patribus, quod eius belli cauſá votum Marti foret, id non ritè factum, de integro atque amplius faciendum eſſe:

& Ioui

& Ioui ludos magnos & ædes Veneri Erycinæ ac Menti vouendas esse.

Nam vbi, obſecro, Marti votum aliquod factum? Euolue priora omnia, nõ reperies: etſi Liuius in eiuſmodi rebus nimis quàm curioſus. Ego reperio votum anno antè factum, ex libris Sibyllinis, *à C. Atilio Serrano Prætore, ſi in decem annos reſpublica eodem ſtetiſſet ſtatu.* Narrat Liuius libro ſuperiore extremo. Nec ambigo quin huc iam aſpectum. Id autem votum non Marti propriè, ſed Ioui aliiſque diis factum. Imò ſtatim ecce varij dij nominantur, quibus votum id inſtauratum, Martis nullâ mentione. Credo igitur rectè hîc emendatum iri: *votum antè foret.* errore illo nato ex adhæſione litterulæ, ſuppoſitoque *Marte*, quia videbant Martem in manibus, &

Omnia iam belli trepido concuſſa tumultu.

CAP. XII.

De veſte militari: publicitus ea data. Sagum, lacerna, Pænula, Armilauſa. De colore veſtium militarium diſceptatum.

De veſte domeſticâ & vrbanâ multi multa; de militari, niſi quà Imperatores & duces ſpectat,* ὡς ἐγὼ μνήμης ἔχω, vix quiſquam, aut curſim & ſaltuatim. Quare facturum operæ pretium me puto, ſi quæ circa ea mihi notata ſunt, vno velut miſſu hoc capite exhibeo. Hæc igitur miſſa donatáque olim è publico, vt clarè Polybius: & ferè (pluries in Liuio videmus) *Tunicæ* ac *Togæ*. atque illæ quidem grandiore ſemper numero. vt in Liuio, lib. XXIX. *Veſtimenta exercitui deerant: ea quoque haud ſegniter curata res. mille ducentæ Togæ breui ſpatio, duodecim millia Tunicarum miſſa.* & alibi. Quæ cauſſa diſparitatis? quòd Togæ honeſtioribus tantùm miſſæ, vt equitibus, Centurionibus, ac talibus; gregarij tunicâ contenti fuerunt, & ſuper eam fortaſſe ſago. Sagum quidem militaris veſtis. atque ita Polyænus de Scipione ad Numantiam: Ἐκέλευε ἱματίῳ χρῆσθαι σισύρᾳ Γαλατικῇ, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐνεπορπήσατο σισύραν μελαίναν: *Iuſſit eos vti veſte ſago Gallicano, & ipſe*

* *quæ mea memoria eſt.*

ipse primus nigrum sagum fibulâ sibi induit & adstrinxit. Inde toties lectum: *Ad saga ire*, in rebus turbidis: quasi omnes tunc milites pro re natâ. Lampridius in Alexandro: *Depositis armis, depositis etiam sagulis militaribus, omnes non ad castra, sed ad diuersoria iuerunt.* quasi non vltrà nempe milites. In Italiâ autem, & Vrbe imprimis, aliter se res habebat, quàm in prouinciis & castris. Nec enim decere videbatur ille ferox habitus dominam terram & Vrbem. Capitolinus in Antonio: *Per Brundisium veniens in Italiam, togam & ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit: nec vnquam sagati fuerunt sub eo milites.* Eâ de caussâ Excubiæ Palatinæ togatæ, vt in Taciti I. Histor. *Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet.* Legimus item *Lacernas* militum & *Penulas.* In Propertio:

Texitur hæc castris quarta lacerna tuis.

In Ouidio:

Mittenda est domino, nunc nunc properate puellæ,
Quamprimum nostrâ facta lacerna manu.

Domino, marito militanti. gratiores nempe hæ vestes, à muliebri vel amatâ aliquâ manu. In Scholiaste Persij: *Lacerna pallium fimbriatum, quo olim soli milites velabantur.* Benè, olim. postea enim Vrbani passim Lacernati esse cœpere; quidam etiam super Togas. De Penulis autem, Suetonius Neronis cap. XLIX. *Irrumpenti Centurioni & penulâ ad vulnus appositâ.* Seneca De Benef. III. cap. XXVIII. *Quò te penulati isti in militum & quidem non vulgarem cultum subornati?* Tertullianus de milite suo: *Ibidem grauissimas penulas posuit, reuelari auspicatus.* Per penulatos autem istos Seneca seruos ad lecticam intellegit, ac militarem in modum vestitos significat, colore etiam rufo: de quo Martialis in Lemmate, Canusinæ rufæ:

Roma magis fuscis vestitur, Gallia rubris,
Et placet hic pueris militibúsque color.

Trebellius in Claudio: *Tunicas russas militares.* Tertullianus huc aspexit, in eodem milite: *Et nunc sanguine suo russatus, spe calceatus.* quasi iam non veste & penulâ, sed sanguine russus. Si Isidoro credimus, veteres etiam hoc colore vsi. *Russatâ sub Consulibus Romani vsi sunt milites, vnde etiam Russati vocabantur.* Idem videtur ex fragmento Varronis apud Nonium in *Torques*: *Tela*

dextrâ vibrant, russati emicant. Eſt omnino de militibus, legendúmque, *& micant.* Notum quid ſit *minari* & *micare telis.* Sed dicet aliquis: quid in Imperatore & Lictoribus eximium, ſi omnium veſtes ſimillimè tinctæ? In procliui eſt ſoluere hunc nodum, propter diſcrimen inter ruſſum & coccineum colorem, qui proprius Imperatoris erat, & vnde facilè internoſcebatur. Pertinet huc Cæſarianum illud Commentario VII. *Accelerat Cæſar, vt prælio interſit. eius aduentu ex colore veſtis cognito.* Non enim fidus ſatis auctor Horatij Scholiaſtes ita ſcribens: *Romani milites in bellum euntes, coccineis ſagis vtebantur, vt ne quis vulneratus terrorem incuteret ſociis.* vbi pro ruſſo coccineum vſurpauit. Sed an hoc tantùm de velitibus, quos chlamydulâ tectos fuiſſe ſcimus? in obſcuro res ſita eſt. Græci certè, & maximè Lacedæmonij τῇ φοινικίδι militiæ ſunt vſi. Ariſtoteles apud Suidam: Ἀριστοτέλης δέ φησι χρῆσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους φοινικίδι πρὸς τοὺς πολέμους. τοῦτο μὲν, ὅτι τὸ τῆς χρόας ἀνδρικόν· τοῦτο δὲ, ὅτι τὸ τοῦ χρώματος αἱματῶδες τῆς τοῦ αἵματος ῥύσεως ἐθίζει καταφρονεῖν. *Ariſtoteles ait Lacedæmonios puniceâ veſte ad bella vti, tum quia color ille virilis, tum quia ſanguineum illud in tincturâ ſanguinis ipſius fluxum aſſuefacit contemnere.* Plutarchus & aliis Græcis tunicas puniceas attribuere videtur, cùm de Philopœmone ſcribit, eum milites ſuos adornatos & inſtructos voluiſſe Græcis oſtendere, & in theatrum duxiſſe ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς χλαμύσι καὶ τοῖς φοινικοῖς ὑποδύταις: *in ſagulis militaribus & puniceis tunicis.* Idémque de Macedonibus, in Æmylio: viſos eos ἀστράπτοντας ἐπὶ χρυσοῖς ὅπλοις, καὶ νεουργοῖς φοινικίσιν: *micantes in aureis armis & veſtibus nouis puniceis.* Silius hoc & Carthaginienſibus tribuit:

—— Rubræ velamine veſtis
Ars erat in pugnâ viſum occuluiſſe cruorem.

Has tales *Armilauſas* videntur poſteri dixiſſe. Paulinus Nolanus de quodam improbiùs veſtito, epiſt. XIII. *Minimè monachali caligâ & veſte, cùm præterea facie non minùs quàm Armilauſâ ruberet.* Iterùm epiſt. VII. *Sibi ergo ille habeat Armilauſam ſuam & ſuas caligas.* Scholium vetus in Iuuenalis illud, *viridem thoraca: id eſt, Armilauſam praſinam, vt ſimiæ.* Emendo ἐν παρέργῳ, aut *ſimile.* Sed ille alterius coloris etiam facit. Iſidorus eo præterito de nomine & formâ ſic ait: *Armilauſa vulgò vocata, quòd antè & retrò diuiſa atque aperta eſt, in armos tantùm clauſa, quaſi Armiclauſa.* Iam verò

Caligam, quod ait Dio,* στρατιωτικὸν ὑπόδημα fuisse sciunt omnes qui non prorsus * ἀμαθεῖς καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀγύστοι. De *Calceis* autem *clauatis* nihil dicam, ne actam rem agam. Pertractauit enim eam, vt ipse mihi confirmauit Iosephus Castalio IC^tus morúmque & litterarum veterum benè doctus. Sed & formam, quò vulgetur, è fornice Constantini diligenter exprimi curauit. Et oculis pænè ingerunt Iosephus ἁλώσεως lib. VII. cap. III. & Imperator Leo, qui & vsum addit clauorum: *Calcei peditum fastigia antè acuminata ne habeant. Necessum verò est paucis quibusdam clauis firmari calceos, quos carphia appellant. Ad varios enim vsus id vtile est; in primis ad itinera facienda.*

* militare calceamentum.
* indocti rerumq; Romanarũ expertes.

CAP. XIII.

Occultior significatio vocis commeatus, & exempla.

COmmeatum veteres vsurparunt pro plurium simul nauium appulsu, quemadmodum hodie Galli, *la flotte.* Monuerunt id antè viri docti; quod reliquum est, exemplorum copiam ego dabo. Cæsar lib. v. *Duobus commeatibus exercitum reportare constituit.* Hirtius de bello Africo: *Rabirium mittit ad accersendum secundum commeatum.* Suet. in Nerone: *Alexandrini qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant.* Apul. lib. XI. Metam. *Ecce litteræ de noui commeatus prosperâ nauigatione.* Symmachus lib. VII. epist. LXVIII. *Nobis tardior Africanarum nauium commeatus incutit curas, & sterilitas conditorum.* Et rursus, lib. X. ep. L. *Edita ratio est vectigalium, quæ Hispaniensis atque Alexandrinus inuehere debuit commeatus.* Pro eo Martialis, Ausonius & Sidonius Græcanicâ voce sunt vsi, *cataplus*: de quâ solens suo more, id est perquàm eruditè, vir plenus litterarum, & qui verè * πρὸς ἄκρον παιδείας venisse dici potest, Isaacus Casaubonus, in Animaduersionibus Suetonianis. Simili notione cõmeatus dicitur, cùm manus iuncta terrâ iter facit, quod Turcæ appellant *Carauannam.* Apul. lib. VIII. *Vt luce clarâ, & die iam prouecto, & sole florido, vitantes vndique latentes insidias, cùm & ipso lumine dirarum bestiarum repigratur impetus, non laciniatim disperso, sed cuneatim stipato commeatu difficultates illas transabiremus.*

* ad culmẽ eruditionis.

CAP.

CAP. XIV.

Soleis feminarum inserti claui, gemmæ. Calcei purpurei, interpuncti, auratis prælati. Crepidæ æratæ. Calcei pedum quasi vincla.

DE calceamentis militum quia suprà mentio leuiter mihi facta, facilè animum induxi de paganorum etiam dicere; sed pauca, sed aliis, vt opinor, indicta. Nam de calceis lunatis, lineis, albis, coccineis, auratis multi meminerunt. Sed & de baxeis, peronibus, mulleis, vdonibus, soccis, cothurnis. Præteritis igitur his talibus, clauos dico calceis nõ modò militum, sed etiam mulierum, insertos. Patet è Clemente Alexandrino Pædag. lib. II. cap. XI. *περὶ ὑποδέσεως:* Παραπλήσιαι δὲ καὶ περὶ τὰς ὑποδέσεις εἰσὶν αἱ ἀλαζόνες, τὴν πολλὴν βλακείαν κἀνταῦθα ἐπιδεικνύμεναι· αἰσχρὰ γοῦν ἀληθῶς τὰ σανδάλια ἐκεῖνα, ἐφ' οἷς ἔστι τὰ χρυσᾶ ἀναθέματα. ἀλλὰ καὶ τοὺς ἥλους ἑλικοειδῶς τοῖς καττύμασιν ἐγκαταπείρειν ἀξιοῦσιν. *Similiter autem in calceamentis superbæ arrogantésque feminæ magnam ostendunt mollitiem. Turpia quippe sunt illa sandalia cum aureis ornamentis. Sed & clauos circumcirca soleis infigere æquum censent.* & an non ex auro? quales aliquando vel gregariis militibus. Iustinus lib. XXXVIII. de exercitu Syriæ regis Antiochi, non Magni illius, cui bellum cum Romanis, sed è posteris eius: *Argenti certè auriq; tantum, vt etiam gregarij milites auro caligas figerẽt, proculcarentq; materiam, cuius amore populi ferro dimicant.* Caligas enim inter calceamenta fuisse, confessa res ac manifesta: nimísque mirum quòd vir doctus ita braccas appellatas censet. Non autem hîc stetit luxus; itum est vlteriùs, & gemmæ quoque calcatæ. Curtius de Sophite lib. IX. *Vestis erat auro purpuraque distincta, quæ etiam crura velabat; aureis soleis inseruerat gemmas.* Flau. Vopiscus de Carino: *Habuit gemmas in calceis.* Sed non magnum hoc in Principibus. Plinium audiamus lib. IX. cap. XXXV. *Affectantque iam & pauperes, lictorem feminæ in publico vnionem esse dictitantes. Quin & pedibus, nec crepidarum tantùm obstragulis, sed totis socculis addunt. Neque enim gestare iam margaritas, nisi calcent, ac per vniones etiam ambulent, satis*

eſt. Et Spartianum in Elagabalo: *Semiamirica facta ſunt S C[ta] ridicula de legibus matronalibus: quæ quo veſtitu incederent, quæ cui cederet, quæ ad cuius oſculum veniret: quæ pilento, quæ equo ſagmario, quæ aſino veheretur, quæ carpento mulari, quæ boum, quæ ſellâ veheretur, & vtrùm pelliceâ, an oſſeâ, an eboratâ, an argentatâ, & quæ aurum vel gemmas in calceamentis haberet.* Diſertè etiam dicit Clemens Alexandrinus dicto capite & libro: Χαίρειν οὖν ἐατέον τὰς ἐπιχρύσους καὶ διαλίθους τῶν σανδαλίων ματαιοτεχνίας. *Vale ergo dicendum eſt aureorum & gemmeorum ſandaliorum artificiis.* Et Tertullianus de Orientalibus: *Gemmarum quoque nobilitatem vidimus Romæ de faſtidio Parthorum & Medorum ceterorumque gentilium ſuorum coram matronis erubeſcentem, niſi quòd nec ad oſtenſionem ferè habentur. Latent in cingulis ſmaragdi, & cylindros vaginæ ſuæ ſolus gladius ſub ſinu nouit, & in peronibus uniones emergere de luto cupiunt. denique iam gemmatum habent, quod gemmatum eſſe non debet, ſi non comparet: aut ideò comparet, vt neglectum quoque oſtendatur.* Vnde minùs mirandum videri debet quod Herodotus memoriæ prodidit, Ægypti reginis magnæ alicuius vrbis redditus pro calceario aſſignatos. Notabile etiam quòd calceos purpureos pluris fecerunt quàm auratos, & ſupra omnes, interpunctos: ob artificium, vt opinor, atque manupretium. Epictetus in Enchiridio: Μέτρον κτήσεως τὸ σῶμα ἑκάστῳ, ὡς ὁ πους ὑποδήματος. ἂν μὲν οὖν ἐπὶ τούτου στῇς, φυλάξῃς τὸ μέτρον· ἐὰν δὲ ὑπερβῇς, ὡς κατὰ κρημνοῦ λοιπὸν ἀνάγκη φέρεσθαι. καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑποδήματος, ἐὰν ὑπὲρ τὸν πόδα ὑπερβῇς, γίνεται κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. τοῦ γὰρ ἅπαξ ὑπὲρ τὸ μέτρον ὅρος οὐθείς ἐστιν. *Modus pecuniæ corpus eſt vnicuique, vt calcei pes. Si igitur in eo inſtiteris, modum ſeruabis; ſin præterieris, iam veluti per præcepste ferri neceſſe erit. vt & in calceo: ſi vltra pedem progreſſus fueris, fit auratus calceus, deinde purpureus, deinde interpunctus. Eius enim quod ſemel tranſierit modum, nullus eſt terminus.* Neque verò tacendum de crepidis æratis, de quibus apud Tertullianum: *Si philoſophus in purpurâ, cur non & in baxeâ Tyriâ calceare? niſi aurum minimè Græcatos decet. atquin alius & ſericatus & crepidam æratus inceſſit: dignè quidem, vt bacchantibus indumẽtis aliquid ſubtinniret, cymbalo inceſſit.* Mirus luſus & luxus in re calceamentorum, quæ Muſonio philoſopho memoratiſſimo pedum quaſi vincla ſunt & impedimenta. Verba ipſius excerpſimus è Stobæo: Καὶ τῶν ὑποδη-

De habitu muliebri.

De Pallio.

ὑποδεδέσθαι τὸ ἀνυποδετεῖν τῷ δυναμένῳ κρεῖττον. κινδυνεύει γὰρ τὸ μὲν ὑποδεδέσθαι, τῷ δεδέσθαι ἐγγὺς εἶναι. ἡ δ᾽ ἀνυποδησία πολλὴν ἀλυπίαν τινὰ καὶ εὐκολίαν παρέχει τοῖς ποσὶν, ὅταν ἠσκημένοι ὦσιν. ὅθεν καὶ τοὺς ἡμεροδρόμους ὁρᾷν ἔξεστιν, οὐ χρωμένους ὑποδήμασιν ἐν ταῖς ὁδοῖς· καὶ τῶν ἀθλούντων τοὺς δρομεῖς οὐκ ἂν δυναμένους σώζειν τὸ τάχος εἰ δέοι τρέχειν αὐτοὺς ἐν ὑποδήμασιν. *Ac nudis pedibus incedere melius eſt, quàm calceatum. Propemodum enim dixerim calceatum eſſe perinde ac vinctum & conſtrictum eſſe. ſine calceis autem valde expediti & agiles ſunt pedes, præſertim ſi adſit vſus. Vnde tabellarios videre eſt non vti calceamentis in itineribus; atque ex athletis curſores celeritatem eamdem non ſeruare, ſi currendum eſt calceatis.* Dignum hîc certè notatione de tabellariis, & quod apud Suetonium eſt de claſſiariis, excalceatos eos curſitaſſe, cùm ab Hoſtiâ & Puteolis Romam pedibus per vices commearent. & fortè etiam, quod pænè præterieram, de calceis virginum aliis atque mulierum. Innuit ſanè & indicat Tertullianus de nouis nuptis ita ſcribens: *Iam & conſilium formæ à ſpeculo petunt, & faciem moroſiorem lauacro macerant: forſitan & aliquo eam medicamine interpolant, pallium extrinſecus iactant, calceum ſtipant multiformem, plus inſtrumenti ad balneas deferunt. Quid ſingula perſequar? Solemnem manifeſtæ paraturæ totam circumferunt mulieritatem.* Sed de his iam ſatis eſt: *Quod reſtat, reſtant alij, qui faciant palàm.* Lib. De veland. virginibus.

CAP. XV.

De numero copiarum Rom. ad Cannas. Liuius ex Silio emendatus.

VAriatum ab antiquis ſcriptoribus circa numerum armatorum, qui in caſtris Romanis, cùm pugnatum ad Cannas. Liuius ad eos inclinat, qui ſeptem & octoginta millia & ducentos fuiſſe ſcripſerunt. & ab hac ferè parte Plutarchus, niſi quòd auctiore paullùm numero ab eo ponuntur μυριάδες ἐννέα διχιλίων ἀνδρῶν δέουσαι· *duo denonaginta virorum millia.* Polybius magis diſtinctè, Πεζῶν εἰς ὀκτὼ μυριάδας, ἱππεῖς δὲ μικρῷ πλείους τῶν ἑξακιχιλίων, recenſet. Appianus numerum imminuit: & facit πεζοὺς ἑπτακισμυρίους, ἱππέας δ᾽ ἑξακιχιλίους, *peditum ſeptuaginta millia, equitum ſex millia.* Quod mirum, quoniam ille idem paullò antè lectas

vult nouas quattuor legiones. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, inquit, κατέλεγον τέλη στρατιωτῶν τέσσαρα. Si ita eſt, profectò octo legionibus rem geſſerunt: ergo pluribus quàm millibus ſeptuaginta. Præter Romanas Italáſque copias, auxilia etiam regis Hieronis fuerunt, Liuio quidem ad mille. Paullò infrà: *Itaq; miſiſſe mille ſagittariorum ac funditorum aptam manum aduerſus Baleares ac Mauros.* Sed Silius mihi pænè perſuadet, legendum hîc, III. *mille*, quia nimis exiguæ & non pro regiâ munificentiâ copiolæ illæ fuerint, & disertè ille ſic tradit:

Addiderat ter mille viros, in Marte ſagittæ
Expertos, fidus Siculâ regnator ab Ætnâ.

Mendum autem eſſe poteſt in Liuio; non poteſt in Silij verſu.

CAP. XVI.

Veteres haut ſemper ad legem Grammaticorum ſcripſiſſe; eiúsq; rei exempla.

VErè profectò Fabius, aliud eſſe Latinè, aliud Grammaticè loqui. Nam ſunt in optimis auctoribus, quæ vtique non ferant Grammaticorum leges. Tale in Agellio, lib. I. cap. XIV. *Multis magnisque rebus, quæ bene ac beniuolè feciſſet. Quas*, oportuit, inquiet alius: ille verò negat, & vſurpat iterùm lib. IV. cap. XVIII. *Quàm fuerit altus animo atque magnificus, & quâ ſui conſcientiâ nixus, pluribus rebus quæ dixerit quæque fecerit, declaratum eſt.* Etiam ille

Romanâ primus Criſpus in hiſtoriâ:

Abundantia earum rerum, quæ prima mortales ducunt. Ad rem ſcilicet ipſam, non ad voculam attendere nos voluerunt. Atque hoc σολοικοφανὲς Generis eſt: ecce Caſuum & Inflexionum. Agellius lib. I. cap. XXV. *Idcirco ex iis, quibus dixi, vocibus.* Lib. II. cap. XXVI. *Sed in iis tamen coloribus, quibus modò dixiſti.* Nónne ex litteratoriâ lege, *quas* & *quos* vtrobiq; oportuit? At veteres, & præſertim Comici, pleni talium. Etiam in Hiſtoricis reperire eſt. In Hirtio, De bello Africo: *Dum hæc ita fierent, rex Iuba cognitis Cæſaris difficultatibus, non eſt viſum ſpatium conualeſcendi.* Eiuſmodi quoque

quoque illud IC[ti] L. XXVII. ad L. Aquill. *Si quis seruum conductum ad regendum mulum, commendauerit ei mulum: ille ad pollicem eum alligauerit.* Denique multa talia, quæ si autumem omnia, nimis longus sermo sit. & hæc satis, siue ad refellendos quosdam seruiliter Grammaticos, siue ad reprimendos alios audacter nimis Criticos, quos in memoriâ semper habere expediat,* ἀκίνητα μὴ κινεῖν. *non mouenda ne moueant.

CAP. XVII.

Agellij duo fœdissima stigmata sublata.

AGellius cautè, si quis alius, meditatéque scripsit. Secùs tamen videatur è lib. I. cap. VII. vbi disputat de verbis istis Indefiniti modi, *Dicturum, Facturum.*

> *Qui modus,* inquit, *neque in numeros, neque in personas, neque in genera, neque in tempora distrahitur* (vetus editio, *distribuitur*) *sed omnia istæc vnâ eademque declinatione complectitur.*

Nam quòd scribit, verba eiuscemodi non distrahi in numeros, in personas, in genera, in tempora, non est vacuum noxiis. Priora quidem vera sunt; de temporibus verò cur addit? Profectò palàm *ἔξω τῆς ἀληθείας est, omnia tempora vnâ eadémque declinatione his verbis comprehendi. *falsum. Vnicam tantùm significationem habent *τοῦ μέλλοντος; in præsens aut præteritum non torquentur. *futuri Aliter autem est in numeris, personis, generibus, ad quæ omnia se aptant. Rectissimè igitur tria hæc verba, *neque in tempora,* à libris priscæ editionis absunt, & proculdubiò glossemata sunt & additicia. Barbaries & stribligo videtur cap. I. lib. XV.

> *Magni,* inquit, *reditus vrbanorum prædiorum, sed pericula sunt longè maxima. si quid autem possit remedij fore, vt ne tam adsiduè domus Romæ arderent, venum herclè dedissem res rusticas, & vrbicas emissem.*

in eâ videlicet lexi: *si quid possit remedij fore.* Emendo, *remedij ferri:*

CAP. XVIII.

Vlpianus explicatus de Sparsionibus equorum. Quid Spartor?

QVod apud Vlpianum eſt, De his qui notantur infamiâ l. IV. *neque agitatores, nec qui aquam equis ſpargunt*, ignominioſos haberi, id ego non de vulgari aliquâ ſparſione, aut ad recreandos equos, accipiendum arbitror, etſi Alciatum iuris & humanitatis conſultiſſimum in hac ſententiâ fuiſſe video; ſed de ſollemni quâdam & cum religione, imò ſuperſtitione, coniunctâ. Nam fuiſſe mos videtur, vt, quoniam Circenſes ſacri ludi erant, honorique Deorum dicati, equi certaturi priùs luſtrarentur, & aquâ è certo loco petitâ ſpargerentur. Fidem huic rei peto è Chariſio, lib. I. *Ad equas, an ad aquas vocari, dici debeat, quæſitum eſt. Qui ad aquas dicunt, enarrant quòd ex luco Camænarum aqua religioſa afferri ſolebat, purificandi cauſſâ. Sed meliùs Ad equas, quòd olim greges equorum in Circum inducebantur, ibique per populum curſu æquabantur.* Qui etſi in alteram opinionem abit, tamen morem clarè ſatis ingerit, quem nos ſpectamus. Fallor valde, aut hunc ritum in mente habuit, & profanam hanc aquam aliâ aquâ damnauit Hilario vir ſanctus: de quo * D. Hieronymus narrat, cùm Italici cuiuſdam, qui Chriſtianus erat, equi Circenſes dæmoniacis imprecationibus tardarentur in curſu, eum acceſſiſſe Hilarionem. qui cùm aliquamdiu recuſaſſet rei tam ineptæ operam dare, tandem, inquit, *rogatus à fratribus qui aderant, ſcyphum fictilem, quo bibere conſueuerat, iuſſit aquâ impleri, eique tradi. Quem cùm accepiſſet Italicus, & ſtabulum, & equos, & aurigam ſuum, rhedam, carcerumque repagula aſperſit.* eóque facto plenè victoriam de aduerſario eſt conſecutus. In lapide veteri inter officia Circenſibus deputata etiam inuenio SPARTOREM. ánne pro SPARSORE? an potiùs à Sparto id nomen ductum, & ad Circi metarúmque dealbationem munus pertinuit? Nam in Gloſſis ita ſcriptum, *Spartum*, λόϐκαλα ἐν σταδίοις.

VI. Parerg. cap. III.

* In vitâ Hilarionis.

CAP.

CAP. XIX.

Percutiendi verbum rariore significatu.

PErcutiendi verbum vſurpatum pro illo occidendi. Suetonius in Caligulâ, cap. I I I. *Hoſtem comminus ſæpè percuſſit*. Capitolinus in Antonino Pio: *Nullus ſub eo Senator percuſſus*. Vopiſcus in Auidio Caſſio: *Percutite me, ſi audetis, & corruptæ diſciplinæ facinus addite*. Idem in Numeriano: *Aprum Præfectum Pr. oſtentans percuſſit*. Victor in Tarquinio Priſco: *Filium tredecim annorum, quòd in prælio hoſtem percuſſiſſet, prætextâ & bullâ donauit*. His omnibus locis (credo & aliis) palàm eſt *Percutere* τὸ φονεύειν valere. Quid mirum? optimo etiam Latinitatis æuo, οἱ φονεῖς, *Percuſſores*.

CAP. XX.

De tunicâ interiore diſceptatum. Ouidius, Plutarchus, Agellius explicati.

NOn ſum profectò * φιλοψόγος, nec, vt quidam, animi morbo vel petulantiâ, ſed ſtudio veritatis, alienos interdū errores patefacere & proferre cogor. Scribit Lazarus Baïfius, quod Lacænis vitio dabatur, & vnde * φαινομηρίδες per iocum dictæ fuerunt, id ipſum à Romanis etiam virginibus factitatum: &, vt ſine circuitione loquar, tam his quàm illis in vſu fuiſſe tunicas vtrimque laterum inconſutas & apertas, vt inter eundum & in omni celeriore motu nudum femur appareret. Dij voſtram fidem! vnde hoc in mētem tanto viro, quod nemo fando audiuit,

-- *neque vſquam fictum neque pictum neque ſcriptum in poëmatis?*

Nimis certè mirum eſſet, neminem vnum eorum, quorum Satyras, Amores & Epigrammata legimus, tam bellam laſciuiendi iocandique occaſionem arripuiſſe: ſed & omnes ſeueros illos Cenſores, qui vitia carpentes ac malos vrbis mores, alia quæ in veſtitu peccarentur, perquàm graphicè deſcripſerunt, hîc omnino

* reprehendēdi amās.

* quæ femora oſtēdant

nimo mutos fuiſſe & elingues. Nam quòd Ouidium citat, vereor ne auctoritatem hic deſugiat. Verſus eius, quibus pugnat, hi ſunt ex lib. I. De arte:

Pallia ſi nimiùm terræ demiſſa iacebunt,
Collige, & immunda ſedulus effer humo.
Protinus officij pretium, patiente puellâ,
Contingent oculis crura videnda tuis.

Hinc ita ratiocinatur: Si tunicæ vtrimque conſutæ fuiſſent, colligendo vel attollendo pallio crura conſpici non potuiſſent: niſi quis dixerit, leuatam vnà cum pallio tunicã, quod magis amentis fuiſſet quàm amantis. O plumbeum pugionem! Vſqueadeóne mirum & abſonum fidei, dum officioſus iſte amatorculus pallium ſedulò colligit, motâ ſimul, vel adhærente tunicâ, puellæ pedes imáſve tibias leuiter aſpici? Nam de femore quî intelligi rectè poſſit, quod potiùs delapſo pallio quàm collecto per apertam tuniculam apparuiſſet? Huc accedit, quod de cruribus Poëta dicit, quæ infra genua. Neque verò de Veſtalibus hîc agitur aut Sabinis, quas in animo Baïfium habuiſſe credo, ſed lenibus iſtis & in miſericordiam pronis, quæ facilè ignoſcant,

——— *ſi quid flagrantiùs actum eſt.*

Cùm autem auctoritate Plutarchi moueri ſe negat, haud ęquum certè facit. Nam fidiſſimus & * ἀξιοπιστότατος ille ſcriptor diſcrimen hoc in veſtibus inter Lacedæmonias & Romanas virgines clarè oſtendit. Ipſum audiamus: Ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ περὶ τὰς παρθένους φυλακὴ κατέσταλται τῷ Νουμᾷ πρὸς τὸ θῆλυ καὶ κόσμιον. ἡ δὲ τοῦ Λυκούργου, παντάπασιν ἀναπεπταμένη καὶ θῆλυς οὖσα, τοῖς ποιηταῖς λόγον παρέσχηκε. φαινομηρίδας τε γὰρ αὐτὰς ἀποκαλοῦσιν, ὡς Ἴβυκος, καὶ ἀνδρομανεῖς λοιδοροῦσιν, ὡς Εὐριπίδης. *Præterea cura puellarum ad pudorem muliebrem & verecundiam magis à Numâ reſtricta eſt; Lycurgi ſoluta prorſus & aperta iocandi materiam Poëtis præbuit.* φαινομηρίδας *enim vocant eas, velut Ibycus, quòd inceſſu coxas retegerent, &* ἀνδρομανεῖς, *quaſi viroſas, vt Euripides.* Et paullò pòſt de eiſdem Lacænis, vt differentiam magis declaret: Τῷ γὰρ ὄντι τοῦ παρθενικοῦ χιτῶνος αἱ πτέρυγες οὐκ ἦσαν ἀνεῤῥαμέναι κάτωθεν, ἀλλ᾽ ἀνεπτύσσοντο καὶ συνανεγύμνουν ὅλον ἐν τῷ βαδίζειν τὸν μηρόν. *Sanè virginum tunicæ imæ non habebant pinnas conſutas, ſed explicabantur, & totum inceſſu aperiebant femur.* Satin' hæc ſunt plana ac certa? Et tamen doctiſſimus ille vir alia nobis omnia

* *fide digniſſimus*

(ſi diis

ICONISMVS DVPLICIS STATVÆ TVNICATÆ.
Corn. Galle sculp.

(si diis placet) persuadere conatur. qui cogitare certè debuerat, non semper verum veterem illum versum,

* Τὸ δοκεῖν καὶ τὴν ἀλήθειαν βιάζεται.

neque omnes adeò fungos, vt si quis mero meridie tenebras esse dixerit, continuò credant. Tale enim hoc est, quod contra Plutarchum tam acriter defendit; qui tamen auxiliarē habet Agellium affirmantem lib. VII. c. XII. Romanos *feminis solis vestem longè lateque diffusam decorum existimasse ad vlnas cruraque aduersus oculos protegēda.* Nam si crura tegi voluere, certè etiam femur atq; adeò nullæ apud eos φαινομηρίδες. Sed quàm hoc vanum, tam certum & exploratum hasce tunicas mulierum interiores sæpè per humeros & summa brachia inconsutas paucísque clauis siue sphærulis (aureis fortè & gemmeis in beatioribus) atque interdum etiam vno tantùm, connexas fuisse: quo, cùm vellent, soluto, tunica tota ad pedes nullo negotio defluebat. Bono sanè modo præut quàm hodie, cùm interulæ non exui facilè possunt, quin obiter (bonâ veniâ dixerim) & os & nares delibent. Plurimæ sunt statuæ, quibus, si opus sit, hoc probemus: duæ sint instar omnium, altera Romæ ipsius in hortis Cæsiis, altera Deæ cuiusdam, in domo Farnesiorum.

* *Opinio vel veritati vim facit.*

Iconismus duplicis statuæ tunicatæ hîc inserendus.

CAP. XXI.

Περιεργία & *curiositas Pauli Iouij.*

ANnibalem ægrum oculis elephanto vno, qui superfuerat, quòd altiùs ex aquâ exstaret, in Etruriâ vectum Liuius narrat. Vnum superfuisse etiam Ioannes Zonaras memoriæ prodidit in pugnâ ad Trebiam, & hîc quoque Polybius. Quare satis mirari non possum, Paulum Iouium historiæ suæ hoc velut antiquarium Emblema * inseruisse: *In valle superioris Arni quà Annibalem olim transisse ferunt: certissimo argumento, quòd ibi Elephantum*

* Lib. XXVII.

phantum oſſa ab aratoribus hac ætate reperiantur, quas beſtias multo gelu Alpium correptas amiſerit. Nam ſi penſiore iudicio rem trutinemus, vana ac futilis hæc obſeruatio; leuiſſimumque, vel nullum potiùs, quod ille grauiſſimum & firmiſſimum cenſet, argumentum. Primùm enim, quomodo illic elephantum plurium oſſa, cùm ſuperſtes vnus tãtùm? Deinde quis ei dixit, eum ipſum hîc periiſſe, cùm vix per caliginem rationem itinerum Annibalis videamus, & adhuc incompertum inexploratumque ſit, an per illam vallem tranſierit Annibal? Vereor ſanè, ne ſtultiuidi illi fuerint aratores, plúſque fortaſſe viderint, quàm quod viderunt. Potuerunt tamen verè eruiſſe elephantum oſſa; verùm aliorum, qui poſteà in Italiâ ad ludos & ſpectacula. Nam bellatores illi & Annibalici non in illo trans Glauim tractu.

CAP. XXII.

In Agellio gloſſemata quædam expuncta.

AGellij Noctibus (quas non niſi cum Romanis rebus, vlla nox obliuionis ſepeliet) lib. III. cap. XII.

Laberius in Mimo libro primo, qui Salinator inſcriptus eſt.

vett. libri: *in Mimo vel primo.* Certo certius eſt adtextum eſſe à ſcriptore hæſitanti, *primo* ſcriberet, an *Mimo.* Itaque tollo & * *ὑπο-στίζω, vel primo.*

* ſubnoto.

Lib. VII. cap. II. diſputatio eſt ſuper errore Ceſellij Vindicis in Enniano verſu exponendo; ſed is ipſe non eſt expers errore. Verba:

Hos autem verſus Ceſellius ſic accipit, tamquam ſi Antiochus ſic dicat: Annibal me, ne bellum geram, dehortatur. quod cùm facit, æquale cor putat habere me ei: quàm ſtultum eſſe me credit, cùm id mihi perſuadere vult?

Nam Ceſellij mentem quomodo hîc vides? Obſcurat eum declaratione iſtâ ſuâ Agellius, non illuſtrat. Puto legendum: *quod cùm facit, quale cor putat habere me, & quàm.* Patet ex ipſo verſu Ennij, quem Periphraſis hæc exponit. Sed & in eo quoque vitium, atque omnino ſcribendum:

Annibal audaci cùm pectore de me hortatur.

Inſi-

Inſitione & Tmeſi priſcis crebrâ.

Lib.x. cap.XXVIII.

Tubero in Hiſtoriarum primo ſcripſit, Ser. Tullium regem P. R. cùm illas quinque claſſes Iuniorum cenſus faciendi gratiâ inſtitueret.

An Iuniorum modò illæ claſſes? imò etiam Seniorum. Delenda ea vocula, niſi palàm imperitiæ Tuberonem arceſſis.

Lib. vlt. cap. vlt.

Aut memoria adminiculatior, aut oratio ſolertior, aut ſermo incorruptior, aut delectatior motio, aut in ludo liberalior.

Ponit callidè & tectè ea quæ ſunt in ipſius libris. Sed quid eſt illa *delectatior motio?* nugæ: & legendum, *delectantior in otio.* Si ſcripta noſtra, inquit, talia ſunt, vt iis effici reddique poſſit aut oratio ſolertior, aut in otio & remiſſionibus delectabilior, aut in ludo ioc̀óque liberalior. Vide connexum ſententiæ totum.

Cap. XXIII.

Diſſenſus ſcriptorum in annis imperij Titiani.

PEr mihi mirum eſt, diſſentire & variare ſic ſcriptores in annis imperij Titiani. Nam Suetonius (cuius fidem & accuratam ſcribendi rationem ignorat nemo) *exceſſiſſe*, ſcribit, *in eâdem, quâ pater, villâ, Idibus Septembris, poſt biennium ac menſes duos diéſque* XX. *quàm ſucceſſerat patri.* Dionis compendium quoque omnia eadem: Ἦρξε δὲ δύο ἔτη καὶ μῆνας δύο, ἡμέρας τε εἴκοσιν, ὡς προείρηται. At Eutropius imperaſſe ait biennium ac menſes octo, dies XX. Aurelius Victor hinc quoque ſtat, dicítque, *biennium ac menſes ferè nouem.* Sex igitur menſes ampliùs hi, quàm Suetonius & Dio. Euſebij verò Chronicon, in nonnullis quidem exemplaribus, largiùs: *Titus regnauit annos tres & menſes duos.* In quam ſententiam it Auſonius, vbi ex profeſſo annos ætatéſque Principum recenſet:

Ter dominante Tito cingit noua laurea Ianum.

Mirum certè factum eſt, in tam illuſtri re & Principe tales eſſe ἀναχρονισμούς. Quòd ſi verè annotatum à Suetonio, Veſpaſianum obiiſſe *in nono Conſulatu ſuo,* VIII. *Kal. Iulij*, veriſſima ſanè eius

computatio de annis mensibúsque Titi. Quid autem caussæ, quamobrem alij seorsum ab eo sentiant; exputare non possum: præsertim cùm illi fides habenda, qui * σύγχρονος Tito, vel certè ætati eius suppar.

* coætaneus

CAP. XXIV.

Suus numerus Suetonio restitutus.

IN Suetonij Nerone extremo:

Denique cùm post XX. *annos, adolescente me, exstitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse iactaret, tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, vt vehementer adiutus, & vix redditus sit.*

Numerus corruptus & iusto maior videtur. Longa enim hæc latitatio in XX. vsque annum: & quam refellit Zonaras in Tito: Ἐπὶ τούτου, inquit, καὶ ὁ Ψευδονέρων ἐφάνη ὃς Ἀσιανὸς ἦν, ἐκαλεῖτο δὲ Τερέντιος Μάξιμος· προσεοικὼς δὲ τῷ Νέρωνι καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν φωνήν. καὶ γὰρ καὶ ἐκιθαρῴδει. ἔκ τε τῆς Ἀσίας τινὰς προσεποιήσατο, καὶ ἐπὶ τὸν Εὐφράτην προχωρῶν, πολλῷ πλείους ἀνηρτήσατο. καὶ τέλος πρὸς Ἀρτάβανον τὸν τῶν Πάρθων κατέφυγεν ἀρχηγόν· ὃς καὶ δι' ὀργῆς τὸν Τίτον ποιούμενος, ἐδέξατο τοῦτον, καὶ καταγαγεῖν ἐς Ῥώμην παρεσκεύαζετο. *Sub eo Pseudo-Nero exstitit, qui Asianus erat, nomine Terentius Maximus, facie verò & voce Neroni persimilis. atque etiam citharâ canebat. Is in Asiâ quosdam sibi adiunxit, & ad Euphratem progrediens longè plures conciliauit. Denique ad Artabanum Parthorum regem confugit, qui Tito infensus recepit eum, & Romam reducere statuit.* Non alibi tam expressè res hæc tradita. At enimuerò si sub Tito hæc fraus, quis dubitabit, quin denaria nota superet in Suetonio? Atque ita initio Titiani imperij falsus hic Nero fuerit. Breuiter de eo Tacitus initio Historiarum, vbi hunc quoque motum tangit, inter præcipua scriptionis suæ argumenta: *Mota propè Parthorum arma falsi Neronis ludibrio.*

CAP. XXV.

De sacris Apicibus, eorumq́ue materiâ & formâ. Galerus, Albogalerus, Apiculum. Varronis lectio defensa.

CVm pridem antiqua fori Romani monimenta curiosis oculis arbitrarer, plusculum me tenuit apicis siue pillei sacerdotalis elegans forma, quæ in zophoro trium columnarum ad radices cliui Capitolini. & hac occasione domum pòst paullò reuersus scidas & aduersaria non indiligenter excutere cœpi. Multa quidem in illis, verùm, vt fit, sparsim & confusim annotata. Sed & aliqua superuacua: quibus de industriâ præteritis, elegi quædam, &, vt ita loquar, edecumaui, quæ maximè facere ad rem propositam viderentur, leuitérque digesta capite vno complexus sum. *Apex* itaque *sacerdotum est insigne, dictus ab eo, quòd comprehendere antiqui vinculo apere dicebant. vnde aptus is qui conuenienter alicui iunctus est.* Hæc Festus. Is autem duplex fuisse videtur, alter Flaminum, alter Pontificum, imò aliorum item sacerdotum. Communiter enim & γενικῶς à Festo *sacerdotum insigne* appellatur. Et Pacatus, in laudatione Theodosij: *Insignes apicibus sacerdotes.* Sed & de Saliis Dionysius: Τοὺς καλουμένους ἄπικας ἐπικείμενοι ταῖς κεφαλαῖς. *Apices qui appellantur capitibus imponentes.* Nec Athenæus aliò referendus: apud quem ita Larensius (siue is Romanis Laurentius fuit:) Πίλους τε ταῖς κεφαλαῖς περικείμεθα τῶν προβατίων δερμάτων δασεῖς. *Pilleósque capitibus imponimus è pellibus ouillis densos.* Nam Laurentius ille inter Romanos Pontifices aut Sacerdotes. Ita enim idem Athenæus de illo: Καθιστάμενον ἐπὶ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν θυσιῶν ὑπὸ τοῦ Μάρκου βασιλέως. *Præpositum sacris sacrificiisque à Marco Imperatore.* Capit nempe argumentum frugalitatis Romanæ, quòd etiam tunc inter sacra Pilleis istis Ouillis vterentur, prisco ritu. Atquin *Ouilli pillei*, apices sunt. Festus in voce *Tutulus: Quidam pilleum lanatū esse dicunt, quo Pontifices vtuntur.* Vides *lanatum.* nec enim corium nudum erat, sed cum suâ lanâ: & ideò δασεῖς, *densos, crassos,* Athenæus dixit. Isidorus: *Apex est pilleus sutilis, quo sacerdotes gentiles vtebantur.*

Sutilis,

Sutilis, nimirum è pellibus, vt dictum. Idem ostendit & *Galerum* appellatum : *Galerum, pilleum ex pelle cæsæ hostiæ factum.* Et Apuleius in Apologiâ : *Diogeni pera & baculus, quod Regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod Pontificibus galerum.* Ergo sacerdotes etiam habuere, eóq; referenda insignia Apicis in C. Iulij Cæsaris, Cn. Domitij & aliorum numis, qui exstant. Nam viris doctis & antiquariis nihil accredam, qui Flaminij Iuliani notam esse volunt. Quid? an ille Flamen? numquam inauguratus fuit: destinatus tantùm, & à Sullâ statim priuatus. Itaque Pontificatum eius maximum notat. De pilleo Flaminis Varro tradit, propriè *Albogalerum* appellatum : *Flamen solus habet Albogalerum, vel quòd maximus, vel quòd Ioui immolatâ hostiâ albâ fieri oportet.* Ergo videtur ille solus album Apicem gestasse, alij alîus coloris. Præterea *pilleo Flaminum* (verba Festi) *adfigebatur apex virgula oleagina.* Sed & discrimen erat in ipsâ gestatione. Nam ὁ Φλάμεν (ait Appianus 1. Ciuil.) πιλοφορεῖ μόνος ἀεὶ, τῶν ἄλλων ἱερέων ἐν μόναις πιλοφορούντων ταῖς ἱερουργίαις. *Flamen solus apicem semper fert, cùm reliqui sacerdotes tantùm in ipsis sacris.* Notabilis hic locus & ad differentiam & ad firmandos apices omnium sacerdotum. Formam eorum fuisse scribunt κωνοειδῆ siue metalem. Dionysius: Πίλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα συναγομένους κωνοειδῆ, οὓς Ἕλληνες κυρβασίας καλοῦσι. *Pilleos altos in formam coni coëuntes, Græcis Cyrbasias dictos.* Varro : *Tutulati dicti hi, qui in sacris in capitibus habere solent vt metam.* Quæ scriptura videtur ferri posse, neque temerè ablegandum, *in sacris*, in quibus eorum maximè vsus. Sed & Festus de metâ : *Tutulus pilleus lanatus metali formâ.* Et adstipulantur numi antiqui: nescio an lapides; certè non ij, quos ego quidem vidi. Nam hi pro metali faciunt pænè semicircularem. Ac ne quis oculorum meorum fidem timeat, rem ipsam testem dabo: lapides, inquam, ipsos ex archetypis expressos, quorum alter in arce Capitolinâ, alter in fornice Fabiano.

Addam

Addam tertium inſignem artificio cultuque, & ex orbe conoque miſtum. Eſt is, de quo capitis initio dixi, in cliuo Capitolino, fulmenque & oleæ ramum habet. Quare facilè adducor, vt credam, Flaminis eſſe Dialis: maximè cùm aliquorum ſententiâ, quibus album ego calculum adiicio, reliquiæ templi ſint, quod Auguſtus in cliuo Capitolino (P. Victore teſte) Ioui Tonanti conſecrauit. Cùm enim * Palladius id negat, quia tam culta tamque ornata ſtructuræ ratio non competit ſæculo Auguſteo, ſanè oculos in occipitio habuiſſe videtur, nec Epigraphen operis legiſſe, quæ reſtitutum eſſe dicit. Supereſt de Apiculo: *Apiculum*, inquit Feſtus, *filum quo Flamines velatum apicem gerunt.* Sed fortè caligarunt exſcriptorum oculi. Seruius enim, *Apiculum*, ait, *quo Flamines velatum caput gerunt.* Dicit caput eo velari, non ipſum apicem, & referri poſſit ad ea quæ idem alibi: *Flamines in capite pilleum habebant, quod cùm per æſtus ferre non poſſent, filo tantùm capita religare cœperunt. nam nudis penitus capitibus incedere nefas erat.* Dionyſius etiam reſpexiſſe huc videtur, cùm ſcripſit Flamines geſtaſſe πιλωτὰ καὶ ςέμματα, *pilleos & filamenta.* An & Statius Poëta?

* Lib. de Architecturâ.

Lanea cui Phrygij coma flaminis.

Liuius enim filum, quo Feciales vsi, *lanæ velamen* appellat. etsi ad apicem referri quoque potest, sicut hoc Virgilij:

Lanigerósque apices. ———

Non possum tacitus præterire, apicem pro pilleo à Cicerone vsurpatum, 1. De Legibus, cùm *ab aquilâ Tarquinio apicem impositum* scribit, qui Liuio pilleus est in eâdem re siue miraculo narrando. itemque quod Appianus 1. Ἐμφυλ. de Merulâ notat, apice deposito, venas sibi incidisse, quòd Flaminem apicatum mori nefas.

Interserendus hîc Iconismus Apicis in lapide cliui Capitolini.

CAP. XXVI.

Iuuenalis emendatus, & secùs quàm vulgò enarratus.

NOn satis est ad meum stomachum Iuuenalis illud Sat. VI.

——— *altera læuum*
Extendit, pectitque comas & voluit in orbem.

& genuinum Poëtæ esse existimo, *plectitque comas*: id est complicat & concinnat in anulos. Eâdem Sat. quod est,

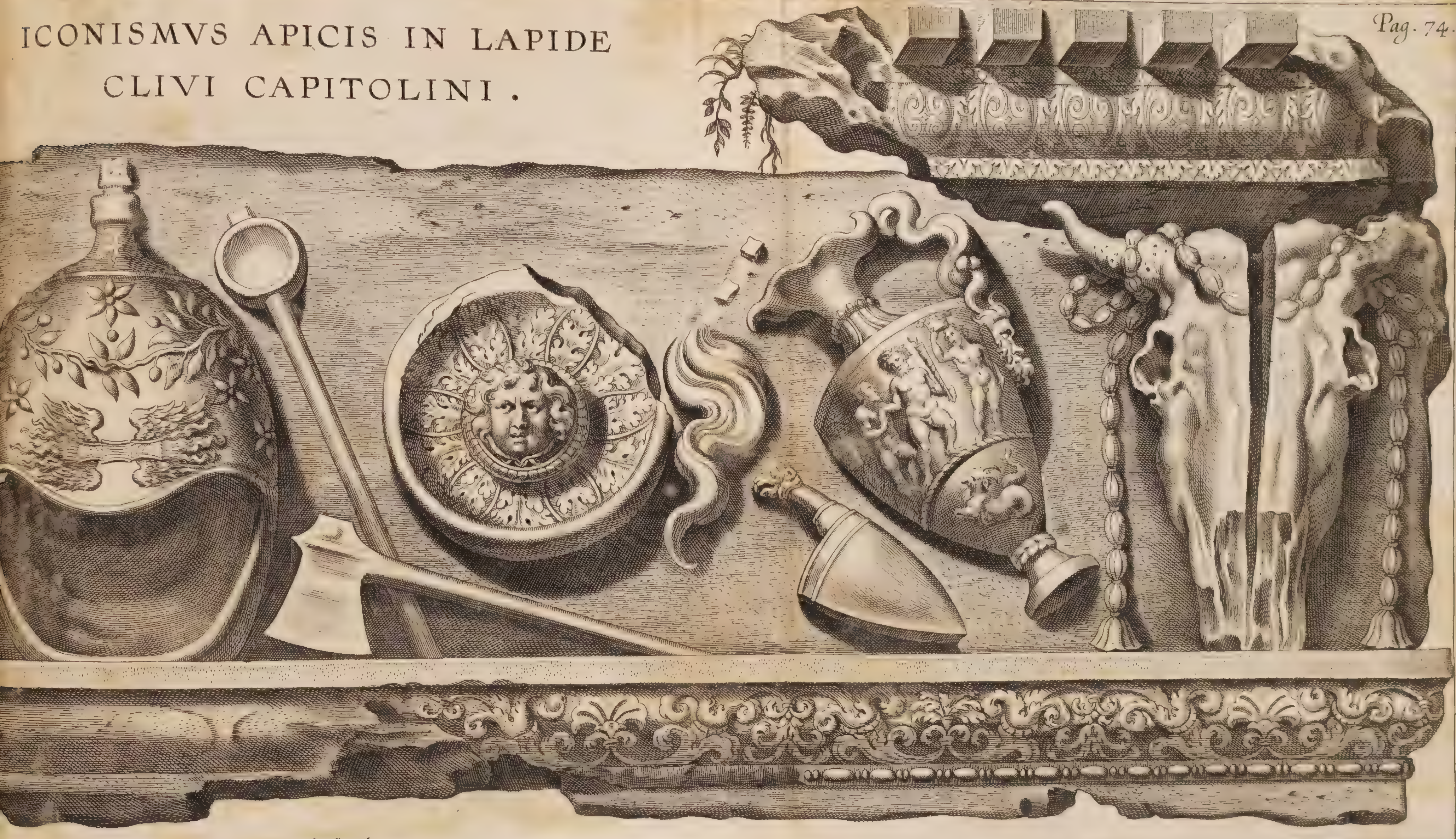
——— *nondum Græcis iurare paratis*
Per caput alterius:

explicant de periuriis; ego, quamquam Græcorum ingenia moresque ea non abhorrebant, ad adulationem potiùs refero, notarique puto Græculos eius æui, qui passim in magnis domibus, & per salutem aut Genium heri sui iurabant. scilicet eumdem iis honorem, quem Diis aut Principi habentes. Iam ad illud,

——— *periit libraria, ponunt*
Cosmetæ tunicas,

Librariam intellegi volunt, quæ exscribit dominæ libros. Sed an non palmam demus Glossulæ Pythæanæ? *Libraria, lanipendia*: quæ ancillis nempe distribueret appenderetque lanam. & inde Pensa. Pòst deinde:

ICONISMVS APICIS IN LAPIDE CLIVI CAPITOLINI.

Corn. Galle sculp.

Interpres legum Solymarum & magna sacerdos
Arboris ac summi fida internuntia cæli.

Referunt hoc omnes ad nemus Egeriæ, quod inhabitabant Iudæi. Suprà:

Omnis enim populo mercedem pendere iussa est
Arbor, & eiectis mendicat silua Camenis.

Mihi suspicio de sensu magis arcano, & cum irrisu Sacerdotem arboris dici, quia Iudæi censebantur in templo colere vitem.

CAP. XXVII.

Suetonius & Dio, siue potiùs Xiphilinus, leui correctione in gratiam reconciliati.

NVllâ re veritas altiùs mergitur, quàm dissensu dissidióque librorum. Hic lectorum

——— *animos nunc huc, nunc diuidit illuc,*

nec quicquam cuiquam accredere omnino sinit. Interdum tamen conciliari pax potest, neque semper * ἄσπονδον hoc bellum. Et fortassis tale inter Suetonium & Dionem, siue potiùs Xiphilinum, quà de factionibus agitatorum auctis à Domitiano scribunt. ille quidem sic: *Duas Circensibus gregum factiones aurati purpureique panni ad quattuor priscas addidit.* hic autem contrà, non de purpureo, sed argenteo panno: Τοῖς δὲ ἁρματηλάταις δύο γένη ἕτερα, τὸ μὲν χρυσοῦν, τὸ δὲ ἀργυροῦν ὀνομάσας προσκατέστησε. *Aurigarum duo genera adiunxit, quorum vnum aureum, alterum argenteum appellauit.* Certè vnius syllabulæ mutatione res confiet, si πορφυροῦν reponere audemus. Si id religioni habemus, dicendum est, insignem fuisse errorem aut supinitatem in exscribendo Xiphilini. Nam argenteus color albus est, atque iam antè Factio albata. In Cassiodoro quattuor colores prisci nominantur; sed cum corruptiunculâ: *Prasinus virenti verno, Venetus nubilæ hiemi, roseus æstati flammeæ, albus pruinoso autumno dicatus est.* Legendum, *russeus*. Nam *roseus* profectò minimè, qui ad purpureum accedit. & in codice Columniano, *russeus vel roseus*, hæsitante librariolo scriptum; ac passim in lapidibus, FACTIO RVSSATA.

* *irreconsiliabile.*

CAP. XXIIX.

In Scholiaste Iuuenalis vetus scriptura integrata.

SCholiastem Iuuenalis veterem Petrus Pythæus, multis ornamentis ingenij, virtutis, honoris præditus, magno rei litterariæ bono vulgauit; sed multimodis corruptum & hiulcum. pluscula ipse sanauit; pauca nunc ego. Sat. I. ad illa verba

——— *cùm verna Canopi*
Crispinus. ———

Crispinus.] *Niliacus, vnus de Consulibus Liciniæ, ac de plebe Ægypti fuit, magnarum postea Romæ facultatum.*

Grauissimo vulneri magno aliquo fomento medendum est. Apage igitur Consules istos Liciniæ, quos ego nec vmquam fuisse nec vsquam gentium arbitror; eorúmque vicem repone, quod germanum auctoris: *vnus de consodalibus Licini ac de plebe.* Vult quippe cum altero illo præpotenti nebulone Licino iunctum olim sodalitio fuisse, de cuius item opibus alij multa. Sat. V. de Sarmento:

Quare per ludos, qui ibi primus XIV. *ordinibus sedit, hæc à populo in eum dicta sunt:*

Aliud scriptum habet Sarmentus, aliud populus voluerat.
Digna dignis. Sic Sarmentus habeat crassas compedes.
Rustici, ne nihil agatis, aliquis Sarmentum alliget.

Lego: *per ludos quibus primitus* XIV. *ordinibus sedit*, id est cùm primùm pro equite ausus & inter equites sedere. Iocorum autem vulgarium argutia in eo, quòd velint hunc falsum equitem non eo loco, sed seruili ergastulo dignum. Primus versus ludit in scripti nomine. Nam, vt eques esset, Censorium scriptum emerat Sarmentus. Ita in vitâ Horatij priscâ legitur, *eum quæstorium scriptum comparasse.* Et Cicero in Verr. lib. III. clarè ostendit, cuiuis è libertinis, *numulis corrogatis decuriam scribarum emere licuisse.* Habet igitur, inquiunt, Censorium scriptum; at populus voluerat, vt in fronte scriptus & stigmatias ergastulorum more esset. In fine quoque eius Scholij iocus est, quem explicamus:

Iam autem senex coactus auctionare, cùm interrogaret conscri-

ptum quoque Censorium venderet, non infacetè bonæ se memoriæ esse perdita. *

Scribo: *cùm interrogaretur, cur scriptum quoque Censorium venderet; non infacetè bonæ se memoriæ esse prædicauit.* Sarmenti hic iocus: rogabatur, cur Decuriam quoque, id est Scriptum venderet. Bonæ memoriȩ sum, inquiit. quasi diceret, Scripto non egeo, omnia commemini sine scripto. Pro corollario capitis addam hunc Sat. x. versum,

Exsilium & carcer Minturnarumque paludes.

vbi Scholiastes:

Marius fugit, & latuit in Galliis, in Minturnarum paludibus.

Monstrum: an ibi, id est in mediâ Italiâ Galliæ? Corrigendum sine dubio, *in calamis.* Plutarchus: Καὶ πῆξαι κελεύσας ἐν χωρίῳ κοίλῳ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐπέβαλλε τῆς τε καλάμων πολλὰς καὶ τῆς ἄλλης ἐπιφέρον ὕλης ὅση κούφη: *Et loco cauo propter amnem demittere se iusso* (Mario) *multam arundinem iniecit, aliamque materiam aggessit leuem.*

CAP. XXIX.

Iulij Frontini de Strategematis pluscula loca sanata.

VTilem sanè operam homines doctissimi in Iulium Frontinum contulerunt, remque è malâ meliusculam fecerunt. meliusculam inquam, non optimam, quòd etiam nunc aliqua reperiuntur parùm lauta, quæque cinerem quærant. Strategematum lib. I. cap. XII.

Scipio ex Italiâ in Africam transportando exercitum, cùm egrediens nauem prolapsus esset, id quod trepidationem afferebat, constantiâ & magnitudine animi in hortationem conuertit. Et ludite, inquit, milites, Africam oppressi.

Velim: *Ludens, inquit, milites Africam oppressi.* Lib. II. cap. IV.

C. Sulpicius Petreius Consul contra Gallos dimicaturus.

Imò verò, *Peticus Consul.* quod cognomen Sulpiciæ genti, & in historiis obuium. Eodem libro, cap. V.

Iapyges P. Licinio Proconsuli pagos quoque sub specie deditionis obtulerunt, qui recepti & in postremâ acie collocati terga Romanorum ceciderunt.

Emendat non nemo: *paganos quoque*. At ego, *paucos quoque*, malim. Illud *quoque* pertinet ad exemplum præcedens de Annibale. Lib. III. cap. II.

Epaminondas Thebanus in Arcadiâ, die festo, effusè extra mœnia vagantibus hostium feminis, &c.

De verbo, *vagantibus*, incertat animum meum Polyænus in eâdem re narrandâ. Ait enim feminas istas bibisse ἄχρι μέθης, *vsque ad ebrietatem*, & mox exiuisse ἐπὶ τινὰ νυκτερινὴν θυσίαν, *ad quodam nocturnum sacrificium*. Itaque bacchari iis aptum, & *bacchantibus* huic loco. Sed ego fortasse hîc satago, &, quod dicitur,* λύκου πτερὰ ζητῶ· non certè in eo quod subiicio. Cap. VII.

* lupi alas quærito.

Clisthenes Sicyonius ductum aquarum in opidum Criseorum ferentē rupit. mox affectis siti restituit aquam elleboro corruptam, quâ vsos profluuio ventris decipiens cepit.

Scribo: *profluuio vētris deinceps cepit*, vel *deficientes cepit*. Cap. IX.

Philippus in obsidione cuiusdam maritimæ vrbis binas naues procul à conspectu contabulauit, superstruxitq; iis turres: aliis deinde turribus adortus à terrâ, domibus propugnatores distrinxit, turritas naues à mari applicuit, & quà non resistebatur, subiit muros.

Quis adeò Pyrrhonius, vt pronuntiare dubitet, hoc loco vitium esse? Tollimus id diuulsione vocum: *dum ibi propugnatores*. item, cōuersione Præteriti in Præsens, *distringit*, pro *distrinxit*. Cap. X.

Idem, vt Saguntinos eliceret, rarâ acie ad muros accedens, &c.

Resistamus ad limen. Quis ille *idem*? Hannibal? certè is præcessit, sed alius ab eo qui Sagūtinos deuicit. Nam Hannibal est qui in Siciliâ bellum gessit, & *Himeram vrbem cepit*, vt ibi narrat. Quomodo ergo idem qui cum Saguntinis manum conseruit? Certum est exscriptorum virtute & magisterio deprauatam scripturam, atque adeò Criticam opem aduocandam. In duabus autem positus sum sententiis: vna, quòd legendum, *vt Segestanos eliceret*, notam Siciliæ gentem: altera, *Item, Hannibal vt Saguntinos*. Ita repetendum Hannibalis nomē sit, omissum quasi superuacuum à tēporum hominumq; parùm gnaris. Cap. XVII.

Velius Præfectus Romanorum, arcem Tarentinorum tenens misit ad Hasdrubalem, &c.

Credo, *Liuius præfectus*, si hæc quidem gesta, vt apparet, bello Punico

Punico secundo. Nam constat è Liuio aliísque, hunc præfuisse arci, opido per socordiam eius amisso.

CAP. XXX.

Adoratio sacræ purpuræ. Non omnes ad eam promiscuè admissi. A Constantio cœpit, & hodie etiam in vsu.

INter amplissimos honores, quibus Principes ætas posterior affecit, adorandæ purpuræ fuisse comperio. Ammianus lib. XV. *Susceptus tamen idem dux leniter, adactusque, inclinante negotio ipso ceruices, adorare solemniter anhelantem celsiùs purpuram.* Idem lib. XXI. *Verùm cùm primitus visus, adorandæ purpuræ datam sibi copiam aduertisset.* Sed quid hîc *adorare purpuram*? non aliud quàm tangere eam, & ad os veneranter admouere? Declarant sequentia in Ammiano. Cùm enim ille (captiuus Lucilianus) securum hoc facto se putaret ac Principi reconciliatum, subiecit iste: *Hæc verba prudentia serua Constantio. Maiestatis enim insigne, non vt Consiliario tibi, sed vt desinas pauere, porrexi.* Appellat autem *Maiestatis insigne porrigere* purpuram hanc dare osculandam. Colligas idem ex altero loco, superiùs paullò: *Inter complures alios honore conspicuos, adoraturi Imperatorem peregrè venientem ordinantur etiam ex Tribunis insignibus. Cùm igitur à Mesopotamiâ reuersus Constantius hoc exciperetur officio, Amphilochius quidā ex tribuno Paphlago ausus paullò petulantiùs stare, vt ipse quoque ad parile obsequium admittendus, agnitus est & prohibitus.* Nam ordine scilicet admissi fuerunt ad sacræ purpuræ tactum. Idem Ammianus de Thalassio inimico: *Quo adorare adesséque officio inter honoratos prohibito.* Sic etiam olim salutatione prohibebantur. Suet. Vesp. cap. IV. Mos hic non admodum vetus; sed à Constantio (si Ammiano fides) ortus. Eodem libro XV. *Vrsicino ingresso Consistorium offertur purpura: atque ita ante Principis pedes supplicem statuerunt externorum Regum ritu, cùm semper anteà ad similitudinem iudicum salutatos Principes legerimus.* Sed & hodie hæc Adoratio in vsu: tangendi inquam vestem & ad os admouendi. Quòd certis autem

tem & honoratioribus tantùm perſonis ſacræ purpuræ tactus permiſſus fuerit, quaſi beneficij loco, vel ratione tituli, præter Ammianum toties hîc citatum, Caſſiodorus in Variis ſatis declarat: Lib. XI. Ep. XX. de Primicerio: *Quapropter ſpectabilitatis honore ſuffultus inter Tribunos & Notarios venerandam purpuram adoraturus accede.* Iterùm Ep. XXXI. de eodem: *Inter domeſticos & protectores ſacram purpuram adoraturus accedat.*

CAP. XXXI.

Qui Diui fratres in Lampridio. Vopiſcus correctus.

LAmpridius in Elagabalo: *Lapides qui Diui dicuntur, è proprio templo; Dianæ Laodiceæ ſimulachrum ex adyto ſuo, in quo id Oreſtes poſuerat, auferre voluit.* Qui ſunt hoc loco *Diui*? An Diui fratres, id eſt Caſtores? Argumentum ex Euſebio, qui Domitiani rebus adnotat: *Multa opera Romæ facta, in quîs Capitolium, Forum tranſitorium, Diuorum porticus.* Atqui Domitianus inter alia Caſtorum templum inſtaurauit, ſiue additis porticibus ornauit. Martialis lib. IX. Epigr. IV.

Quid loquar Alceiden, Phœbumque pióſque Laconas?
Addita quid Latio Flauia templa polo?

Sed animus mihi pendet, ampliúſque deliberandum cenſeo.

Vopiſcus in Probo:

Orbis terrarum non arma fabricabit, non annonam præbebit: vobis habebuntur aratra, equus naſcetur ad pacem: nulla erunt bella, nulla captiuitas.

Pro ſtatu pacifico, quem deſcribit, & quia ſequitur de equo, non malè, *τόγ' ἐμοὶ δοκοῦν, legatur, *bobus habebuntur aratra.* Nam id inter præcipua pacis munera, terram coli, nec aut boues abripi, aut aratra in enſes verti.

* *pro meâ opinione.*

CAP.

Cap. XXXII.

E J. Frontino pluria vitia sublata.

FRontinum mihi sodes corrige, lib. IV. cap. III.

M. Catonem vino eodem, quo remiges, contentum esse traditur.

Satis enim liquet τὸ *esse* alienum occupasse, proque eo mittendum in possessionem verbum *egisse*. Et cap. v.

Sempronius Tuditanus & C. Octauius Tribunus militum, omnibus fusis ad Cannas, cùm circumsederentur, suaserunt commilitonibus, vt stringerent gladios, & per hostium præsidia erumperent secum. de cunctantibus duodecim omnino equitibus vel peditibus qui comitari sustinuerunt repertis, incolumes Canusium peruenerunt.

C. Octauium illum Tribunum —— *qui sit homo, nescio,*

Neque noui: neque natus, nécne is fuerit, id solidè scio,

quoniam ignotus planè & innominatus aliis est scriptoribus. Hoc igitur dubium me dabat, an nō scriptum olim, *Tuditanus è leg. octauâ Tribunus militum.* Solent enim, vbi plures legiones, ad discrimen numerum addere & designare, in quâ quisque Tribunus. Liuius, Cæsar, & alij. Sed nil demuto, præter, *Tribuni militum*. Nam de Sempronio liquidò constat. Etiam illa vitiosa, *duodecim omnino eq.* bonóque periculo corrigas è Liuio: *DC. omnino equit.* Nam tot numero fuere, qui comites se dederunt animoso huic Tribuno. Eodem cap. exemplo penultimo:

Æginenses, cùm à Vialotis liberi & coniuges cæderentur, præoptauerūt spectare supplicia pignorū suorum, quàm à Romanis deficere.

Palmerius ingeniosè quidem & acutè emendat, *à Bæotiis.* Ego tamen præoptem, *ab Ætolis.* Nam de horum acri & sæuo cum Romanis bello libri & historiæ loquuntur. Sed nec à scripturâ nimium recedimus. Cap. vlt.

C. Cæsar cùm in partibus Pompeianis magna equitum Romanorum esset manus, eaque armorum scientiâ milites conficeret, ora oculósque eorum gladiis peti iussit.

Sermo ille inquinatus: *milites armorum scientiâ conficere.* Coniicicimus ex ipsâ re gestâ: *suique armorum scientiâ militis confideret.*

CAP. XXXIII.

De Claudiani versibus aliquot, coniecturæ. Numeri militares.

COr & cerebrum pænè mihi finditur, quoties apud Claudianum in oratione Romæ lego:

Ast ego quæ terras humeris pontumque subegi.

Quis enim bambalio sic loquatur? virtute, manu, copiis, quiduis potiùs dicendum erat. Itaque sine controuersiâ τὸ *humeris* * ἐς κόρακας, quod aiunt, mitti debet, eiúsque vice aliud rei conuenienter assumi. Quid autem potissimùm? Mihi quidem

——— * δίχα θυμὸς ὀρώρεται ἔνθα καὶ ἔνθα.

Nam *armis* quidem idoneum sit; at nescio quomodo non satis * εὔφωνον, & à scripturâ longulè dissitum. *Numeris* autem, pro cohortibus & copiis militaribus, cùm benè aures implet, tum à libro minùs nihilo discedit. Sed vereor, ne quis hoc tanquam inusitatum proscribat, eoque Claudianum vsurum fuisse neget. quod tamen facere non sunt veriti cùm Vlpianus & Paullus Iurisperitorum coryphæi, tum politissimus ille Secundus. Nam Tertullianum & Optatum Mileuitanum in medium non voco. Quid, quòd hoc verbum circa Claudiani tempora frequentissimo in vsu? Patet ex Sozomeno: *Romanorum cohortes, quæ nunc numeri nuncupantur.* Itaque caussam non video, cur id tantopere abhorruerit, qui satis liber talium, atque adeò religioni non habuit, *absentare, madidantes, podager* pro podagrico, & huiusmodi quædam vsurpare. Verumtamen si rectius quis reppererit, dabo manus.

* Ἴσμεν γὰρ οὐδὲν τρανὲς, ἀλλ' ἀλώμεθα.

Apud eumdem eodem libro:

Hoc erat in fratres? medio discordia Mauro
Nascitur, & mundus germanaque dissidet aula?

Ita libri vulgati, præter eum qui nouissimè Lutetiæ prodiit, habentem: *Hoc erat? in fratres m. d. M.* Vtriq; nónne præstet?

Hoc erat in fatis? m. d. M. N. & m. g. dissidet aula?

Paullò post:

Restitit

* *ad coruos*

* *Diuisus nunc huc animus nũc voluitur illuc.*

* *bonum sonum habens.*

* *Nã certi habeo nil, huc & illuc fluctuans.*

Restitit in speculis fati, turbaque reductus
Librauit geminas euentu iudice vires,
Ad rerum momenta cliens, seseque daturus
Victori. Fortuna simul cum morte pependit.

Postrema hæc non facio tanti. Quî tamen emendem, consilij certi parata gutta non est. Vt tamen deuorem, quod aliquamdiu circumrodo, quid si *mente* pro morte scribamus? Hoc nunc placet, ——— * ἐπεὶ ἐ μήν τι παρὰ προνοῆσαι ἄμεινον.

--- * quando melius reperire haut est mihi quicquam.

Nec magis ferendum quod subiungitur:

——— *vix hæc amentia nostris*
Excubiis; nedum puero rectore quiescet.

De præteritis enim sermo. quare valeat τὸ *quiescet*, eique succedat *quiêsset* per συγκοπὴν pro *quieuisset*.

CAP. XXXIV.

De cultu sacrarum arborum. Longè lateq; diffusam hanc superstitionem fuisse, & in Conciliis sæpè damnatam.

MIrum ingenium, magna vis superstitionis: nihil tam ineptum & absonum fidei, quod non persuadeat; nihil tam indignum ac turpe factu,

——— *quod non mortalia pectora cogat.*

Hæc nemora, hæc arbores quasi sacras, imò Deorum sedes, coli iussit. Plin. lib. XII. cap. I. *Arbores fuere numinum templa, priscoque ritu simplicia rura etiamnunc Deo præcellentem arborem dicant.* Maximus Tyrius Ser. XXXVIII. Κελτοὶ σέβουσι μὲν Δία, ἄγαλμα δὲ Διὸς Κελτικὸν ὑψηλὴ δρῦς. *Iouem Celtæ colunt, Iouis autem apud eos simulachrum alta quercus est.* Liuius: *Et hæc, inquit, sacrata quercus & quicquid Deorum est audiant.* Quinctil. lib. x. *Quasi sacras vetustate quercus adoramus.* Itaq; vittis & lucernis eas colebant. Prudentius II. contra Symmachum:

Et quæ fumiferas arbor vittata lucernas
Sustinuit, cadit vltrici succisa bipenni.

Sed & vota ad eas nuncupare & tabellas appendere solebant. Ouidius IIX. Metam.

* lucis nẽpe

Stabat in his ingens annoso robore quercus*
Vna nemus: vittæ mediam memoréſque tabellæ
Sertaque cingebant, voti argumenta potentis.

Iſidorus hunc morem tangit, nec intellegit. Lib. XVII. cap. VI. *Lucus eſt denſitas arborum, tropo per Antiphraſim, eò quòd non luceat, ſiue à luce, quòd in eo lucebant funalia vel cerei propter vlmorum tenebras.* Non herclè ob vlmorum tenebras; ſed ob cultum. Et hac quoq; fini religioſi viatores ad eas gradum tanquam ad alicuius Dei vel aram vel ſimulachrum ſiſtebant. Apul. Flor. I. *Neque enim iuſtiùs religioſam moram viatori obiecerit aut ara floribus redimita, aut ſpelunca frondibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata, vel etiam colliculus ſepimine conſecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel ceſpes libamine humigatus, vel lapis vnguine delibutus.* Quemadmodum autem exuuias ferarum, ſic hoſtium etiam ſpolia ſæpè hîc deponebant. Liuius I. *Ibi ea* (ſpolia) *cùm ad quercum paſtoribus ſacram depoſuiſſet.* Lucanus I.

Qualis frugifero quercus ſublimis in agro,
Exuuias veteris populi ſacrataque geſtans
Dona ducum.

De anathematis præterea legimus contra faſcinum appenſis, & pro fructuum prouentu: apud Suidam in προπατῶλλω. Ad ſummam, tanta diuinitas ineſſe credebatur, vt eas lædere ac violare extremum nefas ac piaculum haberetur. Exempla compendifacio, quibus opera Poëtarum plena ſunt. Porrò autem latiſſimè vagata eſt hæc ſuperſtitio, nullamque ferè gentem intactam & intemeratam reliquit. De lucis Baali apud Samaritas & alios quàm frequens ſacris in libris mentio? De Græcis Italiſque mitto dicere, ne vel eadem iterare, vel vulgaria & peruagata nimis adferre neceſſe ſit. De Indis Curt. lib. VIII. *Deos putant quicquid colere cœperunt, arbores maximè, quas violare capitale eſt.* De Gallis Maximus Tyrius ſermone ſuprà allegato. Lucanus de luco Maſſilienſium lib. III. etiam victimas iis cæſas docet:

Omniſque humanis luſtrata cruoribus arbos.

De Germanis Tacitus: *Lucos ac nemora conſecrant, Deorumque nominibus appellant.* Idem de Sueuis: *Stato tempore in ſiluam auguriis patrum & priſcâ formidine ſacram omnes eiuſdem ſanguinis populi legationibus coëunt.* Et XX. Ann. Ciuilem Batauos ſacrum in nemus

mus conuocaſſe tradit. Chronicon Vrſpergenſe de Saxonibus: *Frondoſis arboribus, fontibus exhibebant venerationem.* Althamerus vult Hercyniam ſiluam ab Hercule, Martianum nemus, vulgò nigram Siluam, à Marte nomen habere: & alius, Trebocos ſiue Triboces populum, quaſi Treybuchios, à tribus fagis antiquâ religione ſacris. Adeò verò penitus hæc perſuaſio ſe fixerat, vt ſæpiùs à ſanctiſſimis viris & Synodis damnata vix euelli ſtirpitus ex animis hominum potuerit, & ad poſtrema pænè tempora peruenerit. Contra eam D. Auguſtinus De tempore Serm. CCXLI. *Quicumque in agro ſuo aut villâ aut iuxta villam aliquas arbores aut aras vel qualibet fana habuerit, vbi miſeri homines ſolent aliqua vota reddere, ſi non eas deſtruxerit vel ſucciderit, in illis ſacrilegiis, quæ ibi facta fuerint, ſine dubio particeps erit.* Et Concil. Carthag. v. can. xv. *Placuit ab Impp. glorioſiſſimis peti, vt reliquiæ* (gentilium) *non ſolùm in ſimulachris, ſed in quibuſcumque locis vel lucis vel arboribus omnino deleantur.* Arelatenſe II. *Si in alicuius preſbyterio infideles aut faculas accenderint, aut arbores aut fontes vel ſaxa venerentur, ſi hæc eruere neglexerit, ſacrilegij ſe reum eſſe cognoſcat. Sacriuas* arbores eas vocat Concil. Antiſiod. can. III. *Non licet inter ſentes aut arbores ſacriuas vel ad fontes vota exſoluere.*

CAP. XXXV.

Frontinus De Aquæduct. duobus locis correctus.

DE libellis Aquæductuum non ſine cauſsâ dubitari poteſt, an eiuſdem ſint Frontini, qui Strategematum collegit. Purior enim & emendatior in illis videtur ſermo. Vitia tamen, vt fit, ac menda quædam irrepſerunt. quale eſt hoc lib. I.

Martia autem parte ſui, poſt hortos Pallantianos, in riuũ qui vocatur Herculaneus, deiicit ſe per Cælium. Ductus ipſius montis vſibus nihil vt inferior ſubminiſtrans, initur ſupra portam Capenam.

Si enim ductus ille per montem Cælium, quomodo eo inferior? Corrigo: *Ductus ipſius montis vſibus nihil, at inferioribus miniſtrans, finitur ſupra portam Capenam.* Sententia eſt: Aqua Martia etſi per Cælium ducta, tamen colli illi non ſeruit, ſed tota & illibata fertur ad loca ſubiecta.

Libro ſecundo:

Nam cùm oriatur Anio ſupra Trebam anguſtă (ſcribo *Auguſtam*: eſtq; Treba opidum Latij Plinio & Ptolomæo notum) *ſeu quia per ſaxoſos montes decurrit, paucis circa ipſum opidis obiacentibus cultis, ſeu quia lacus altitudine velut depuratur,* &c.

Legerim: *circa ipſum opidum obiacentibus cultis.* Pauci, inquit, agri culti aut vomere ſciſſi adiacent opidum Trebam: ideóque purior illic Anio, quoniam luti nihil trahit, aut radit è cultis ripis. Hæc enim cauſſa eſt, cur infrà Anio ſit turbidior, *quòd* (verba eius ſunt è lib. I.) *terras cultas circum ſe habeat, ſoli pinguis, & inde ripas ſolutiores.* Vel poſſit etiam legi, *paucis circa ipſum opidò.* id eſt, opidò paucis, Comicâ phraſi.

CAP. XXXVI.

De pueris ac puellis alimentariis.

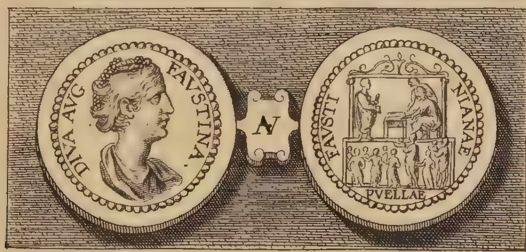
MOrem hunc, etſi ſatis memorabilem, vix eſt vt putem à quoquam antehac libatum. Et ideò pro bono me facturum exiſtimo, ſi caput hoc ei dicauero. Fuerunt pueri puellæque tenuiores, eíſque cùm alendis tum erudiendis annui reditus, vel ex ærario fiſcóve, vel è priuatorum donis & legatis: idque partim miſericordiæ cauſsâ, partim in honorem & cultum Auguſtorum Auguſtarúmve; ſed cum ſexus diſcrimine, & vt illorum nomen pueri, harum puellæ referrent. Quæ diximus, ſubiectorum aſpectu locorum patebunt. Et primò quidem de pueris Martianus ad leg. Falc. *Diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt, pecuniam relictam ad alimenta puerorum Falcidiæ ſubiectam eſſe: & vt idoneis nominibus collocetur pecunia, ad curam ſuam reuocaturum Præſidem prouinciæ.* Et iterum lib. I. De legatis: *Si quid relictum ſit ciuitatibus, omne valet: ſiue in diſtributionem relinquatur, ſiue in opus, ſiue in alimenta, vel in eruditionem puerorum, ſiue quid aliud.* Sed & lapis antiquus:

*

DIVO
ANTONINO
AVG. PIO
ALIMENTARI

De

De puellis autem Iul. Capitolinus, in Antonino Pio: *Puellas alimētarias in honorem Faustinæ Faustinianas constituit.* In M. Antonino Philosopho: *Nouas puellas Faustinianas instituit in honorem vxoris mortuæ.* Et de his vetus exstat numus, quem videre fuit in Musæo viri nobilis & tertiùm Antuerpiæ iam Consulis Nicolai RokoxI; tum etiam omnibus hoc loci videndum dare. Est enim vir ille, si quis alius, in commune bonus, publicorumque commodorum, quà publicè, quà priuatim, admodum studiosus: ac proinde & rei antiquariæ & omnis elegantiæ thesauros, quos habet amplissimos, tam liberaliter omnibus recludit, vt quæ optimo iure sunt ipsius, ea publici iuris esse videantur. Huius igitur beneficio prodit in lucem hic numus, ad Capitolini loca nimis quàm accommodatus, & ex quo supplere simul & emendare possis eum, cuius epigraphen tum mancam tum vitiosam Adolfus Occo publicauit.

Sed hactenus de pueris puellísve seorsim; videamus qui coniungant. Facit Paulus I C^tus libro iam allegato de Legatis, qui locus insignis, & eâ re totus hîc à me transcribendus: *Ciuitatibus*, inquit, *legari potest etiam quod ad honorem ornatumque ciuitatis pertinet. Ad ornatum: puta quod ad instruendum forum, theatrum, stadium, legatum fuerit. Ad honorem: puta quod ad munus edendum venationémve, ludos scenicos, ludos Circenses, relictum fuerit. hoc ampliùs, quod in alimenta ætatis puta infirmæ (senioribus, vel pueris, puellisq;) relictum fuerit; ad honorem ciuitatis pertinere respondetur.* Faciunt quoq; Spartianus & Capitolinus. ille in Hadriano: *Pueris ac puellis, quibus etiam Traianus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adiecit.* hic in Alexandro Seuero: *Puellas & pueros, quemadmodum Antoninus Faustinianas instituerat, Mammæanas & Mammæanos instituit.* Adhæc lapides antiqui, Traiani vnus, alter Antonini Pij:

IMP. NERVAE. TRAIAN. AVG
GERM. P. MAX. TRIB
POTEST. COS. IIII. P.P.
NOMINE. PVERORVM
PVELLARVMQVE
VLPIANORVM
EX. S. C. P.

T. AELI. HADRIANI
ANTONINI. AVG
PII. PONT. MAX
TRIB. POT. XIII
IMP. II. COS. IIII. PP.
FILIO
PVERI. ET. PVELLAE
ALIMENTARI

Tertius elegantissimi doctissimíque Secundi nostri, quem honoris eius caussâ L. M. describo.

C. PLINIVS. L. F. OVF. CÆCILIVS
AVGVR. LEGAT. PROC. PR. PROVINCIÆ. PONT
CONSVLARI. POTEST. IN. EAM. PROVINCIAM. ET
IMP. CÆS. NERVA. TRAIANO. AVG. GERMAN
CVRATOR. ALVEI. TIBERIS. ET. RIPARVM. ET
PRÆF. ÆRARI. SATVRNI. PRÆF. ÆRARI. MIL
QVÆST. IMP. SEVIR. EQVITVM . . . .
TRIB. MILIT. LEG. III. GALLICÆ. . . . .
X. VIR. STLITIB. IVDICANDIS. THER. . . . .
ADIECTIS. IN. ORNATVM. H. S. CCC. . . . .
AMPLIVS IN TVTELA. H.S. CC. T. F. I. . . . . . .
ET. LIBERTORVM. SVORVM. NOMIN. H.S. XVII. LXVI. DCLVI. REI
INCREMENT. POSTEA. AD. EPVLVM. PLEB. VRBAN. VOLVIT. PERTIN
AMPLIVS. DEDIT. IN. ALIMENT. PVEROR. ET. PVELLAR. PLEB. VRB. HS . . .
IN. TVTELAM. BIBLIOTHECÆ. H.S.C. . . . .
. . . .

Nec omittendum quod ipse Plinius Ep. IIX lib. I. *annuos sumptus in alimenta ingenuorum* pollicetur, & educationis eorum munus commendat, vtilissimúmq; appellat. quod quidem non absimile orphanotrophorum muneri videtur, cuius in Codice Iustinianeo Constitutionibúsque Principum aliquoties mentio. Adhæc in lapidibus reperire est hæc talia:

QVAEST. ALIMENT.
Q. ARC. PVBL. ET. PEC. ALIMENTAR.
QVAE. AER. ET. ALIM.
CVRATOR REIP. ALIMENT.

Verùm an hæc ad frumentáriam modò distributionem pertinuerint, an & simul nostram hanc rem alimentariam respexerint, in medio relinquam. Sed nec plura concenturiabo, ne fortè puti-

putidum & * ἀμετροεπῆ me quiſquam eſſe clamet. Vnum Dionis locum appingo, quo Traianum ita liberalitatem ſuam diffudiſſe conſtat, ὡς καὶ τῇ πόλεσι τῇ ἐν Ἰταλίᾳ πρὸς τὴν παίδων τροφὴν πολλὰ χαρίσασθαι. *vt etiam opidis Italiæ multa, ad puerorũ alimenta, contulerit.*

* *Verborũ immodicũ.*

Cap. XXXVII.

In Claudiano diuinationes. Diſſenſus à viro docto.

IN Claudiano, de bello Getico:

Vulneribus pars nulla vacat, inciſaque cuncti
Gloria fœdati ſplendet iactantior oris.

Stephanus Clauerius iuris & humanitatis conſultus qui Commentario Poëtam hunc illuſtrauit, hos verſus ita vulgauit. Rectè præut quo pacto paſſim: *reciſaque cunctis.* Τὸ *cunctis* enim certè eſt * ἀποβλητὸν & nulli rei, cùm de vno mentio fiat. Quia tamen omnes ferè libri ſic habent, orta mihi ſuſpicio, adulterinum & * ὑποβλητὸν eſſe pro *contis*, id eſt lanceis aut haſtis, quibus illæ gentes vſæ, & vnde κοντοφόροι dicti. Iul. Pollux lib. I. Onomaſt. Examina Lector, & omnes in vtraque parte calculos pone. Ἐρρίφθω δὲ κύβος. Lib. II. in Eutropium:

* *reiiciendũ.*
* *ſuppoſititium.*
* *Iacta verò ſit alea.*

Subter adulantes tituli nimiæque leguntur
Vel maribus laudes: claro quòd nobilis ortu;
Cùm viuant domini? quòd maxima prælia ſolus
Impleat; hoc patitur miles? quòd tertius vrbis
Conditor; hoc Byzas Conſtantinúſque videbunt?

Ita locum hunc, ſi quis alius, corruptiſſimum R. P. Matt. Antonius Delrius egregiè iam olim emendauit. A quo tamen abit Clauerius, & in tertio verſu edit, *Conuiua & Domini*; in ſequenti, *& pariter miles.* Quid hoc aliud, quàm inuentis frugibus ad glandes redire?

——— * ἦ μάλα τοῦτο ἔπος νημερτὲς ἔειπε

vir ille in omni doctrinæ genere eminentiſſimus, probamq; planè ſcripturam in integrum reſtituit. Cùm autem in eius explanatione Clauerius per Dominos ipſos deſignari dicit Imperatores, * Οἶδε καὶ ἄλλον μῦθον ἀμείνονα τοῦδε νοῆσαι. Non enim illi omnium Domini, ſed Eutropij tantùm, à quibus faſtiditus & venum datus fuerat, intelligi debent, hac ſententiâ:

* *Verè equidem nimis eſt ea verba loquutus*
* *Sermone hoc aliũ meliorem promere nouit.*

tentiâ: nihil ineptius esse vel intolerabilius, quàm quòd ille genus & longos iactet natales, cuius adhuc domini sint superstites, sub quibus seruitutem eum seruisse constet. * Τοιόνδ' ἐμὸν φρόνημα, &, audeo dicere, omnium, qui animum aduertunt. At secundo loco, quò minùs ab impressâ librorum orbitâ recedamus, exarari possit, *& patitur miles*.

Talis meus sensus.

De IV. Consulatu Honorij:

Quæ sub te vel caussa grauis, vel iudicis error?
Nec legitur dubiis quis litibus addere finem
Iustior, & mersum latebris educere verum.

Ita libri excusi; sed melioris notæ MS. in Bibliothecâ Vaticanâ:

Quæ sub te vel caussa grauis, vel iudicis error
Neglegitur? dubiis quis litibus addere finem
Iustior, & mersum latebris educere verum?

Vtrum concinnius, palàm esse puto. De nuptiis Honorij & Mariæ: ——— *blando spirantem numine ceston*
Cingitur, impulsos pluuiis quo mitigat amnes,
Quo mare, quo ventos irataque flumina soluit.

Cui non suspecta hæc ταυτολογία? an aliud amnis à flumine? Puto *fulmina* non *flumina* γνήσιον auctoris esse, idque, eiecto subditítio, suam in sedem reducendum. Sic apud alios, *iracunda fulmina*: *fulminis ira*. Sed horum talium iam sat est; imò vereor, ne nimis multum.

[a] Οὐ γάρ πως πάντεσσι χαριζόμενος τάδ' ἀείδω.

Nec ad omnium hæc palatum: &, vt maximè sint, cauendum tamen, [b] μὴ κόρος ἐλθὼν κνίσῃ, vt ait Pindarus. Nam quod verissimè Poëta princeps;

[c] Πάντων μὲν κόρος ἐστὶ καὶ ὕπνου καὶ φιλότητος,
Μολπῆς τε γλυκερῆς καὶ ἀμύμονος ὀρχηθμοῖο.

& breuiter idem Lyricus, [d] Κόρον δ' ἔχει καὶ μέλι.

[a] Fortè etenim cunctis non est mea cantio grata.
[b] ne satietas adueniens grauis ac molesta sit.
[c] Cunctarũ satias rerum est, somni Venerisq́; Et cantus prædulcis & egregij saltatus.
[d] Satietatem & mel habet.

ERRATA.

Pag. 2. *lin.* 14. *lege* ὕμιν. *pag.* 7. *l.* 2. χαλλιερεῖσθαι. *ibid.* συνεληλυθότας. *pag.* 35. *in marg.* suppositítium. *pag.* 68. *lin.* 13. Glanim.

PHILIPPI RVBENI
AD
IVSTVM LIPSIVM
POEMATIA.

GVILIELMO RICHARDOTO

IOAN. RICHARD. PRAES.

FILIO

ACADEMIÆ DVACENÆ

CANCELLARIO.

Audes IVSTI LIPSI, cuius memoria mihi ſacroſancta, quò potiùs eant, quàm ad te, GVIL. RICHARDOTE, quem vnum omnium libentiſſimè lecturum exiſtimo? Perſuadet hoc eximius ille tuus erga τὸν μακαρίτην amor, ac debitus ille quidem cùm meritis eius & virtuti, tum affectui, quo te proſequebatur, pænè ſingulari. Talem certè fuiſſe iuxtà mecum tenent omnes, quos in eodem illo contubernio Felicitas intimè iunxit; & etiamnum probè meminerunt, quanti te ſemper fecerit vir ille omnium calculo maximus, quotiéſque & quàm pleno ore rectam indolem, ſuauiſſimos & optimos mores, ac mirificum in te ſtudium virtutis & litterarum commendarit. Sed quid opus in his priuatam conſcientiæ fidem interponere,

quæ tot litteris ac publicis teſtata monimentis patent? Ad tuam in me beniuolentiam venio, quæ ſpem mihi facit, quemadmodum amanti res etiam minimæ, quæ ab amatâ proficiſcuntur, in amore & deliciis, ita meum hoc qualecumque munuſculum aliquo penes te loco fore, communíſque potiùs amicitiæ, quàm ſui pretij æſtimatione ponderandum. Sed neque longior hac in parte ero, pluribúſve, quid cauſsâ meâ vel volueris vel feceris, enarrabo. *Satis magnum alter alteri theatrum ſumus.* Rogabo tantùm, ſpem hanc vti meam ratam facias; ac ſi verba rem, quod facilè video, non exæquant, id non ſolùm infantiæ meæ, ſed & amplitudini viri adſcribas, cuius hæc præcipua laus, *dignè laudari non poſſe.* Qui vel parua vel mediocria aggreditur, niſi fauet Euentus, reprehenſionem facilè incurrit;

—— *in magnis vel voluiſſe ſat eſt,*

& conatus etiam in laude. Etſi ne conabar ego quidem, neque tam longè ſpem meam porrigebam. Non enim ipſe me prorſus ignoro, nec ex eâ ſum litteratorum notâ, qui ſimul ac verſum pedibus inſtruxerunt, in Heliconem continuò ſe veniſſe putant. Quod damus officium eſt, & omitti ſine culpâ non poteſt. Iuſta DOCTORI noſtro

ſolui-

ſoluimus, ac dolori, quem ex eius obitu cepimus, multò grauiſſimo, poſtque tam longam intercapedinem etiamnum recenti, piè parentamus. Sed & ſoluimus quod debemus: ſi quidem ille ſoluit, qui cùm ſoluendo non eſt, memorem atque gratum animum præſtat, ac nomen publicè profitetur. Quid, quòd ipſe LIPSIVS, huius conſilij olim fundus & ſubſcriptor? Notum id tibi, GVIL. RICHARDOTE; & vt aliis item ſit, ecce Epiſtolam eius teſtem. Cur autem ELECTIS hæc adiicio? Partim quòd Ampliſſimo PARENTI dignus eo FILIVS aptiſſimè ſubiungi videatur, partim faſtidij, quod illa Lectori fortean attulerint, leuandi & abſtergendi. ad morem videlicet ſcenicorum, qui reficiendis auditorum animis aliud argumenti in exodio plerumque promunt & aſſumunt. Si fallor, &, quod aiunt, * τὸ κακὸν τῷ κακῷ ἰῶμαι, voluntatem tamen ſtudiumque gratificandi non ingratum fore confido. Benè vale, & viue.

* malum malo curo.

IVSTVS

IVSTVS LIPSIVS
Guil. Richardoto & Phil. Rubenio ſuis.

ABitis, imò abiſtis, & Vale illud, etſi mœſtis, dicendum tamen fuit. O quando iterùm Salue? Erítne vt videam, & viuam? Voueo:

Et non antè mihi claudantur lumina morte,

quàm ego vos brachiis iſtis claudam & aſtringam.

Quorum ego manantes oculos & ſaucia vidi
Pectora:

nec meis quidem illis ſiccis, aut hoc illæſo. Sed ite & redite felices, Italiam videte, ingenium polite, iudicium formate. Nam ego, cum Attio

Probis probatos potiùs quàm multis velim.

Noſtis æuum, vanitatem, luxum, delicias, ineptias:

——— *non ita Romuli*
Præſcriptum & intonſi Catonis:

neque hercules meum, vt tot annos audiſtis. Sed heus, tu Rubeni, nubem illam doloris circumfuſam Carmen tuum * ἀποβατήριον nonnihil diſpulit, ô dij boni, bonum. Palpo non te percutio, ſed cum Syracuſio,

* Πλῆρές τοι μέλιτος τὸ καλὸν στόμα·

ô os Gratiarum & Muſarum! Vulgari poteſt, ſiue à te ſiue à me, ſed vulgari. Víſne vt ego per Moretum? promptiùs fecero, niſi ſint laudes meæ, & quidem ſuperfluentes. Sed vale, mi amice,

——— * τὸν ἐγὼ περὶ πάντων τίον ἑταίρων
Ἶσον ἐμῇ κεφαλῇ:

& caput hoc ipſum tango. Louanij xv. Kal. Oct. ∞.IↃCI.

*in diſceſſu

*Os plenū tu mellis habes.

*quem ſuper omnes diligo amicos Vt caput hocce meum.

PHI-

PHILIPPI RVBENI

CARMEN

Apobaterion & Eucharisticum

AD

IVSTVM LIPSIVM

Doctorem & hospitem suum.

Ergóne sollicitos vacuum per inane precatus
Ventorum volucres animæ, scæuíve potestas
Cæca GenI rapuit, nec cæli ad lucida templa
Feruida se faustâ penetrarunt alite vota?
Ergo igitur Diuûm sunt puluinaria frustra
Culta mihi, cunctásque petitâ ritè per aras
Pace Deûm multâ genua incerata tabellâ?
Hæc sortis promissa, hæc coniectoris apellæ
Responsa, & cælo, Phœnicum more, sereno
Conscia secreti scrutantis sidera fati?
Hoc volucrum cantus, hoc præpetis omina pennæ,
A leuâ cornix, dextrâ Phœbæïus oscen,
Multáque præterea, quibus immoderata cupido
Prona adhibere fidem, signorum læta notabant?
Heu spem fallacem! heu vanos similantia visus
Ludibria, in mentes hominum quos nocte soporâ
Limina candenti mittunt perfecta elephanto!

Non adeò nupèr toto ſpem corde ſinuque,
Ceu minimè dubiam, ceu cælitus affulgentem,
Amplexus, curaque animum defixus in vnâ,
Italiam mea vota, tuis ſed MAXIME LIPSI
(Ah fruſtra!) auſpiciis ac ductu pænè videbar
Jam premere, & ſeptemgeminæ miracula Romæ
Per nebulam, quà fas, mihi cognita, cominus ipſis
Jam luſtrare oculis, cupidoque morantia longùm
Sæpè repræſentans animi mens gaudia (quid non
Illa potis, quas non ſpecies ingignere rerum?)
Vel ſacro fixum lateri, vel ponè ſequentem,
Vſque indiuiduum fantis fingebat ab ore
Pendère, atque auidis haurire tot aurea dicta
Auribus, & largo deductos flumine riuos.
Nunc multùm diuerſa ſoli cæliq́ue docebas
Ingenia; vt mutentur & hæc labentibus annis,
Quæque olim tellus culturam dura negabat,
Quæ neque Pomonæ neque Bacchi munera norat,
Jam facilis domino, nec in vllo tempore mendax
Largiter & Bacchi & Pomonæ munera fundat;
Fluminaque Arctoi quæ victa furoribus axis
Sæpiùs iniectâ ceu compede torpeſcebant,
Non interrupto labantur libera curſu:
Nunc, quibus hic vaſtus diſtinguitur vrbibus orbis,
Haut ſecùs ac paruis in grandi corpore næuis:
Quæ quibus emineant inprimis opida rebus,
Quæ populis legum, quæ ſit variantia morum,
Quæ rerum regniq́ue vices, vt in omnibus ortus
Occaſusq́ue, ſuis vt quæque obnoxia fatis:
Nunc decora Italiæ veteris, ſub flore virorum:
Hîc villam & magno prætoria culta colono:

Hîc

Hic exspiratum caua per tectoria sulphur;
Nec procul inde lacus ac frigida piscinarum
Balnea, & illustres busta asseruantia manes:
At fragmenta alibi cuneatæ ingentia molis,
Deque triumphatis eductos gentibus arcus:
Quà lapsantem aram, quà crebrâ fulta columnâ
Tecta Deûm: grandes dehinc mirandásque ruinas,
Ac fortunatam testantia rudera Romam.
Hæc in delitiis & amoribus: illa voluptas
Titillare animum, seu cælum Phosphoros albis
Seu furuis Nocturnus equis alterna subirent.
His dapibus pascebam oculos, hæc mattya tamquam
De Superûm missas inhiabam sigmate partes,
Cùm velut hospitij ius & genialia sacra
Aut fidi numen violassem Sigalionis,
Ipsis à labris tam dulcia scitamenta
Fugêre, & medio flos Bacchi euanuit ore.
Iam cælum sublimis & aurea sidera adibam
(Sæpè iterare iuuat, iuuat indulgere dolori)
Cùm velut ille olim facinus puer ausus inausum
Remigio liquidæ defectus in aëre pennæ,
Aut Hyperïonius vibrati fulminis ictu
Excussus patriæ Phaëton temone quadrigæ,
Votorum summo de vertice præcipitaui:
Cùm soli carpenda via est (quæ Diíque Deæque
Hæc Tropica?) illunæ ceu per caliginis vmbram,
Quòd duce deiectus tali, qui nocte vel atrâ
Lumen, qui mihi turba fuat per sola locorum.
Vsqueadeóne igitur miseris mortalibus ægrè
Proueniunt votiua? adeò sors altera passim
Obuia? candidior tam rarò calculus exit?

 I nunc,

I nunc, & vultu Fortunæ crede sereno.
Nimbos ille parat nimius nitor, illa procellas
Sæuas illa hiemes pellacia blanda minatur.
Sed quid agis, quò me laxis spatiatus habenis
Prouehis affectus? Summi Prætoris in albo
Sic erat, & solido, cui fata insculpta, metallo.
Quod statuit, nos velle decet, cælique negata
Decreto vanâ non suspirare querellâ.
Quin, quod & officij ratio nunc postulat, & mos,
Triste vale potiùs facio? quin dicere grates
Accingor tibi SVMME VIRVM? nam reddere dignas,
Et grande hoc tecum pariando expungere nomen,
Tam pote, flammigeræ quàm more volucris, in ora
Intonsi radiata Dei, cùm pleniùs orbem
Peruolgat, cùm iam medio aurigatur Olympo,
Inconniuam aciem & rectum fixisse obtutum:
Quàm velut aëriam referentia pennipotentum
Corpora naturam, superam volitare per æthram,
Errare aut instar animantum Nerinorum
Molem per liquidam & spatiosi terga profundi.
Quid tibi, si tabulas inspêxis, debeo, quid non
Debeo? tu modicâ inuectum freta cæca carinâ,
Non ad Erythræo latitantem gurgite prædam,
Aut spolia illa nouæ noua Colchidos, aut Eoï
Messesque mercésque soli; sed ad optima rerum,
Ad pretiosum animi censum cultumque parandum,
Dirigis, vt speculâ nocturnum lumen ab altâ,
Ardentésque astrorum ignes, quibus arboris vnctæ
Nauita per tumidum moderatur Nerea gressus.
Tu tamquam ignotâ passim regione vaganti
Sponte tuâ certam monstras rectamque viarum.

Quæ

Quæ sacros patet ad latices & Musica labra,
Ac breuiore isthinc quasi tramite ducit ad illa
Edita doctrinâ sapientum templa serenâ.
Ad summam, angusto describam vt pluria gyro,
Tu satus Iäpeto, tu Maiæ filius almæ,
Tu bonus ille mihi Genius, qui noxia missus
Munera Pandoræ cumulo pensare bonorum,
Nectareum rectæ mentis cratera propinat.
Quid sanctum patuisse domus, quid in ipsa receptum
Tecta loquar? quæ Musæo communia cœtu
Musarum antistes colis, & mediocria quamuis,
Maiestate tui supra omnia culmina, supra
Cæsarea ambitiosa altè fastigia tollis:
Tecta, mihi præ queîs tua vileat incluta Zeno
Porticus, ac tantum complexa Academia nomen,
Aut clarum variæ doctrinæ laude Lycæum,
Cuncta togatorum facunda aut atria patrum.
Nec dispar nostræ reliquæ sententia turbæ.
Quamuis ante alias tibi dedita factio plaudit,
Cui propiùs spectasse datum; tamen insimul omnis
Hic caueæ fauor, hæc plenis vox vna theatris.
Inuidiæ victor ferrugineique veneni
Omnibus es, LIPSI, *mirabilis: omnia iunctim*
Puncta caput docti te constituere senatus.
Quin tua te veterum pænè obstruxisse triumphat
Ætas luminibus: quin tanto Belgica alumno
Turritum cælo caput infert, iamque vetustæ
Helladis Italiæque excelsos æquat honores.
Quid mirum? vt vario diuersa per ostia lapsis
Se gremio latæ confundunt Tethyos amnes,
Vuida maternis libantes oscula Nymphis:

Sic tibi (mira fides) cunctorum mista bonorum
Copia, sic largus mentem confluxus inundat;
Quæque alios hominum vix singula disque parata
Condecorauerunt, in te stipata relucent.
Omnia solus habes: labris Dea Dædala Peitho
Insidet, atque suos instillat mellea succos.
Doctrina & virtus pariter (prô pulcra synoris!)
Illa augusta tui sacraria pectoris ædem
Delegere sibi: quoquò vestigia flectis,
Quicquid agis, certo sequitur pede dia Minerua,
Nec secùs in quouis felicem dirigit actu,
Nestora quàm Pylium, Laërtiademque heröa.
Illa etiam à primis vagitibus amplexata est,
Asseruitque suum: mox omni sedula curâ
Commisit Phœbo & Phœbi formare puellis.
Hinc de Pieriâ facias seu verba cathedrâ,
Quouis cumque animos Alcides Gallice ducis:
Siue premas calamum, calamo feliciùs illo,
Quem donum Cephalo dederat Latonia virgo,
Quidlibet assequeris; quidquid venare, potiris.
Hinc, vt Amaltheæ Nympharum munere cornu
Jugiter & pomis & odoro flore repletum,
Omnigenas tu mentis opes semperque vigentis
Ingenij fœtus auctumno perpete fundis,
Qui sæclis prosint pòst omnibus, & longæuæ
Non metuant vmquam cariem tabemque senectæ.
Quid stabilis vitæ ratio, nec discolor vllâ
Parte, nec in vario variantes tempore mores?
Sed placidi semper, faciles duraque remoti
Tetricitate; quibus tantumnon prodigus, omni
Te vulgas populo, tua passim æraria pandis.

Quid

Quid Decor, & suaui quæ cuncta lepore venustat
Componitque pari Grauitatis Gratia librâ?
Nempe palàm studuit Natura ostendere in vno,
Quem voluit cunctis cumulatum excellere rebus,
Vnde satum mortale genus, quo semine oriundum,
Quoque tenus prodire queat, quæque vltima creta.
Sed quid tam vastum laudum inconsultus in æquor
Labor, & obsequio tenuis te lædo Camenæ?
Non sunt apta meæ tam grandia vela carinæ;
Nec verò alterius, totam licet ille Aganippen
Hauserit, inque iugis Parnassi exegerit æuum.
Non magè Vlysseum cuiusquam viribus arcum
Quàm domini curuare fuit, nec Pelian vllis,
Præter Achilleos, pronum vibrare lacertis;
Quàm tua fas alij consummatissima verbis
Ornamenta sequi. condignè te tua tantùm
Musa canat; cuius complecti angustia mentis
Haut valet, effari nec linguæ possit egestas.
Ten' igitur numero nos allegisse tuorum,
Dignatum mensæ secreto? méne beatum
Hoc apice & tanti mactatum culmine honoris!
Qui mihi communis cum paucis, qui mihi fasces,
Qui toga cum sellâ rutilans prætexta curuli.
En quibus astringar vinclorum nexibus: en queis
Vndique circunder nodis, quos nec ducis anceps
Æmathij ferrum, nec vis Vulcania soluat.
Verùm, age, cælestem qui duxti largiùs ignem,
Cælestes imitatus opertos inspice sensus,
Inspice, quásque agimus penito tibi pectore grates,
Ponderibus perpende suis, & prompta probetur
Ac veterem iuxta morem deuota voluntas.

Nec porrò vulgata ſiet mihi fabula fraudi,
Fabula fuſcarum culpâ ſublata animarum,
Hac modò grata tenus benefacta exiſtere, citra
Dum ſpem ſoluendi conſiſtunt; longiùs autem
Progreſſa in tenues euanida ſpargier auras.
Dum viuo & video, dum copula coniugiúmque
Corporis atque animæ diuortI ignara vigebunt,
Nulla erit hac nobis aut cura aut cautio maior,
(Per lapidem deiuro Iouem, per numina Phœbi
Et quarum cluet hic præſes præſtéſque ſororum)
Quàm ne ſancta tui reuerentia claudicet hilum,
Quàm tua ne minimo violetur gratia næuo.
Sin mala me tantùm manus, & cui (prô pudor!) ingens
Hoc mundi Chaos atque ipſe eſt obnoxius æther,
Ipſa ſuos etiam ſubmittit Delia faſcès,
Æmoniæ peſtis (quod abominor) infatuaret,
Extremóque meam turparet crimine vitam:
Te Dea, te vindex ſcelerum Rhamnuſia teſtor,
Infauſtamque Aten, damnatorúmque miniſtras
Immites operum Eumenides, cuicumque daturum
Vltrò me noxæ generi, quæcumque volentem
Supplicia hauſurum: Siculi tunc æra iuuenci,
Tunc formidatos tunicæ flagrantis amictus
Nullus defugiam: tum dirum Ixionis axem,
Augentemque famem dapibus, fecundáque pœnis
Viſcera, cum veſtris depoſcam Belides vrnis.
Sed meliora Dij, ſed ter monſtra illa nefasque
Deſpuo: quæ fieri tum demum poſſe putabo,
Æternâ cùm lege Dei cumque ordine verſo
Naturæ, tellus cælo diffuſior, aſtra
Inferiora globo terræ, cùm flumina retro

In

In caput alta suum salsis à fluctibus ibunt.
Quòd si non prorsus similem popularibus vsti
Memnonis, Eoïque colentibus vltima mundi,
(Queis atro noctis sunt ora imbuta colore,
Lucida cùm primi nascentis tela diei
Excipiant, primi radiatum insigne salutent)
Et claro iubare & radiorum luce propinquâ
Nonnihil ille meus me Cynthius illustrarit:
Ac velut hoc solùm regio suprema calescit
Aëris, ætheriæ quòd sit contermina flammæ,
Fors itidem sacer hanc glaciem tepefecerit ardor,
Vicinúsque leuem stricturam diderit ignis:
Si non hoc animi, quod lumine conseris, aruum
Depositum fallet, siquid lætamine longi
Percoctum studij, commentandique subactum
Vomere, venturis frugum profuderit annis
(Si modò venturos Lachesis mihi neuerit annos)
Quantulacumque tuis rationibus illaturus
Semper ero, LIPSI *: septem quodque ille Sophorum*
De numero petiit Milesius hostimentum,
Tu mihi tu solus memorabere fundus & auctor.
Te, te prælatum cunctis mortalibus vnum
(Sic dextrûm mihi numen, & hæc ad cœpta secundum)
Eximio quodam cultu venerabimur; vni
Cælicolûm vt Regi fortissimus Æacidarum,
Certo cratere & proprio libabimus auro.

IN EIVSDEM NATALEM.

CAstalios quisquis fontes & Musica labra
Accessit, liquidoque rigauit nectare mentem,

Cecropiæ pia turba Deæ, cui dedita mens eſt
In Sophiæ ſtudiis, & pura in corde voluptas;
Eia, agedum, niueo iam quiſque inſignis amictu,
Incinctuſque comas ederâ & Parnaſſide lauro,
Lætitiæ vultum mihi ſumite, ſumite cultum.
Templa Deûm reſerate, coronataſque recenti
Flore aras nubes Panchæi turis inumbret.
Lux agitur, verè quam ſignet candida Eôi
Bacca maris, feſtis & faſti lucibus addant;
Lux bona, LIPSIADEN cui doctior imputat orbis;
Lux magna, humanis quâ ſeſe obtutibus ipſi
Vulgauere Dij. Summo nam venit Olympo,
Et dignata ſuo terras eſt corpore ſancto,
Caſta puerperiis quæ præſidet Ilithyia,
Vt maturatis prodiret nixibus infans.
Ipſa videbatur cari præuertere patris
Officium, manibuſque ſuis de matre rubentem
Tollere & altrici protendere dia Leuana.
Innuba quinetiam Pallas, doctique Heliconis
Numina ſe pueri voluerunt ſiſtere cunis,
Atque haurire oculis, qui mox ſuus eſſet alumnus,
Et famâ reliquis ſic antiſtaret alumnis,
Vt matutinos præſtinguit Lucifer ignes.
Si qua fides, ternas huc ſe penetraſſe ſorores
Narrant, atque aliis ſubtemen nentibus aureum,
Præmonuiſſe vnam diuino carmine Clotho,
Qui vagitantis ſplendor, quàm clara futura
Fama foret, quantumque olim voluentibus annis
Muſarum ſtudiis portenderet incrementum.
Hic puer, illa infit, hic erit velut ætherius Sol
Deſubitò exortus, qui peplum ſoluet opacæ

Noctis,

Noctis, & in clarâ mortales luce locabit.
Per quem, sopitæ fuerant quæ turpiter artes,
Pulchriùs exsurgent, Augusteique resument
Maiestatem æui: per quem squallore remoto,
Abstersóque situ, scriptorum sæcla priora
Veros induerint habitus veteremque nitorem.
Gaudete illustres animæ, si quid modò, si quid
Iam sapitis, sensusque aliquis Acherunte sub imo est.
Aurea mens illi, vox dulcis tincta Suädæ
Nectare, & omne genus rara ac miranda bonorum
Congeries: vno se pectore cuncta recondent.
Varronis memini, docti memini Arpinatis;
Sed taceo. & tacuit cum dicto præscia Diua.
Salue cura Deûm. Sed & ô mea maxima cura
Ac desiderium: quem suspiramus, & vsque,
Ingenti quamquam dispescimur interuallo,
Visibus hinc animi tuimur tamen omnituentis.
Hæc tua lux & amœna tibi & genialis agatur,
Antiquumque tuum obtineas. nam scimus, & vnà
Commemini tecum festum hoc agitare suäue,
Vitigenumque hilarè Genio libare liquorem.
Ferrea non animi delibent tempora pacem,
Non vis morborum, non ærumnabile bellum,
Et nostræ, heu, minitans patriæ res vertere fundo.
Fortè breui meliora sequentur, moxque futurum,
Vt tantis stet pausa malis, aliquisve Deorum
Hos patriæ fluctus, hos tranquillauerit æstus.
Namque vices rerum (tua sit fas dicta referre
Hoc signata animo) sunt; & quæcumque geruntur
In terrarum oris, rapido ceu turbine semper
Versantur, nihilumque loco consistit eodem:

Ac veluti variat faciem Oceaneïa Tethys,
Nunc hiemante mari, cæloque minantibus vndis,
Nunc iisdem placidis & leniter æquore strato;
Hæc itidem alternare volunt & vertier vsque
Fati lex æterna atque immutabilis ordo.
Ipse vnus sapiens sibi constat: cumque minetur
Horrida tempestas supra caput, ille futuri
Securus fruitur præsentibus; ac pote quantum,
Curasque luctusque animorum cæca venena
Declinans, placidum tranquillumque exigit æuum:
Secreto assimilis mundo summum aëra supra
Lunaremque globum, quem numquam grando niuesque
Horrificant, numquam vis fulminis ignea flammat,
Non agitat Boreas, non imbricus Auster; at vnum
Obtinet ac nullâ violatum nube serenum.
Seria sed valeant hodie valeantque seuera:
Absit sollicitus sermo, nec fabula mœsta
Obscurâ nitidam temeret ferrugine lucem.
Nulla hodie occurrant atri vestigia luctus,
Obscæuetque nihil. per sudum nulla vagentur
Nubila, siluifragus requiescat flamina Caurus,
Atque ingens placidum stagni stet more profundum.
Desinat argutam Pandione nata querellam:
Desinat & lessum coniunx miseranda Ceycis.
Ipsam arescentem spectet Sipyleïa pubes
Tantalida, & lachrimam stupeat non depluere vllam.
Largior at solito laticum fluat Aönius fons,
Et plus Pierii saltus siluæque virete.
Omnia lætitiæ sint nostræ adfinia: fausta
Passim verba sonent, plausus atque omnia læta.
Hoc ius, hoc fas est: tu porrò candide sæpè

Natalis redeas; tu feste & fauste dierum,
Jucundumque habeat seris te LIPSIVS *annis,*
LIPSIVS *Adriaci qui vincere pulueris annos*
Pluriaque est dignus viuendo condere sæcla.

QVERELLA ABSENTIÆ.

QVid me nunc vrbis strepitum fumumque quiete
Mutasse & cælo liberiore iuuat?
Quid ruris secreta, quid optata otia prosunt,
Et sopor ad fontem lenè strepentis aquæ?
Quò mihi natiuos prati ridentis odores,
Quósque leui spirant à pluuiâ segetes?
Quò liquidas auium voces per frondea tecta,
Cùm matutino rore madescit humus,
Si procul à Musis, abs te cultissime LIPSI,
Dego rudes inter dissimilésque mei?
Si te mens animi miserè cupit & suspirat?
Quo nil Sol spectat doctius & melius:
Humanam suprà qui mensuramque modumque es,
Atque ita sim felix, Numinis instar habes.
Quicum vnà quoties, aurâ inuitante Fauonl,
Grudia non celeri culta pererro pede,
Sermonemque bibo suspensis auribus omni
Conditum Sophiæ Pïëridumque sale,
Sermonem Hyblæo stillantem melle, quod ipsa
Adspersit Peitho, quod Venus & Charites,
Protinus exuitur quicquid dolet, atque animo omnis
Prorsus amarities & scabitudo fugit,
Quicquid & internam pacem delibat, ab herbâ
Ceu Lacedæmoniæ lætificante Helenes;

Inque vicem purâ pectus dulcedine tangor,
Quæ sit vel dulci dulcior ambrosiâ:
Cœtibus & qualem cœlestibus assumptorum
Percipere Heröum credibile est animas,
Concilio Diuûm cùm Jupiter ora resoluens
Resque hominum pandit fataque tam varia:
Sollenni aut epulo, cùm quà præclara Deorum
Dona canunt molli voce Heliconiades,
Quà tenerum argutâ testudine carminis auctor
Carmen mobilibus temperat articulis.
O niueam quæ tanta reducet gaudia lucem!
O mihi felicem terque quaterque diem!
Quòd si fatorum lex durior intercedet,
Summaque habent summi numinis imperia,
Me longè externas aliquando diuidere oras,
Expertemque tuis, ah, facere alloquiis,
Tum nec arena Tagi me tota, nec aurifer Hermus
Thesaurique iuuent diuitis Arabiæ:
Nec magè Sidonio saturatæ murice vestes,
Lectaque Erythræis bacca sub æquoribus:
Nec domus ampla, vbi eburque renideat atque argentum,
Et ferat auratas Afra columna trabes,
Assiduè populo quæ concelebretur, & omni
Mane salutantum perstrepat officiis:
Quicquid & est horum, quæ Janus summus ab imo,
Nec nemo è vulgo suspicit atque stupet.
Hæc alius cupiat atque æstimet, improba quanti
Ambitio taxat stultaque auaritia,
Quæ neque curarum strepitum mentisque tumultus
Sedant, & repetit perfida sæpè Dea.
At mihi sit (voti summa hæc) te, PRIMA VIRORVM,
Simplice

Simplice vel cultu; sis vbicumque, frui:
Sis vbicumque, domum seu perpetuò vrbicam habebis;
Seu, dudum quod aues, auia rura coles:
Seu certum, in patriâ sortem quamcumque manere,
Siue erit illa bona, siue erit illa mala:
Seu potiùs, statione alibi te condere tutâ,
Dum venti ponunt, dum fera lenit hiems.
Tecum ego nam possim vel regna niuosa Aquilonis,
Aduersi fines vel penetrare Noti;
Et siue Hesperios stabile est seu visere Eöos,
Visere & Eöos, visere & Hesperios.
Ergo iam vallésque mihi collésque valete,
Aruaque quæ vestit iam resecanda Ceres.
Ergo silua vale, cuius ego tutus in vmbrâ
Defendi capiti torrida solstitia:
Silua vale, toties quâ nulli debita curæ
Moraque cum fragis legimus & cerasa,
Capripedésque salax Faunos genus & Satyriscos
Vidimus arte vagas prendere Hamadryadas.
Ite procul teneris cum fœtibus, ite capellæ;
Iam vestri satias me tenet ac pecoris:
Non ego vos posthac pendentes rupe videbo,
Bucera nec vallem sæcla per irriguam.
Sed neque vos alacri iuuenes contendere cursu,
Missilibúsve scopum figere arundinibus:
Nec molleis choreas, nudâ cùm rustica surâ
Virgo leues scitè subsilit ad numeros.
LIPSIVS *antistat rebus longè omnibus vnus:*
Hoc omnes vno sunt mihi deliciæ.
Hîc nos te subigat Rhodopeïe deserere Orpheu,
Atque Amphioniæ dulce melos cytharæ:

Tu

Tu quamuis blandus auritas ducere quercus;
Hic lapides cantu mouerit & scopulos.
Ac veluti Clytien Sol aureus, atque Erymanthis
Iupiter Herculeum stella trahit lapidem:
LIPSI *me virtus rapit incluta, & obstupefactum*
In se admirandis figit imaginibus.

IN SENECAM A I. LIPSIO RESTITVTVM.

ANtiqui monimenta Sophi, quo sidera tangit
Et Pandioniis vrbs Martia certat Athenis,
Indignis affecta modis, multisque pudendùm
Manca & hiulca locis; sed & aspera vulnera passa
A Criticorum obelis & auari dentibus æui
In medio leti quasi limine versabantur,
Iam tineis deuotæ epulæ blattæque voraci.
Non tulit hoc, reliquis tacitè mussantibus, ardens
LIPSIADAE *virtus, quæ passim sternere monstra,*
Quæ coniuratas acies atque agmina contra
Barbariæ ire solet, totamque immane furentem
Ac tumidam imperio & latè dominantibus armis
Versa fugâ dare terga subegit, & excellentes
Restituit Latio ciues, orbique magistros.
Ille atrox prodire nefas haud passus, & hocce
Tam detestando temerari crimine sæclum,
Occupat auxilium, & notas accingitur artes:
Noxia queis gangræna ac tabida serpere pestis
Desiit vlteriùs: queis cruda & hiantia latè
Sicut Apollineis coïerunt vulnera succis:
Stigmata queis faciésque cicatricosa recessit,

Inque

Inque vicem nitida illa ac germanissima forma,
Carmine ceu magicæ've redit Titanidos herbis.
O sacer, ô magnus LIPSI *labor, optima leto*
Eripere, integramque colum & noua condere fata!
Nam verè mors est geminata atque altera Parca
Scriptorum interitus: quibus auctor quippe superstes
Ipse sibi, Famæque æternùm viuit in ore.
Scilicet hi fructus, hæc præmia digna laborum,
Bis Stygios innare lacus, bis turpia monstra
Formidare Erebi, nec fungi simplice fato.
Verùm hæc vt paueant alij; tibi nulla timenda
Magne tamen LIPSI: *te tutum viuida virtus*
Inque alios præstat pietas: tibi nescia lædi
Membra, tibi nullo corpus penetrabile telo:
Quale tuum Perrhæbe, tuum Neptunie Cycne.
Si non ergo nigris miscentur cuncta fauillis,
Si mens, vt certum, cineri bustoque superstes,
Desuper ex altâ mortalia despicit arce,
Quis tibi nunc, ANNAEE, *videnti talia sensus,*
Quídve modò est animi, cùm præstantissima cernis
Ingenij monimenta tui, iam penè sepulta,
Ac tristi cinefacta rogo, dubitata tueri
Astra & succiduo meliùs splendescere cultu?
Cùm prodire iterumque virùm volitare per ora
Scripta tui sanctos animi testata recessus,
Unde velut diti fluxerunt aurea venâ:
Scripta, quibus sacro Virtutis pectora thyrso
Percussa exstimulas, pulchroque Cupidine honesti
Vel supra Alpinas inflammas algida ningueis.
Virtutem solam dum concinnare beatos
Posse doces: hanc & tranquillâ in luce locare

 Et

Et veris cumulare bonis, quæ turbine nullo
Fortuna excutiat, quæ firma & fixa perennent:
Cetera quæ vulgum capiunt ceu grandia, paruæ
Esse rei, fucum titulo faciente decoro.
O ter & ô quater hoc felicem in vindice! quo se
Porget ab Occasu rediuiuum nomen ad Ortum,
Nullaque venturis dispendia sentiet annis.
Corniger vt quondam Laurente Numicius orâ
Ænean Anchisiaden iam cærula cæli
Sidereasque domos spectantem mortis ab omni
Labe priùs liquidis in fontibus expurgauit:
Vt Thetis in mæsti nimiùm solatia nati
Nectaris ambrosiæ confuso rore iacentem
Imbuit Actoriden, & cassum lumine corpus
Integrum ad seros tumuli seruauit honores:
Ille tibi quicquid luteæ superabat ab vdâ
Fæcis humo, quicquid reliquum contagis inesset,
Eluit, æternaque dedit vernante iuuentâ
Securum immanes æui contemnere vires.
At benè te, LIPSI, *benè te, cui cura mereri*
De multis benè, & officiis commune iuuare:
Qui velut astrorum dominus, velut ætherius Sol
Ingenij radiis ardentibus abdita claras,
Obnuptásque altâ soluis caligine mentes.
Te lemniscatæ decora ambitiosa coronæ
Gemmatique premant orbes: tua tempora mille
Circumeant laurus: tibi ceræ & magna elephanti
Congeries, varij tibi pondera vasta metalli
Et picturatis animentur marmora venis:
Omnis te celebret Phœbi Chorus: ingeniorum
Omne tibi cesset genus, & persoluere tantis

Mer-

Mercedem meritis immiſſis certet habenis.
Ipſe quidem paruâ facio tibi pauper acerrâ,
Vilibus & Samiis ad nudi ceſpitis aram;
Sed puris herclè manibus, ſed pectore caſto.
Ac veluti cùm magna caput contingere ſigna
Altè educta vetat moles, tum ponitur imâ
In baſe florentis donùm ſollenne coronæ:
Sic nos tantarum ad faſtigia ſurgere laudum,
Temporaque & ſacros inopes incingere crines
Floridula ante pedes deponimus hæc tibi ſerta:
Serta, mihi nuper quæ concinnata reductâ
Phocidos in conualle ſub vmbrifero Parnaſſo.

ALTERVM APOBATERION.

ERgo tanti erit è patriæ decedere flammâ,
Ac fortunatas rurſus adire plagas?
Tanti erit æternâ ſedem mihi figere in vrbe
Inque clientelâ principis eſſe viri,
LIPSIVS *vt linquatur? hic editus ex Ioue ramus?*
Palladis hic myſtes atque Heliconiadum?
Qui me præcipuo complexus amore, parentem
Tantumnon operâ conſilioque gerit:
Quem præter cunctos ego diligo, proque parente
Obſeruo atque piis proſequor officiis.
Diſpice ſis anime, & totum benè diſcute tecum,
Nilque inconſulto quicquam age conſilio.
Nam temerè quiſquis rem cœptat & impete cæco,
Turpiter hunc paullò pòſt piget atque pudet.
Omnia ſunt penſanda, vagi nec fluminis vnda
Stultè intentato eſt ingrediunda vado.

Sed quid ego hæc toties nequicquam vulnera tracto?
Quid toties vnum hunc me refero ad ſcopulum?
Nil iam nil horum me fallit, & omnia mecum
Sæpè volutaui corde animóque priùs.
Sentio quæ faciam diſpendia, quo cruciatu
Mæſtum hoc afficiet me modò diſcidium,
Cùm lacrymis ſparſus rorantibus oſque genaſque,
Triſte inclinatá voce iterabo Vale:
Vt deſideriis poſt factum ingentibus ictus
Ipſe accuſabo meque meumque abitum.
Sed tamen eſt fundus mihi LIPSIVS: *ille futurum*
Vtibile atque in rem deputat iſtud iter.
Imò etiam iurat, melior ſibi ſanguis & ætas
Eſſet, in afflictâ non fore diu patriâ;
Sed grata exſilia & felicia quæſiturum,
Quæ Diui nondum deſeruere, loca.
Hoc hoc auſpicij ſatis eſt; non vos ego vates,
Non ego vel lituos templáque veſtra morer:
Non ego penſi habeam, pecudum quid fibra minetur,
Quid creperi fati prouida cantet auis.
LIPSIVS *eſt nobis augur, Chaldæus, haruſpex:*
Hic mî de cælo ſeruat, hic exta ſpicit.
Huic ego dum lito, Phœbe tuos ignoro profatus:
Nil mihi cum monitis Iuno Moneta tuis.
Nec cauſſa eſt, illum cur credam abeundo relinqui;
Pectore geſtabo tempus in omne meo:
Et cùm disiunget tantum terræque marisque,
Mente indiuiduus, mente ego iunctus ero.
Semper inerrabit ſermonum vena Venuſque:
Semper inhærebunt aurea tot monita.
Quin etiam coràm velut aſpectare videbor,

Et dicam, Sic fert ora, manus, oculos:
Morumque effigies occurret, & illa suaui
Temperie lenis lætaque serietas:
Illud nescio quid mentes inflectere præsens,
Et capere, vt magico saga ministerio.
Nec me deficiet quosuis accurrere Belgas,
Pænula quosque teget, causia quósque teget,
Omnibus atque habitis post rebus, quærere id vnum,
Dicite dum, Rectè LIPSIVS *an'ne valet?*
Ingenuéque oculos ipsi debere fatebor,
Atque adeò nexu & mancupio esse suum.
Euentura loquor: spirare absistite venti,
Nil vobis seritur, nil nebulæ aëriæ.
Sic longum mihi iter Dij fortunate viales,
Quod grauibus me angit sollicitudinibus:
Sic tutò Alpinas mihi sit transscendere rupes,
Et cælo atque solo reddier Italiæ,
Pacatáque olim patriá carisque fruisci,
Et cessare meis vsque Heliconiasin.

LACRYMÆ IN FVNERE IVSTI LIPSI.

FErales numeros & lamentabile carmen
Ægro animo, nigráque obseptus nube doloris
Ordior. An Cyrrham mihi fas atque antra mouere
Delia? an Aönias precibus ambire sorores?
Et ius & fas est. nec enim parua vmbra cietur;
Manibus, heu, lacrymas LIPSI *damus, illius olim*
Mystæ Phœbe tui, atque tui, Polyhymnia, cœtus.

Ergo ſeu rupes vos Theſpia, ſiue biuertex
Parnaſſus, doctíve tenent iuga ſacra Heliconis,
Seu nemorum ramoſa domus, ſecretáque ſanctæ
Caſtaliæ, ſecreta animis gratiſſima veſtris,
Sufficite infando vocem ingeniúmque dolori.
O noſtrum quondam LIPSI *decus! ô mihi cari*
Patris amate vicem, quis te rapit, heu, mihi liuor?
Quis feſtinatis, heu, ſic intercipit annis?
Siccin' abis noſtri ſidus mirabile ſæcli,
Siccin' abis, nec te pòſt vſurpare licebit
Ampliùs hiſce oculis? non auſcultare loquentem,
Et dignas adytis voces dimittere in aures?
O Atlantiade, & cum virgine Phœbe patrimâ,
Vos decuit, decuit vos intercedere iuſſis
Fatorum & veſtro noxam defendere alumno:
Quò nil Cecropiæ tulerunt præſtantius arces,
Nil Latium vetus atque nouum, nil Gallia triplex.
Qui dignus Pylias æui contingere metas,
Atque omni tandem poſito ſenióque ſitúque
Æſonis in morem reuireſcere, ſiue Iölai.
Saltim cygneam ſi vocem & iuſſa fuiſſet
Excipere, atque aliquod ſupremo tempore fungi
Triſte miniſterium: ſi prono colligere ore
Effugientem animam, caligantéſque propinquâ
Claudere morte oculos, mœſtúmve ſubire feretrum,
Solamen tanto ſit lenimenque dolori.
Nunc eſt omni expers fomento plaga, nec vllâ
Ad ſanum coitura die: nunc prorſus in ima
Viſcera totum enſem & vitæ ſecreta recepi.
Nec certè Ægiden grauioribus externauit
Luctibus interitus letúmque parentis acerbum,

Quàm me nigra dies properatáque funera LIPSI.
Nam quamuis nullâ consanguinitate propinquum,
Hic me non alio complectebatur amore,
Quàm si sanguis ego verè ipsius: omnia nobis
Vnus erat, quæ læua mihi simul omnia Diua
Abstulit. O vbi nunc amor ille & cura paterna?
O vbi spes, vbi votorum mensura meorum?
Arx vbi præsidiumque meum? quo sospite ouabam
Toto animo, cælumque manu contingere rebar:
Pampinus vt palmesque tener, cui grandior vlmus
Firma pedamenta & ramorum fulcra ministrat,
Mox animos tollit, mox dulceis cogitat vuas:
Ah, quis apex animi nunc internuncius ibit?
Quis dubio responsa dabit? quis fulgida cæcis
Errorum in tenebris præpandet lumina menti?
Quis varios ægri sedabit pectoris æstus
Dulcibus alloquiis, postliminióque reuersum
(Si quando hoc voto Superis damnabimur æquis)
Excipiet, blandisque premet mea colla lacertis?
O cælum! ô tellus! ô salsipotens Neptune!
Omnia mî periere, illi cùm lumen ademptum,
Qui mihi lumen erat; iam nox manet atra dolorum,
Omnia iam tristi mihi tempora felle madebunt.
Nec me sacra iuuent, quorum percussus amore
Antè fui; valeant mea quondam gaudia Musæ.
Tantùm flere lubet; luctum pro LIPSIO *amabo,*
Et rudibus cantabo modis lacrymabile carmen,
Quale vel Alcyones in littoribus desertis,
Vel sub populeâ modulatur Daulias vmbrâ,
Pignora cùm nido detraxit callidus auceps.
Ipsæ cum socio Charites grege Fontigenarum

Tam

Tam cari capitis queritantur præcoque fatum
Et gemitu & lacrymis & luctisono concentu,
Castaliisque timent posthac ne fontibus humor
Desit, & assuetas silua arida deneget vmbras.
Adde & Musarum comites, & quotquot vbique
Virtuti Sophiæque litarunt, omnibus ægrè est,
Omnes excessu LIPSI *tenerè illacrymarunt.*
At misera ingeminans lugubres Belgica lessos
In cælum & Superos liberrima verba profundit
Dirumpitque sinus, nudataque pectora plangit,
Aut deturpatos laniat sibi puluere crines,
Luctu amens, tumuloque inconsolabilis hærens.
Elysium contra Chaos & iucunda virecta
Fortunatorum nemorum tanti hospitis ergô
Lætitiâ plausuque fremunt: hunc agmina stipant
Semideûm Heroum: hunc certatim vndeundique magnæ
Aduolitant animæ, mirabundæque pererrant
Luminibus tacitis, sociumque adiungere gaudent:
Haud aliter quàm cùm feto patris edita busto
Prodit auis, magni tendens per inania mundi
Ad Ptolemæëas Arabum de finibus oras,
Alituum coit omne genus, solisque volucrem
Attonitæ denso circum agmine conglomerantur,
Salue supremùm Suadæ illibata medulla,
Doctrinæ Sophiæque penus, clarissima prisci
Fax æui, & veterum scriptorum acerrime vindex,
Humano propè maior, & egregium indulgentis
Naturæ specimen, LIPSI *optime maxime salue,*
Supremùmque vale, facilisque hos pectore ab imo
Depromptos gemitus atque illætabile murmur
Accipe; si mea non odiosa ingrataque quondam

Musa fuit; si te mappam mittente, tuisque
Auspiciis primùm spatia hæc decurrere cœpi.
Accipe quod præstare Diis hîc manibus vnum
Officiosa potest pietas, quæ soluere iusta
Mens ægra ac magno valet oblimata dolore.
Posteriùs cùm me patriæ sors prospera reddet,
Cottidie tua busta salutaturus adibo,
Et benè, mi Doctor, repetam placidéque quiescas:
Cottidie flores serti simul atque soluti
Plenis spargentur calathiscis, vrnáque felix
Myrrhâ & Achemenio semper stillabit amomo.
Semper apud memorem meritorum gratia stabit,
Et sincera tui reuerentia. Non potes vllos
Parca ferox magno fines præscribere amori,
Non potes; ipsa suis paret mens legibus, omni
Libera hero, nullis docta inseruire lupatis.
Quid libri? quid scripta? quis illis marmora & altos
Pyramidum sumptus animosáque conferat æra?
Hæc ferro, hæc flammâ fugitiuorumque caduca
Ictibus annorum; nulla illis tempora, nullæ
Sunt metæ: quæuis leget ac mirabitur ætas.
Namque olim Genio sunt nata Diisque secundis,
Sæpiùs & dio rore imbuit alma Iuuenta.

TAntum est: nec istis de Heröe nostro, quod eò non pertineat, adiici quicquam decorè posse videatur. Corollarij tamen vice attexam Elegeidion ad suauissimum & optatissimum fratrem meum: non musteum illud quidem atque recens, sed ante triennium, cùm in Italiam ex Hispaniâ traiiceret, ad eum

missum. Discupio enim aliquod hîc exstare amoris & grati in ipsum animi monimentum, qui tum artifici manu, tum acri certoque iudicio non parùm in Electis me iuuit.

AD PETRVM PAVLLVM RVBENIVM nauigantem.

Non sic Æmonio trepidauit mater Achilli,
Cùm Laërtiadæ cognitus indicio
Pro Menelaëâ sumpsit bella horrida caussâ,
Et præceps arces iuit ad Iliacas:
Non sic dilecti discrimine mota mariti
Penelope, Graiæ fama pudicitiæ,
Spumantem quoties Maleam atque Capharea saxa,
Ioniique audit tanta pericla maris:
Nec sic Ægæo posuit qui nomina ponto
De caro Thesei sollicitus capite,
Dum soluit patriis à littoribus Pyræi,
Androgeoneis manibus inferiæ:
Quàm modò magna tui diuexat cura meum cor,
O mihi vel luce hac frater amabilior.
Tyrrhenum te nunc paruâ trabe currere marmor
Et maris, heu, fluxæ credere te fidei!
Nunc vbi ventorum vis horrida debacchatur,
Infestísque hiemant æquora sideribus.
Ah, gemat æternùm, qui primus, naue paratâ,
Ausus in immenso velificare salo.
Hinc nos ludibrium facti pelagique notique:
Hinc immaturæ mortis aperta via.

Hectora

Hectora qui magnum ſæpè & Phrygia agmina contra
Inuicto ſteterat cum Telamoniade
Locrorum ductor, nimiâ vi merſus aquarum
Littoreis iacuit fæda rapina auibus.
Et tibi, quâ cunctis mortalibus antiſtabas,
Quid verſutia, quid prouida mens, Ithace,
Iönio in magno valuit? longè tibi longè
Tum fuit, heu, dolus & callida conſilia.
Nec tibi litterulæ, mi frater, nec tibi quidquam
Vena vigorque acris proderit ingenij:
Nec manus artifices effingere docta figuras,
Ac vel Apelleis pingere par tabulis.
Dijque Deæque omnes, qui cæli lucida templa,
Qui terram colitis, qui mare nauigerum,
Et vos ante alios, Tyrrhenum quos penes æquor,
Ferte ſalutarem (namque poteſtis) opem.
Formidata rati defendite ſidera, nimbos
Quæque ſolent, pelagi quæque ciere animos.
Æoliam rabiem metuat malè barbarus atrox,
Et cui non puræ ſacrilegæque manus.
Ille nigri fremitum ponti horreat: ille minantes
In cælum fluctus pallidus aſpiciat.
At tibi nec ſubitis quid peccet motibus Auſter
Noſſe ſit, & quantus detonet Oärion,
Nec miſerâ tacito iam muſſante arte pauore
Optatos trepidè quærere Tyndaridas;
Sed ridente ſalo & modicè vibrantibus vndis
Leniter adſpirans aura ſecunda ferat,
Grata coronatâ dum admotâ ad littora prorâ,
Æquoreis votum diſſoluätur heris.
En erit, vt veniat lux hæc properantibus horis,

Hic radiet niueis Delius alitibus?
En erit, vt fratri curram obuius, & venienti
Jucunda hæc manuum vincula vt iniiciam?
Tum mihi fulua Tagi venient ſub tecta fluenta,
Eöique legam dona opulenta maris.
At nunc, heu, miſero peraceſcunt omnia: nulla
Non mala, te rurſum dum potior, patior.
Quin etiam ſtudia hæc, queîs nil acceptius antè,
Et quaſcumque odi delicias animi:
Solis & ipſe parùm, mihi crede, eſt lucidus orbis,
Luridáque obtuſis cornibus ipſa ſoror:
Obſcuri aſtrorum, quibus æther pingitur, ignes;
Ipſi etiam melli fellis amaror ineſt.

CEN-

CENSVRA,

PHILIPPI RVBENI Electorum Libros duos, eiuſdemque ad IVSTVM LIPSIVM Poëmatia, ab eruditione & elegantiâ commendo, ac publicâ luce & lectione digna cenſeo. Antuerpiæ, Id. Nouembr. M. DC. VII.

Laurentius Beyerlinck S.T.L. Eccleſiæ Cathedralis Antuerp. Canonicus & Cenſor.

SVMMA PRIVILEGII

ALBERTI ET ISABELLÆ CLARÆ EVGENIÆ, Archiducum Auſtriæ, Ducum Burgundiæ, &c. Sereniſſimorum Belgicæ Principum, Priuilegio cautum eſt, nequis *Philippi RubenI Electorum libros duos, eiuſdémque ad* IVSTVM LIPSIVM *Poëmatia,* præter voluntatem Ioannis Moreti, typographi Antuerpienſis, intra ſexennium excudat, aut alibi excuſa in inferioris Germaniæ ditiones importet, venaliáve habeat. Qui ſecùs faxit, confiſcatione librorum, & alia graui pœna mulctabitur: vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ XV. Nouembris M. DC. VII.

Signat.

Buſchere.

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
cIↃ. IↃC. VIII.

LABORE ET CONSTANTIA

